

اُس پار

افسانوی مجموعہ

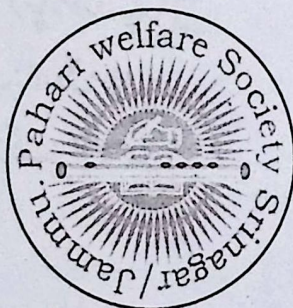

راجہ شاہد شجاعت

اُس پار

افسانوی مجموعہ

راجہ شاہد شجاعت

زیر اہتمام..... جموں اینڈ کشمیر پہاڑی ویلفیئر سوسائٹی

ناشر..... شمس بری پبلی کیشنز سرینگر

© جملہ حقوق محفوظ ہیں

کتاب: اُس پار (پہاڑی افسانوی مجموعہ)

مصنف: راجہ شاہد شجاعت

سال: ۲۰۰۶ء

تعداد: پنج سو

قیمت: ۰۰۴ (چار سو روپے)

پروف ریڈنگ: فاروق مرزا

سرورق و کمپوزنگ: بشیر احمد

نوٹ:

”اس کتاب بچ شامل ساریاں کہانیاں دے کردار
واقعات تہ مقامات فرضی هین تہ اس سلسلے بچ کوئی
وی مطابقت محض الہ اتفاق سمجھی جُلے۔ اس واسطے
ادارے یا مصنف تہ کوئی ذمہ داری عائد نہ ہوئی
..... ادارہ

انتساب

اپنے والدین دے

ناں

جن دی تمناں تہ آرزو اُن دا

میں

مرکز ہاں

تہ

اپنے ماموں راجہ فیروز الدین خان دے ناناں جنہاں مکو

ابتدائی دینی تہ دُنیاوی تعلیم دے زیور نال آراستہ کیتا۔

راجہ شاہد شجاعت

ترتیب

صفحہ نمبر	سرناواں	نمبر شمار	صفحہ نمبر	سرناواں	نمبر شمار
۷۱	آؤ منگرے کھیڈاں.....	۱۹	۵	پیش لفظ.....	۱
۷۳	کوٹھے تھیں کوٹھی تک.....	۲۰	۸	پہلی گل.....	۲
۷۸	یاداں دیاں محراباں.....	۲۱	۱۳	گیٹے.....	۳
۸۲	عبرت.....	۲۲	۱۶	لکھاڑے دی واپسی.....	۴
۸۷	بڈھی مائی.....	۲۳	۱۸	ستاں مال پرایا.....	۵
۹۳	دفعہ ۸.....	۲۴	۲۱	یاری بڈاں دی.....	۶
۹۵	سنگل.....	۲۵	۲۶	چٹا لگو خواجے دا.....	۷
۹۹	وکیل صاحب.....	۲۶	۲۹	رکھڑاں.....	۸
۱۰۳	ہپسلسہ.....	۲۷	۳۳	پایل.....	۹
۱۱۰	بجھ.....	۲۸	۳۷	اُس پار.....	۱۰
۱۱۳	حسرتاں دا جنازہ.....	۲۹	۴۳	بالیاں.....	۱۱
۱۱۹	شعلے دے رنگ.....	۳۰	۴۵	لعل.....	۱۲
۱۲۲	سلامانہ.....	۳۱	۴۸	پھانک.....	۱۳
۱۲۷	ٹوچن.....	۳۲	۵۰	کتا کرناہ دا.....	۱۴
۱۳۱	بوہلی.....	۳۳	۵۲	پہلی تاریخ.....	۱۵
۱۳۳	شیتیل بڈھی.....	۳۴	۵۸	نوروز.....	۱۶
۱۳۶	ڈوہنگے پھٹ.....	۳۵	۶۱	فرض تہ محبت.....	۱۷
۱۴۲	بشتر تھر ڈاں تہ شاں تھے.....	۳۶	۶۸	بختادی مار.....	۱۸

پیش لفظ

لگ بھگ 20 سال پرانی گل اے جے اکادمی دے پہاڑی شعبے بچ ہک چھریرے بدن داخو برو نو جوان مکولمن واسطے آیا۔ علیک سلیک دے بعد اس نو جوان سُن پہلی پورہ اوڑی دے راجا عبدالقیوم خان دا حوالہ دیندیاں ہویاں پہاڑی شیرازے واسطے کجھ لکھن دی خواہش ظاہر کیتی تہ اسدے نال ای اُس سن اپنے کجھ اردو افسانے مکو تھما چھڑے۔ پتہ چلیا جے نو جوان بچہ مے اوڑی دارہن آلا اے راجا قیوم صاحب دارشتہ دارائے تہ آج کل کشمیر یونیورسٹی دے شعبہ قانون دا طالب علم اے۔ افسانیاں اُتا ہک تر کھی جی جہاتی مارن توں بعد میں مواد اُس کو واپس کر دیاں ہویاں آکھیا جے نکلیا توڑے افسانیاں دی اٹھان تہ ماڑی نہیہ پر نکو اگر واقعی پہاڑی دی خدمت کرنی اے تہ کجھ ناں کمانا اے تاں تکیو یونیورسٹی دی چار دیواری تہ اسدے رومانوی ماحول توں باہر نکل کے اوڑی داہر واپس مُرنا نہوسی تہ اُس زندگی دیاں مسلیاں مسائل تہ قضیاں کو قلم دی زبان بخشی پیسی جن دا پہاڑی لوکاں کو قدم قدم اُتے سامنا کرنا پیندا اے تہ ماہری ایہہ گل یاد رکھ کہ جے ہک واریں تہدھ اپنے ماحول بچ دُوب کے قلم دا کہوڑا پٹڑ کہہ اتال تہوے اُتے اپنے آپ ایہہ گل کھل کیسی جے یونیورسٹی دے تنگ تہ بھر نگے ماحول دے مقابلے بچ پہاڑاں دی دُنیا کتنی وسیع کشادہ تہ رنگارنگ اے۔ خدا جانے ساعتِ حسینی آسی یا نکے دی سچی طلب یا پہاڑی دے بارے ماہر لہر خلوص جنون جے

نکے سُن ماہری نصیحت چوڑا بیج بن کہندی۔ اوہ دن تہ آج دادن اُس پیچھا مڑ کے کدے نہیہ د
کھیا، دکھدیاں ای دکھدیاں اگلیاں کجھاں ای برہیاں دے اندر اُس نہ جانے کنتیاں ای کہنہ
مشق کہانی کاراں تہ لکھاریاں کو کجھاں چھوڑ دتا۔ ایہہ نکا ہو رو کوئی نہ بلکہ اُسدا راجا شجاعت علی
خان آسا جہڑا اسدی ادبی دُنیا بیج شاہد شجاعت دے ناں نال مشاہور ہو یا تہ جس سُن پہاڑی
زبان وادب کو کجھاں جاندار تحقیقی مضموناں دے نال نال کئی خوبصورت کہانیاں تہ چوئے
افسانے عطا کیئے تہ جس کو میں ہُن جج صاحب دے ناں نال یاد کرداں۔

اس مختصر جی تحریر دے اندر شجاعت ہوراں دیاں افسانیاں اُتے تبصرہ کرنا ممکن نہ سہی
مشکل ضرور اے تہ فر ایہہ کوئی تنقیدی مقالہ یا مضمون وی نہیہ۔ کسے وی کتابا اُتے مقدمہ یا
دیباچہ لکھن والے کو کسے وی صورت بیج نقاد دی حیثیت حاصل نہیہ ہوندی تہ نہ ہی اُسدا
منصب۔ تاہم میں ایہہ آکھے کولوں اپنے آپا کو نہ روک سکدا جے۔ راجہ شاہد شجاعت بلا شک
و شبہ پہاڑی زبان دے صف اول دے افسانہ نگاراں بچوں ہک ہین۔ جن دیاں کہانیاں تہ
افسانیاں دی زمین زمان تہ مکان سارا کجھ پہاڑی اے۔ اُنڈی خوبی ایہہ ہے جے اُنڈے
افسانیاں دے کردار کسے وی جائی قاری کو نقلی یا نمائشی نظر ہیہہ ایندے۔ رجھا کردار۔ بجی چال
ڈھال اُجا ای لباس تہ بود و باش۔ سدھے سادھے تہ پہاڑی زندگی دے روزمرہ دے کردار۔
جن دانہ تے ماضی دیاں الف لیلوی قصے کہانیاں نال کجھ لینا دینا تہ نہ ای عصر حاضر دیاں ترقی
یافتہ تہ الزما ڈرن کردار نال کوئی واسطہ۔ اُنڈیاں کہانیاں دا ایہہ وی وصف اے جے اوہ بڑے
توں بڑے سماجی ناسور تہ استحصالی حربے کو اپنے کردار اں دی زبانی نہایت چابکدستی نال اس
طراں بیان کر چکھو دے ہین جے اُنڈا مقصد وی پورا ہو گیندے ہووے کسے وی جائی مصنف دی
اپنی ذات کردار اتا حاوی ہوندی سیئی نہیہ ہوندی۔ ”گیٹے“، ”سلانا“، ”یاری بڈاں دی“، ”
منتو“، ”چٹا لگد خواجہ دا“۔ ششتر تہرواں تہ سٹاں کھٹا، ”ماہرے دعوے دی جیندی جاگدی
مثال ہین۔ ہک گل ہو رو میو آکھنی ہے جے کجھاں سالاں توں شجاعت ہووے شہری ہو گئے

ہیں تہ اس دا اثر لازماً اُن دے مزاج تہ قلم دواں اُتے پیندا نظر آ رہیا، جس دے ثبوت بچ میں
 اُندا ہک تازہ افسانہ ”ٹوچن“ پیش کر سکداں۔ بہر حال کواُمیدائے آنے آ لے وقفاں بچ ایہہ
 جواں سال صاحب نظر ادیب ما بولی دی خدمت بچ ہمیشیاں دی طراں پیش پیش رہسی تہ
 خاص کر اُس دے قلم تھیوں پہاڑی زبان و ادب کو تحقیقی مضموناں تہ تخلیقی کہانیاں دا انمول تحفہ
 مسلسل ملدا رہسی۔ ماہری دُعا ہے جے اُسدا ایہہ جج صاحب زندگی دیاں ہور ناں بیکھریاں
 تہ گوناں گوں مشغولیات دے ٹہائے چڑھ کے اپنی زبان تہ ادب کو پہلا چھوڑن دی بے
 انصافی کدی نہ کرے۔

والسلام

خیر اندیش

ظفر اقبال خان منہاس

چیئر مین جموں و کشمیر پہاڑی ویلفیئر سوسائٹی

27.08.06

”پہلی گل“

قارئین کرام:

ماہریاں خطائیاں دا مجموعہ ”اُس پار“ تہہ پنج ہے تہہ میں تہہ دے کھڑے پنج۔
 مرضی تہہ دی فیصلہ تہہ دے سزا دیو یا انعام البتہ اپنی صفائی پنج میں اتنا عرض کرنا چاہساں کہ
 ماہرے نزدیک ہک سرجن تہہ لکھاری دے درمیانی صرف اتنا فرق ہے کہ سرجن اپریشن تھیڑ
 پنج مریض دا آپریشن کر دے تہہ ہک لکھاری کھلی زمین تہہ نیلے آسمان تلاساج دا آپریشن کر دے۔
 تہہ دوہیاں واسطے پیشہ وارانہ تہہ ماہرانہ صلاحیت ہونی لازمی ہے۔ تہہ ایہہ دوئے چیزاں اُنہی
 شناخت تہہ وجود کو قائم رکھے واسطے ضروری ہین۔ گوکہ میں تہہ کوئی پیشہ وارانہ لکھاری ہاں تہہ نہ
 کوئی مکمل کہانی کار۔ کہانی لکھنا تہہ سنتاں ماہراں بعض ہک شوق ہے تہہ اس شوق دی تکمیل
 واسطے کدے کدے قلم حرکت پنج آگیندی ہے۔ یا کدے آہند گماہند پنج ایسے واقعات رونما
 ہو گیندے ہین۔ جیہڑے اندر دے قلم کار کو کچھنجوڑ چھوڑ دے ہین تہہ کوئی افسانہ یا کہانی
 ہو گیندی ہے لیکن کشمیر دی شورش دے دوران ایہہ سلسلہ وی ختم ہو گیا تہہ ایہہ تندوی ٹوٹ گئی۔
 گوکہ اس دوران لکھاری دے لکھن واسطے سچے کچے ہزاراں موضوع ہر صبح پیدا ہوندے
 آسے تہہ شامی دم تڑوڑ دے آسے۔ مگر بے ادبی اپنیاں حداں اس قدر پار کر چکی دی آسی کہ
 نہ تہہ پنج جنبش رہی دی آسی تہہ نہ قلم پنج دم۔ عین ممکن آسا کہ افسانہ نگاری دا ماہر اشوق سروں
 ہی ملک جلیاتہ میں زندگی پنج اسدے بعد کدے کوئی کہانی تحریر ہی نہ کر سکاں۔ اگر میں اس
 دوران تبدیل ہو کا ایسے بدنام زمانہ علاقے پنج تعینات نہ ہو یا دہواں دھتھ پنج کا میں ترے
 دن تک پانی دا ہک کھٹ وی نہ ٹہال نہ سکیا دا آساں۔ ٹہالاں وی کسٹراں اُس کٹھے دے

پانی تھیں انسانی لہودی اس قدر بڑی آندی آئی کہ اندر اس منہ کو آندا آسا..... میں اُسدا ذکر اپنے ہک ملازم نال کیتا تہ اُس سن مختصر جیا جواب دے کا گل مکتی چکتی کیتی۔ جے کٹھے بچ کوئی لاش پٹی دی ہوسی..... ترے روز تھیں پچھتاں اِن کا ونٹر (In Counter) چل رہیا۔ ایہہ ساری گل اُس کبخت سن اس قدر لا پرواہی نال آکھی کہ مگو اپنیاں کنناں اُتا یقین نہ ہويا..... میں آپیناں ذاتی محافظاں کو کہن کے کٹھے کٹھے ٹریاں۔ تھوڑی دور پہنچ کا مگو اپنے ملازم دی گل تے یقین ہو گیا۔ کٹھے بچ انسانی لاشاں دے ٹہیر لگے دے آسے۔ ماہرے حواس باختہ ہو گئے اس تھیں پہلیاں میں لاش کدے نہ ڈھسی دی آئی۔ میں مُرکا نسے والا ہی آساں جے بچھوں کسی آواز دیتی۔

”صاحب! تنو نہ ٹساں کو کوئی نہ ماری“ تئیں تہ آپے ای ٹردی پھر دی لاش ہو“ میں مُرکا ڈٹھا تہ ہک سوسال دا بڈھیڑ جس دے منہ اُتا ہزاراں چھلڑیاں اُکھیاں بچ اتھروں تہ ہتھ بچ گنڈی سوٹی، جس نال اوہ لاشاں کو ادھر ادھر کر رہیا آسا۔ شاید اپنیاں بچیاں دی ٹھونڈ کر دا آسا۔

ماہرے محافظ دند کر بچ کارہ گئے اگر اوہ شخص انتہائی عمر رسیدہ نہ ہوندا تہ شاید انہاں لاشاں دے ٹھہیر بچ ہک ہو ر لاش دا اضافہ کر چھوڑیا دا ہووے یا۔ جیہڑا اُس علاقے دا دستور آسا۔ اسدی ایہہ گل مندی تہ مگو وی لگی مگر جد میں کہہ آ کا ٹھنڈے دل نال غور کیتا تہ سمجھ آیا اُس بزرگ کتنی سچی گل آکھی۔

غیر قانونی طور اُتاتل کیتے گیاں دیاں لاشاں دا انبار دکھ کاوی میں خاموش آساں۔ ہو ر فر اِس علاقے دا حاکم وی..... سرکاری طور اُتاتنا انہاں لوکاں دی جان و مال دا محافظ..... میں ہک ٹردی پھر دی لاش نیہہ تہ ہو ر کہہ ہاں..... اس نال ہی ماہر او جو دکیاں کلیجہ ڈولیا۔ اندر دا لکھاری پھر پھڑایا۔ قلم جنبش بچ آیا تہ کئی سال دے بعد یکے بعد دیگرے کئی باغی افسانیاں دا جنم ہويا، جنہاں بچ ”بختادی مار بڈھی مائی تہ“ اُس پار“ حاضر خدمت مجموعے بچ شامل ہیں۔

تہ اس دے بعد دیاں کہانیاں دے کردار وی اسی احساس داشکار اکثر اوقات بغاوت کردے نظر آندے ہین۔

میں پہلی کہانی کدوں لکھی تہ کس کو سنائی مکو یا دیہیہ البتہ ایہہ گل چنگی طراں یاد ہے کہ بچپن تھیں ہی ہک انجانا خوف تہ احساس چھاڑا نالوں ماہڑا اچھا کردا چلا آریہا جے اسدے سماج دیاں کئی ہک رسماں تہ رواج جیہڑے صرف اسدے ہی کلچر دا خاصا ہین اُس قدر تیزی نال بٹ رہے ہین۔ کہ آئندہ نسل کو تذکرہ وی سمجھائے واسطے اُندا کوئی نقش باقی نہ ہوسی۔ ہک کوشش کیتی انہاں میاں نقشاں کو قلم دے ذریعے کاغذ اُتہ قید کیتے دی۔ تہ آنے والیاں نسلاں دے تیں حق ادائیگی دی۔

حاضر خدمت مجموعے پنج شامل افسانے ”شیتل بڈھی“، ”سنگل“، ”لعل“، ”پھاٹک“، ”گیٹے“، ”پائیل“، ”جھہ“، ”بوہلی“، ”رکھڑاں“، ”لکھاڑے دی واپسی“، ”شیشر تہڑواں تہ شال گتھا“، ”چٹا لکڑ خواجے دا“ اسی سلسلے دیاں کڑیاں ہین۔ تہ انشاء اللہ کوشش رہی جے آئندہ مجموعے پنج اسی قسم دیاں باقی مٹدیاں نقوشاں دی امانت تحریری طور اُتہ مخصوص کرکا آئندہ نسل کو سپرد کیتے جلا۔

پہاڑی افسانہ نگاری پنج پہلی بار روایتی طرز تحریر تھیں ہٹ کا افسانہ خط و کتابت دے پلاٹ پنج لکھے دی کوشش کیتے گئی دی ہے۔ مثلاً ”کوٹھے تھیں کوٹھی تک“ صرف ہک خط ہے۔ جیہڑا فنی اعتبار نال افسانہ وہ ہے۔ اسی طراں ”بینسلہ“ کجھ چٹھیاں اُتہ مبنی افسانہ ہے۔

مجموعے پنج کئی ہک افسانے صرف علامتی ہین ہو کر در کسی مجبوری دے پیش نظر صرف اشاریاں تہ کنایاں پنج گل کردے نظر آ رہے ہین۔ تہ تاریخ تھیں باخبر ہوئے بغیر ایہہ افسانے چٹھارے بغیر کجھ نیہہ تہ تاریخ دانان واسطے مکمل تاریخ ہین۔ انہاں پنج ”بڈھی مائی“، ”پائیل“ تہ ”احساس“ قابل ذکر ہین۔ تہ کئی افسانے سماج دیاں انہاں مسودیاں دی نشاندہی کردے ہین جن دے بارے حکمران گمراہی داشکار ہین۔ فیملی پلاننگ دا پرچار سرکار

دے نزدیک اُندی کامیابی مگر زمینی حقیقت ایہہ جے کالج دا کنوارا طالب علم صرف 300 روپے دی لالچ واسطے نس بندی دا شکار تہ فرسزائے موت د امرتکب ریز گاری دی عدم دستیابی عوام واسطے کس قدر پریشان کن تہ باعث خفت ہے۔ ”ٹوچن“ بچ اسدی بھرپور عکاسی کیتے گئی دی ہے۔

تحریر دی بورعیت تھیں بچے واسطے مجموعہ بچ کئی ہک رومانی افسانے وی شامل کیتے گئے دے ہین جہاں بچ ”یاداں دیاں محراباں“، ”فرض تہ محبت“، ”یاری بڈگاں دی“، ”عبرت“ وغیرہ شامل ہین۔

”بالیاں“ ہک ایسا افسانہ شامل مجموعہ کیتے گیا دا ہے جیہڑا اپنے ہک عزیز دوست عبدالغنی بانڈے ایڈوکیٹ مرحوم دی فرمائش اُتا لکھے گیا دا ہے۔

بانڈے صاحب ہک بار بڑے ہی مخلصانہ انداز بچ خواہش ظاہر کیتی کہ میں انہاں واسطے ”بالیاں“ دے عنوان نال ہک افسانہ لکھاں۔ فرکئی بار تقاضا وی کیتا تہ بالآخر اُن دے اصرار اُتا میں ”بالیاں“ دے عنوان نال افسانہ لکھیا تہ جد میں افسانہ کہن کا اندے دولت خانے اُتا پچیاں تہ بوہے بچوں اُندا جنازہ غسل واسطے نکل رہیا آسا۔ اُندی تمنا باقی رہ گئی کہ میں انہاں واسطے افسانہ لکھاں تہ ماہڑی حسرت کہ میں انہاں کو افسانہ سناواں۔

کئی ہک سماجی افسانے شامل مجموعہ ہین جہاں بچ ”شعلے دے رنگ“ پہلی تاریخ، ”سنا مال پرایا“، ”سلامانہ“ وغیرہ۔

اپنے مجموعے دی ”پہلی گل“، لکھدیاں لکھدیاں مگو ہک گل یاد پئے گئی تہ اُس گل دا اعتراف اگر میں اتھے نہ کراں تہ خدا دی پکڑا د امرتکب ہوساں بچپن بچ میں کسی انگریز لکھاری دا ہک مضمون پڑھیا، اُوہ لکھدا آسا۔ اے خدا! مگو تو ہڑی کوئی چیز نیہہ ضرورت مگو دولت نیہہ ضرورت۔ مگو شہرت نیہہ ضرورت، مگو تو ہڑا غیبی خزانہ وی نیہہ ضرورت۔ مگو صرف ہک دوست دے، صرف ہک دوست۔

میں سوچن لگاں انگریز پاگل ہو گیا د اے مگر اراج گلو اُس انگریز دی دُعا یاد پئے رہی ہے۔ میں سوچدا ہاں اگر ظفر اقبال منہاس نہ ہوندا۔ تہ ماہریاں افسانیاں دا کہہ ہوندا۔ اُنہاں کو کتابی شکل کون دیندا تہ تُسدے ہتھ بچ کسٹراں پہنچدا نہ ماہرے کول وقت آسا تہ نہ سرمایہ۔ اُنہاں افسانیاں دے کردار وی ماہریاں عدالتی مقدمیاں دیاں کرداراں نالوں لوے دیاں مقفل الماریاں بچ قید ترف ترف کا جان دے گیندے تہ بالآخر کاغذی گُریاں دی نظر ہو گیندے۔ اگر میں اس حوالے نال ظفر ہوراں دا شکریہ ادا کردا ہاں تہ ایہہ نہ صرف اُندی توہین ہوی بلکہ اُنہاں کو ناگوار وی گزری مگر اتھا اُندی ”پہاڑی ویلیفیر سوسائٹی“ دا شکریہ ادا کرن بغیر اگر میں مرحُلاں تہ روح اُتا ہک پہار رہسی۔ جس سن ایہہ مجموعہ چھاپے دی ذمہ داری چائی۔ میں فاروق انوار مرزا صاحب ہوراں دا انتہائی مشکور تہ مُمنون ہاں جنہاں سن نہ صرف کتاب دی پروف ریڈنگ کیتی بلکہ Review دی کیتا تہ جا بجا مفید مشورے دے کا حوصلہ افزائی وی کیتی۔

میں آخر اتنا اس گل و اعتراف دی کرنا چاہندا ہاں کہ افسانیاں بچ برتی گئی دی زبان دے بارے قارئین کرام کو ضرور ماہرے نال شکایت پیدا ہو سی خاص کر جموں صوبہ دیاں قارئین کرام کو تہ میں اس نسبت نہایت احترام نال اس قدر عرض کرنا چاہندا ہاں کہ ماہریاں افسانیاں دے پلاٹ فضا تہ کردار سارے اوڑی تہ کرناہ دی تہرتی تہ ماہول بچ پیدا ہوئے۔ پلے بڑھے تہ مرے اس واسطے اُندی زبان وی انہاں علاقیاں بچ بولے جلن والی زبان ہے۔ بہر حال اس امید نال رخصت چاہندا ہاں کہ تسیاں کو ماہری ایہہ کوشش پسند آ سی ۔

قصہ سارا دے اشارا جے کوئی مجھن ہارا

کاہنوں ظاہر کریں محمدؐ گجھا پہیت نیارا

راجہ شاہد شجاعت

سہری نگر

۲۵ ستمبر ۲۰۰۶ء

”گیٹے“

پری سن ہتھ نال تلا ٹھپیر یا بانہواں کٹر نجیاں نس نہ بگاں کو بنی اُتا چا ہڑ کا بازی شروع کیتیس..... ”تارے..... دُوکاں..... ترکاں..... چکاں..... پنجوارہ..... تہ اُہو دیدی۔ سچ آکھ دے ہن۔ تئیں گیٹیاں اُتا جادو کر چھوڑ دے ہو..... تئیں سامنے گیٹے ہتھانچ آندے ہی نہیہ۔ مگر میں اج قسم کھاہدی ہے تئیں کو ضرور ہراساں۔ ہاں ہن تندی باری ہے۔ تئیں بازی شروع کرو میں مال موڑ آواں“

شرینا گیٹے ہتھانچ چائے۔ گول گول پتھرا دے گیٹے اسدیاں ہتھانچ آنندیاں نال ہی اسدیاں اکھیاں ڈبڈبا گیاں۔ تہ اُوہ آپ وی بچپن دیاں یاداں چنچ ڈبیری چلی گئی۔ تہ ہک ہک یاد اسدے سامنے آکا دم تروٹن لگی..... اُس کو اپنے بیاہ دیاں اُوہ کہنیاں یاد آگیاں جس ویلے جج بوہے اُتا کھلتی دی آسی تہ اس کو پاکلی چنچ بجال کا زخصت کر دے آسے تہ اسدی بچپن دی سہیلی نرمپاکی دا پردہ کونے داروں ہٹا کر اسدے ہتھانچ گیٹے باہے آسنس تہ کنال تلا گوشا کیتا آس۔

”ہاں وا! ماہڑے سگنے! ایہہ پتھرا دے گیٹے۔ تگو آپ پتہ ماہڑے کولا تہ تئاں اُتا لگے دیاں پلایاں بغیر ہو رکھ دی نہیہ..... ماہڑے داروں ایہا گیٹے داجانچ قبول کر۔ انہاں چنچ تو ہڑے ماہڑے چن دی کہانی ہے۔ ایہہ تگو ماہڑی یاد دیا سن“

فرز ناما کوک مار کارو گئی آسی۔ اُوہ وی مچ بوکی آسی۔ اس ویلے اس کو پہلی بار احساس ہو یا جے اسدا بیاہ ہو گیا تہ اُوہ اپنیاں کولوں دُور مچ دور چل رہی ہے۔

فرز مادے دتے دے گیٹے سر پانچ اُسدی تہائی دے ساتھی بن گئے۔ کہرا دے مکا
کا جاتھیں فارغ ہو کا شامی۔ اپنے کمرے پچ بہہ کا چھٹ سارا گیٹے کھیڈ دی۔ فرہک روز پیر
صاحب اُسدے کہر آئے تہ اوہ گیٹے دکھا کا آکھن لگے۔

”پچی ایہہ گیٹے تہد کس واسطے رکھے دے ہین..... اہا ہا ہا.....! افسوس! بچے گول
گول گیٹے مگوں حج ویلے منی دے میدان پچ تھائے دے ہوندے تہ گس گس شطانا کو مارے
دے ہونا؟“

”پیر بابا۔ حج ویلے شیطانا کو گیٹے مارنے ہوندے ہین؟“

”آہاں پچی..... ست ست گیٹے مارنے ہوندے ہین نتا حج قبول بیہہ ہوندا“

فرانہاں گیٹیاں دی عزت اُس دے دلا پچ ہو روی بدھ گئی.....!

اُس تہیاڑے وی اوہ روز مرہ نالون تہیاڑی داکم فارغ کر کا گیٹے کھیڈ دی آسی۔
جے اچانک اُسدی سسور وازہ کھولیا، بس کہہ آسا۔ اندر بڑھدیاں نال ہی اگ پھکن لگی۔

”توبہ! توبہ! بچی چلتر گدڑی میں کرے بیہہ دھٹی۔ تائیں میں آکھدی ہاں جے
ایہہ بواہ مارا کہہ کردی رہندی ہے..... دس کر گیا بیٹی اوہ جس نال گیٹے کھیڈ دی آسیں؟“

”ماسی اماں! ایہہ کہہ آکھدے ہو؟“

”بھجھاتہ آج زبان وی لڑان لگی ہیں۔ میں تگو خاصے وقتا تھیں تاڑدی آسیاں۔ قصور گسا
دانہیہ ماہڑا آپنا ہے۔ جس سن ٹساں بد ذاتا نال رشتہ داری کیتی۔ ماہڑا لعل مندا کدوں آسا۔
ایہہ بلا تگو پچی اس نال زبردستی کیتی۔ اُس کو آج وی ہک تھیں چڑھ کا ہک رشتہ آندا ہے۔ کسا بچ
اکھیا دا ہے۔ جے سہا گا وی چاؤ تہ بڑے ٹھیرا اتوں چاؤ..... خیر! آوئیں خصم میں آج تو ہڑا
فیصلہ کر ہی چھوڑساں“

اوہ خاصی روٹی کر لائی مگر سارے ہک پاسے ہو گئے۔ اسدی کسا ہک نہ سنی.....
راتیں جس ویلے اوہ مڑے..... تہ ماسی اماں اُن دے کن پہلیاں ہی پہر رکھے دے آسے۔

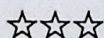
انہاں اندر بڑیاں نال ہی ہک گیٹا چا کنگو ماریا تہ نال آکھیکھ ”طلاق“ پھر دوا گیتا ماریکھ
تہ آکھیکھ ”طلاق“ تہ فر تیریا گیتا ماریکھ تہ آکھیکھ ”طلاق“ میں اُس وقت توڑیں ایہہ لفظ نہ
سنیا دا آسا۔ میں بولیاں.....

”میں شیطان تھوڑی ہاں تسیں مگو کیٹے مار دے ہو“

اتنی مدامی اماں وی اندر بڑھ آئی ”چھا اُجاں ایہہ منہ کالی زبان چلان دی ہے۔ اجاں
اُسدا ہور کچھ منہ کالا کرنا ہئی۔ ہُن تگو اِس کھراچ ہک منٹ وی رہے دا شرعی حق نیہہ..... فر
کہہ آسا..... سارے اٹھ پئے تہ راتورات ڈنڈا چا کالواڑیکھ۔

افسوس! انہاں گیٹیاں وی قسمت۔ کرے دا جابج دتے گیندے ہین۔ کرے
شیطاناں کو پھٹکارے دے کم آندے ہین تہ کرے طلاقا نال مارے گیندے ہین۔

”دیدي تگو کہہ نیندر آگئی..... میں مآل وی موڑ آئیاں تہ تہدا اجاں بازی شروع نیہہ
کیتی“ مگر اوہ اُس کو کہہ اکھیا جے۔ اوہ تہ بازی ہار گئی دی ہے!

”لکھاڑے دی واپسی“

اُس سن واسکوٹا دے کجے چنتے بچوں نسواراں دی ڈبی کڈھی منہ دیاں گھر نجاں
چھک کا اس دے شیشے بچ اپنی شکل ڈٹھیس تہ فراسکو کھول کا نسوارا دی ہک موٹی چوہنڈی چا
کا بچے کجھے مسرالاں اُتا ملیس تہ ڈبی فراپنی جائی رکھ کا تہ ہک لمبی ساس چھوڑ کا کروٹواں دے
بوٹے نال ٹھیس لاکا بچ گیا۔ اُس دے سامنے اُسدا تہائیں دا ڈوگا آسا جیہڑا اُس سن مالکاں
کولوں پہلی باندی ترے 300 روپیہ مالے اُتا لایا دا آسا۔ تہ پورے سال اس اُتا اتنی مشقت
کر کا اجاں تہائیں دا ہک دانہ نہ تیار آسا۔ دُور ٹہاکے اُتا کالا کالا چہڑا سیلیٹے کھیندا آسا۔

”اُف! واما ہڑیا ربا! ماہڑے حقا بچ کہہ ہو گیا۔ پہا درہ وی جلد اہجاں ہک سلہ رتا نہ ہو یا۔
اکثر کدو توڑیں میں پہیا جی کپد اریساں۔ ہُن تہ چنتے بچ دی لال پائی نیمہ۔ مٹھی دی مائتہ
آکھ دی آسی جے آج راتیں کٹھی ہی نہ چڑھیس۔ چلو اسیں سلٹیاں دوکھا کا صبر شکر کر کہنساں
مگر نکلیاں مشوماں دا کہہ کر ساں“

”شبابا آئی ستارے تہرم پہراؤ کو۔ کھرو کھرو لہیر دا تہ لکھاڑے لاند۔ دیہاں سجاں
جوگی کٹھی تیار کر دا“

”نہ میں ایہہ کم نیہہ کر سکدا۔ بال مردا مردا تہ مردار ہوا..... میں لکھاڑا نہ لاسکدا.....
اس لکھاڑے سن ماہڑا کہنر ویران کیتا، ماہڑی دنیا اُجاڑی، نتاج میں وی جمعے تہرم پیونا لوں
لکھاں بچ کھیندا ہواں۔ چواں تہیاں پچھا اسیں دو جونڑے ہی تہ ابے دی ساری دولت
آسیاں۔ اسی طراں فصلاں نیلیاں رہ گیاں آسیاں..... تہ ساریاں لکھاڑے لائے دے اسے

اےیں نکلے آسیاں تہ لکھاڑے دالفظ نواں نواں سنیا دا آسا۔ پہاجی وی ابے جنتیا کو مگر ہو گیا۔

”ابا!..... ابا!..... اسیں وی کھلاڑا لاساں“

”کھلاڑا نہ بچہ لکھاڑا“

اماں جنتی وی ابے داہر بولی جے اچ شامی کھاہدے کو کجھ نیہہ تہ فر اُسی شامی لکھاڑا لگ گیا۔ اماں سُن تہا ئیں دا کجھ من کھنڈیر کا اس اُتا سنیا چلے اُتا کجھ نوئیں جی چیز اماں سن شہی تہا ئیں جی چیز دیکھ کا اسیں دوئے پہراج ہی خوش ہو گیاں۔ مگر ایہہ خوشی جہاں تک نہ رہ سکی۔
میں پہاجی دار بولیاں۔

”پہاجی! پہاجی..... توں ذرا ہک کہوڑا بن میں اس اُتا دیکھاں..... اس لکھاڑے اُتا کہہ ہے۔“ اُوہ کہوڑا بن کار یہا۔ میں ہک پیر پہاجی دیاں موراں اُتا تہ دوا پیر چلے دی نادا اُتا رکھیا۔ پھر دواں ہتھاں نال لکھاڑے دی بہتی کو تھپ باہی..... مگو پورا یاد ہے..... جونہی میں لکھاڑے کو تھپ بائی۔ میں لکھاڑا تہا ئیں سمیت کہن کا نگھ آ رہیا تہ لکھاڑے دی بہتی پہاجی دے سراچ لگی۔ جیہڑا اجاں بھی کہوڑا بنیاں دا آسا۔

فر کہہ آسا۔ لہو دا کٹھا بگ گیا۔ رو اس پٹاس چچیا تہ میں کہنلا رہ گیاں..... دلا بچ ہک چھالا ہو گیا دا۔ افسوس واہ پہاجی!..... آج تویں ہوندریں تہ اسیں لکھاں بچ کھیڈوے ہواں۔
لکھاڑے لائے تو ئیں گل ہی نہ پہنچیا۔

مرن ”سارے مرن“ ہک ہک مرا مگر ماہری توبہ میں لکھاڑا نہ لاند۔

اتنی مدد اور ہک آواز ہوئی..... شاہد کالا چہڑ چڑھ کیا۔ اُس دی اکھ کھل گئی..... اُس دے سامنے مٹھی کھلتی دی آسی تہ اپنیاں معصوم معصوم ہتھاں نال اُس دی بنی چھک چھک کا آکھدی آسی۔

”ابا!..... جلدی اٹھو، مچ پھکھ لگ گئی دی ہے۔ اماں آکھدی ہے کھاہدے کو کجھ وی

☆☆☆

نیہہ..... اٹھو ابا، لکھاڑا لاؤ۔“

”سنال مال پرایا“

”دکھ والا..... پہادوانہ ساڑھا اپنی قبر تہ نہ کر خراب انہاں جندکاں دا مستقبل..... بنیا تلو مال بچھا بہتیرا مگر اس سنے مالا دا کہہ بھروسہ..... آج ہے کل نہیہ۔ ویلے دا فائدہ چاہتہ کر جگرا پڑھاں کہن انہاں کو آٹھ دس جماتاں..... فاتحہ بوٹے ہینئیں..... اوہ کرکا تو ہڑا ہک آنہ وی خرچ نہ ہوی وردی کتاباں فیس تہ دوپہری دا بہت توڑیں سرکار بچیاں کو دیندی ہے“

”ماسٹر صاحب! ملگو پتہ..... ایہہ سارے چونچلے تہ خوشامال کس واسطے ہین..... تلو سکولا بچ جتنے گدرے زیادہ ہوسن اتنا زیادہ تلو لانس جیا ملسی تہ افسراں دیاں نظراں بچ توں قابل ماسٹر منے کیسیں۔ تہ ترقی ہو سیدی..... اساں کو سارا پتہ ڈنگر نہ سمجھو تہ جلو ایہہ مایہی والی چپ ہو کر ساجائی سٹو“

”پہادو!..... تو ہڑے دو جندک سکولا بچ درج کیستے نال ملگو کوئی ترقی نہ ہوی تہ نہ ہی کوئی بدھ تنخواہ ملسی۔ پرا تھا تلو کوئی جنگی گل آکھے والا وی نہ ملسی..... اوہ وی تو ہڑے جیئے لوگ ہین بلکہ تو ہڑے تھیں وی غریب جہیزے زمی باڑی بچ کا لہنیاں بچیاں کو پرائیویٹ سکولا بچ پڑھا لے ہین۔ تہ تلو اسیں کہر آکا آکھدے ہاں جے جندکاں کو سکول جول..... وردی کتاباں سیاہی توڑیں حکومت دیندی ہے۔ تو ہڑا ہک پیسہ وی خرچ نہ ہوی زفر تو ہڑے جندک وی ہونہار ہین۔“

”ماسٹر جی!..... ٹھیک ہے۔ آج توں ملگو قربانی دا بکرابنا کا اپنا مطلب کڈ کھڑیں مگر

کل آخر ایہہ کرن کہہ..... فردس سال بعد انہاں سن انہاں ہی بکریاں نال گیناں جسطراں سرنچ ہوراں دا گدرا دس جماتاں پڑھ کا تہ دس سال ضائع کر کا فر کھواڑی اُسی بنجے لگی..... تہ بکریاں چرا لیاں لگا تہ کیاں ضائع کراں ایہہ دس سال چندکاں دے۔ ہلکے کتے چک مار یا دا..... انہاں دس سال سالان پنج نہ کر دیاں وی دواں پہرا داں کو ہزار ہزار بکری ہوسی۔ ہزار بکری ہک سرمایہ ہوندی ہے ماشٹر صاحب!..... تُساں کو خاخواہ تکلیف لگی..... تہ چاہ وی نیہہ پیتی..... تہ ہاؤں ایہہ انڈے دور کھو۔ تہ جلوراہ پگڑ واپنا“

”پہا دوا۔ میں تہ اپنا فرض لہاڑ گیاں۔ تہ میں جلد اہاں، مگر جلد یاں جلد یاں فر آکھ کچھیں جے سنے مالا دا کوئی پہر وسہ نیہہ۔ آج ہے کل نیہہ۔ نہ ساڑھ مقدر انہاں چندکاں دا۔ اولادی واسطے ہی انسان سارا کچھ کر دا ہے۔ تہ تعلیم ہک لوہ ہے نہ رکھ انہاں معصوماں کو اس لوئی تھیں محروم۔ ایہہ قیامتی والے روز پگڑ سنیں۔“

”ماشٹر!..... اصلاتی نال جلد اہیں کہ کھولاں کُتا۔ کساچ اکھان کیتا دا ہے“ سدھی انگلی کہیے نیہہ چڑھیا دا“ ماشٹر جی..... ماشٹر جی کر کر کا جیب تھک گئی ایہہ مگو قیامتی دا زعب دس لگا۔ کھمر ماہڑا۔ عیال ماہڑا توں کون جے خاخواہ۔ بڑا آگیا رانی خانہ دا سالان نصیحت کیتے والا۔ جیاں ماہڑی قبرانچ کینہا پئس“

ماشٹر صاحب تہ ٹر گیا دا آسا۔ اُس پچھاوی ہک عمر گذر گئی مگر ایہہ ماشٹر جیاں فرشتہ آیا دا آسا..... ساون دامہینہ آسا۔ اچانک چہڑ چڑھیا تہ اوہ بارش ترٹ پئی جے نہ کدے ڈھٹی تہ نہ سنی کسی چڑھ گئی۔ ہاڑ آیا پہا دوا دا سارا مال بچھا ہاڑادی نذر ہو گیا..... ہتھ پھوک پھوک کا تہ نیاز نظر اں من کا چندک مڑا آئینس۔

پہا دوا خاصا رویا پٹیا تہ کر لایا مگر خدا دی کرنی سامنے کوئی کہہ کر سکدا..... اسی روئے تہوئے پنج اس کو ماشٹر صاحب دی گل یاد پیئے گئی۔

”مال بچھا سناں مال کدوں اپنا ہو یا دا“ اُس کو ہوش آیا تہ اپنے جے کبے نظر کیتیں

سارے مچ آگاکل گئے دے آسے۔ کوئی ملازمت کر دا آسا کسا سرکار کولوں قرضہ کہندا آسا۔
 لمبردار دلہتر وی ماسٹر بن گیا دا آسا..... مچ ترفیا..... اخیر لاچار ہو کا سکولا دا ہر دوڑیا۔
 ”ماسٹر صاحب!..... ماسٹر صاحب!..... ماہڑیاں جندکاں کو سکولا بچ درج کرو۔
 ٹساں سچ آکھیا آسا سماں کسا دانیہ مگر ماہڑیاں ہی اکھیاں اُتا پٹی آسی ٹساں نال میں تیزی
 کیتی دی ہے۔ ٹسیں مگو معاف کر چھوڑو تہ انہاں جندکاں کو درج کر چھوڑو میں تسدی ایہہ
 مہربانی کدے تہ موڑ سکساں“

”مگو افسوس ہے پہادوا۔ ہک تہاڑا آسا میں تگو آپ کھر آکا منٹیاں کیتیاں جے توں
 انہاں جندکاں کو سکول داخل کر تہ تھد مگو کتیاں کو سٹیا۔ تہ ہک تہاڑا ایہہ ہے جے توں آپ
 انہاں جندکاں کو کہن سکولا بچ آئیں مگر آج ماہڑے ہتھ بچ کچھ نیہہ۔ آسیں اتھا چھ سال
 تھیں دس سال دی عمر تک دے بچے داخل کر سکدے ہاں تہ تو ہڑے جندک سولہ سولہ سال
 دے ہو گئے دے ہین۔ ایہہ اس ویلے دسی جماعت بچ ہوناں مگو افسوس ہے۔“

پہادوا ویلے ویلے دیاں گلاں ہوندیاں ہیں۔ اس ویلے ماہڑے ہتھ بچ کچھ نیہہ فر
 وی تگو خالی نہ کڈھدا تو ہڑیاں جندکاں کو میں تعلیم بالغاں دے سکولا بچ درج کرالساں“

یاری بڈاں دی

فتو دا اصلی ناں فتح محمد آسا مگر خان صاحب اُس کو فتو، فتو آکھدے آسے تہ اوہ گراں بیج وی اسی ناں نال مشہور ہو گیا دا آسا۔ اُس کو خان صاحب کول آئے دیاں کجھ زیادہ چر نہ ہو یا دا آسا۔ ہوئے دے ہونسا کوئی ایہی دوتریے مہینے۔ مگر آسا کجخت خان صاحب دا بہت ہی ہمدرد تہ وفادار۔ اصلی اوہ کتھا دا آسا پتہ نہ چل سکیا۔ اوہ آپ آکھدا آسا ”میں جڈارے داہاں“ خان صاحب کولا اوہ پنجال سواں اُتا ملازم ہو یا۔ اُسدی بیوی وی اُس کو نال آسی۔ تہ اوہ وی خان صاحب کولا لنگی ری۔ خان صاحب دے کہرا داکم کاج کردی ری۔ آکھدا آسا دس سال ہوئے بیاہ ہوئے دیاں بچہ کوئی نہیہ ہو یا۔ فتو دے ذمے خان صاحب دے چوکھر چرالنے تہ زمی باڑی وی ٹہل ٹھھوالی کرنی آسی۔

بہر حال فتو کہہ آسا تہ کہہ نہ مگر مالا والیاں کڑیاں واسطے ہک مصیبت بن گیا دا آسا۔ مجال ہے خان صاحب دی زمی بیج کسا داماں بچھا پوا، جیاں کوئی مال بچھا اُس دی زمی بیج پئے کچھا تہ اُسدی جیہا اُتا گالیاں دا تزکار اسطراں شروع ہو کچھا جس طراں کالے توئے اُتا تہاناں پہنچدیاں ہوں دُنیا جمع ہو کچھا۔ تہ کھٹنے اندر اندر بچھا پھا لک بیج ہوا۔ لوک کجھ آکھ بیکھ وی نہ کر سکدے آسے۔ خاناں دلا ملازم آسا۔ کون ڈبوکاں دے آہلنے بیج گینا ماریا۔ اوہ کرکا مجبوری دی آسی گراں والے چوکھر کھڑن تہ کھڑن وی کدھر۔ چوگر دھاناں دی ذمی۔

فصل کٹائی چل ری آسی..... آہا! کہہ بڈا آسا، چوکھر ہمڑ ہمڑ بڈا دار آون، مگر مجال

ہے تیلہ وی کچھ ٹکا۔ مالا والیاں وی اسرے کرن مگر فتو کو حیاں خالص صاحب جڑی پیال گیا دا
 آسا۔ گجھ آٹے بیٹے نہ آوا۔ اکھان ہے ”مالا والیاں گدریاں شطان روالیا دا ہے“..... آخر فتو
 واسطے سبیل تیار ہوئی۔ ریشماں دی گالں جل فتو دے بڈانچ پیی۔ فتو دی نظر پرانی گائیں اُتا
 پینداں نال ہی اُسدی جیب برین گنا نالوں چلن لگی، مگر آج ریشماں چپ نہ رہی۔

”جوانی مرگا..... چٹی پوری..... دکھدا نہ ادھر خون ہو گیا تہ توں گالیاں کڈھدا ہیں.....
 توں انساں ہیں کہ کچھ بلا ہیں۔ تو ہڑے سینے بچ دل نیہہ“ کالا پتھر ہے۔

فتو نظر بے کیتی ممتازہ بنے اُتا پیی دی ہے۔ اسدیاں ترے سنگڑیاں ریشماں، کلی تہ
 ناگن اُسدے پھیری کھلتیاں دیاں ہیں تہ ناگن اُس دلہر پگڑ کا دباندی ہے۔
 فتو دکھدیاں نال ہی دوڑ آیا:

”کہنہ گل ہو گئی..... گڑی کو کہہ ہو گیا؟“

ناگن فٹ بولی:

”کہہ ہو گیا؟ توں ہر روز آکھدا آسیں ملا والیو۔ سب پوئے تہ تہ کال چلے دی گل
 پوری ہو گئی۔ ممتازہ کو سب پئے گیا، سنبھالس ہن“
 فتو چھٹ اُسدا پیر پگڑ کھدا تہ زہر چوس چوس کا ٹھکن لگا، جد توڑیں ممتازہ اکھیاں
 کھولیاں۔

”ہائے..... تسیں ہو..... تہاں ماہڑے پیرا کو اپنے ٹھڈاں نال چوسیا..... ہائے میں
 کتنی خوش قسمت ہاں“

ممتازہ ادھر ادھر نظر کیتی تہ سنگناں کو پولی:

”جَلوئی..... کڑیو چو کھر بڈانچ پئے گئے دے ہن، تاولیاں موڑو“

فتو..... ”مکو کڑیاں سن آکھیا۔ جے تگوسپ پئے گیا“

ممتازہ..... ”سب نہیہ پیا۔ کنڈا لگ گیا آسا مگر ہن سوچدی ہاں سب ہی پئے گیا دا

ہو یا۔ تہ چنگا آسا..... تسدیاں بانہاں بچ آکا میں واپس نہ مونا چاہندی۔ کدوں تھیں
تسدیاں بانہاں دیاں ڈولیاں بچ آئے کوتر سدی آساں۔ زری اپنی بانہہ ماہڑے سراتلار کہ
کا اٹھالوگو چکر جیا آ گیا ہے۔“

فتوسن ممتازہ اپنیاں بانہواں بچ پگڑ کا اٹھالی نہ فرچھٹ سارا دویئے بیٹھے دے گلاں
کردے رہیہ۔

ممتازہ..... ”تسیں سچ جانو یا کوڑ۔ میں پہلی نظر بچ ٹساں اُتا عاشق ہوگئی آساں۔
میں تسدے بچ قریب آنا چاہندی آساں مگر تسیں اتنے تیز ہوٹساں نال گل کیتے دی ہمت
ہی نیہہ ہوندی آسی۔ سوچدی آساں کرے تسیں ماہڑے پیار کوٹھکرانہ سٹو..... تساں کو کہہ پتہ
..... گروی دادل، ہک بار کسانال پیار کر بیٹھی.....“

ایہہ آکھدیاں آکھدیاں ممتازہ دیاں اکھیاں بچ اُتھروں آگئے سہٹ فتو چختے بچوں
ریشی رومال کد کا اسدیاں اکھیاں صاف کیتیاں۔

بس فر کہہ آسا۔ بچارا فتو موم ہو گیا۔ دوے تہاڑے فتو آپ چوکر بگل کا اپنے بڈا
بچ سٹے تہ آپ بنے اُتا بہہ کا ممتاز نال عشق و عاشقی دیاں گلاں کرن لگا۔ تہیاڑے مزے بچ
گورن لگے۔ فتو ہن خالصاحب دانو کر کہٹ تہ ممتاز ادا زیادہ بن گیا۔ مجال ہے ممتاز کو
یا اسدیاں سنگناں کو مال موڑے واسطے جائی اتوں اٹھن دیو ا۔ چواں سنگو یاں دی ترکیب
کا میاب ہوگئی دی آسی تہ کدے کدے اوہ فتو دے سامنے وی اکھیاں اکھیاں بچ اپنی کامیابی دا
بکی دوئے نال اظہار کرن۔

فتو..... ”ممتازہ! پتہ نیہہ تہدہ ماہڑے اُتا کہہ جادو کر چھوڑیا، ہک منٹ وی تو ہڑے
بغیر چین نیہہ آندرا تیں چارو پہر تو ہڑے بارے بچ سوچدا رہندا ہاں..... میں چاہندا ہاں
توں ہمیشہ ہمیشہ واسطے ماہڑی ہو گھیں“

ممتازہ..... ”مگو تسدی قسم! ایہا حال ماہڑاوی ہے مگر..... بگر.....!“

فتو..... ”مگر کہہ.....؟ اگاوی کچھ آکھنا؟“

ممتازہ..... ”تسدی کہراوالی!“

فتو..... ”اُوہ چہلیے..... کہناں غماں کھاہدی ہیں اُس کالی کلوثی کو میں اُج ہی طلاق دے چھوڑساں۔ دس سال ہوئے لگوکانی تہی نہ دے سکی“

ممتازہ ایہہ گل سن کا تلملا گئی۔ ہک دل آئس جے سارا کچھ فتو کو صاف صاف آکھ چھوڑاں مگر فراسدے بڈانچ اپنیاں چوکھراں اُتا نظر پئس۔ جہیزے دُمر ہلاہلا کا بڈا دالطف چاندے آسے۔ سوچیس شردروز روز آسی جے ماہڑے چوکھرخاناں دا بڈا کھاسن۔ ہور فر انہاں کہادیاں تیلیاں واسطے اِس بہیزے سن اسدا بیوہ دا چرٹیا، لگن دیوس ذری نصیحت۔

دوئے روز خبر آئی جے فتو اپنی بیوی کو طلاق دے چھوڑی تہ اُوہ خانصاحب دا کھھر چھوڑ کا لڑگئی۔ سارے گراں بچ ایہہ چرچا ہو گیا مگر کسا کو کہہ پتہ جے اِس بچھا کہہ راز ہے۔

ہور چار روز گذر گئے۔ فتو روز ممتازہ کو ڈورے سدا تہ مستقبل دے سنہرے خواب دکھدا۔ ممتازہ اسکو اُج کل کردی تہ ٹالدی جد توڑیں بڈمکے اُتا آیا۔ ایہی کوئی ہک ادھ روز دا بڈر ہیادا ہو یا تہ ممتازہ وی ہُن فتو کو بچ بچ آکھ کا اپنپلہ چھڑانا چاہندی آسی۔ تہ اُوہ موقعے دی تلاش بچ آسی کہ اچانک خانصاحب اللہ کُرے آن لائے پتہ نہیہ کدے نہ تہ اُج کسٹراں آگے۔ تہ آندیاں آندیاں فتو اُتا چڑھ گئے۔

”ایہہ ماں لگدیاں ہے نی جے اندا مال بڈانچ سیٹا دا ایہی..... تو بہ! تو بہ! ایہہ بڈ ماہڑا مال مہینہ کھاندا آسا جہیز اُتدھ دساں روزاں بچ چٹ کراں چھوڑیا.....“

فتو! کو دی بڑی ہتک ہوئی اتوں نواں نواں عاشق..... اُس وی خانصاحب کو کھوہری کھوہری سنا چھوڑی۔ گڑیاں اپنا مال بگلیا تہ نکے لا چھوڑیا۔ دوئے روز پتہ لگدا جے فتو خانصاحب نوکری بچوں کڈھ چھوڑیا۔ چارنی سنکناں شکر کیتا۔ چلو..... بڈوی چر الیا تہ پھیت وی نہ بھجیا مگر سچا عاشق مجنون ہوندا۔ فتو اپنا بکشا چا کا نکلی لوی آملأ دے رستے بچ کھلا آسا۔

اُس کو پتہ آسا جے ممتازہ کیہڑے راہ مآل آندی ہے۔ چارے سنگناں سن فتو دوروں ہی دیکھ
 کہہدا۔ فر آپس بچ کجھ گوشہ ہویا تہ فتو نال گل بات کیے بغیر ہی اُس کولوں لنگ کیاں
 جسطراں اُس کو سیاندیاں ہی نہ ہون۔

فتو دوڑ کا ممتازہ دا ہتھ پکڑ کہہدا تہ اُس دا ہر بولیا:

”مُ ممتازہ ویلا آگیا، اسیں ہمیشہ واسطے ہکی دوئے دے ہو گچھاں“

”ہمیشہ واسطے ہکی دوئے دے ہو گچھاں..... ویلا آگیا دا ہے..... توں بکدا کہہ ہیں

..... تلگو مت کسی ہوری دا ہٹھلا وا ہو گیا دا ہے..... چھوڑ ماہڑا ہتھ۔ نتائیں منہ من چھوڑا سائیں“

ممتازہ ہتھ چھڑا کا ٹر گئی۔

ریشماں سن فتو دامو ہنڈا ہلایا۔ جیاں اوہ ڈوہنگے خواہاں بچوں جا گیا ہوا تہ بولیس:

”ماہڑیا فتو پہاچی! اس کو آکھدن بڈاں دی یاری بڈکیا یاری ترئی تہ سلام علیکم!“

فتو پیشیمان آسا..... اُسدیاں اکھیاں بچ اتھروں آگئے دے آسے بڈاں دی یاری بچ

اوہ اپنا سارا کجھ لٹا بیٹھا دا آسا“

چٹا ککڑ خواجہ دا

”ہائے! کرئیں واجوانا مرگی!..... توں تہ انساناں دا کلیجہ پھٹا ندا ہیں۔ کہہ تہ ہو یا ڈنڈ کر دیاں چار پہر کتے نالوں پھر دار ہندا ہیں ہائے!۔ رواں اُس تہاڑے کو جس تہاڑے توں جمیاں آسیں۔ نہ ہونیاں ہیجائے کیاں پچھاں آ میں اِس حال کو..... ایہہ کہہ چھپانداں ہیں پچھا پچھا؟ دا ادھر دس؟..... ہائے! پھیڑے کہرا دیاں اجاں وی تگوتسلی نہیہ ہوندی پھو تھیں اجاں وی اُس دے فوٹو اکو سینے نال لایا دا پھر دا ہیں۔ مریا داتہ نہیہ اجاں جیند لہے۔ یاد نہیہ تگوت..... ککڑ اتوں اساں دونواں ماؤ پتر اکو ادھی راتیں کہروں کدھ چھوڑیا آس۔ تہ آج ترے سال ہون لگے مڑ کا نظروی نہیں دتی۔ اگر میں نہ کجھ لگدی آستیس تگوتہہ دکھے کو ادیناں ناں سیاہی ہی سہی، کاپی ہی سہی، خدا بہلا کر اندا اگر ایہہ ماو لے دی نہ ہوونیاں تہ پتہ نہیہ کیہڑی گلی بچ کٹوری کہھن کا پتہ دا ہونیاں۔ ایوین تھوڑی کسا اکھان کیتا دا ہے۔

”گنجے دے پتر اکو گنج نہ تہ پھو ہڑا ضرور ہوسی“ صبح دیاں ماؤ نٹرا آکا بیٹھا دا ہے اسی کو لاچھٹ کہڑی بجیاں۔ میں کوئی ہو رقصیہ کراں۔ ہاں! ایہہ پیسے کہھن تہ پہیلیاں گجھ ہزاروں ماسٹر واسطے لکڑ چلاں یک کہھن آ۔ اوہ! رُٹی اتھا ہی کھاسی۔ جل تر کھامڑیں“

اوہ! اماں کو لوں پیسے کہھن کا تہ جل گیا پر سارے رستے سوچدا رہیا.....

”سچ آکھدی ہے اماں۔ کتنا منحوس تہیاڑا آسا اوہ جس تہیاڑے میں جیاں آساں تہ آکھدا ماسٹر بھی دو تہیاڑیاں تاریخ منحوس نہیہ ہوندی۔ آسیں آپڑیاں کرماں نال اس کو منحوس بناندے ہاں..... اماں ہی آکھدی آسی۔

”تہیاڑی ویر دا رخ جمعہ دی چڑھدا چن رُت بیسا کھادی بڑی مشکل نال ایہہ تاریخ

پکڑی دی ہے۔ ایہہ تہیاڑ کس کو تھاندی ہے۔

عمر ہک گزری مگر اوہ تہیاڑ گلو کدے نہ سری مگو آج بھی خواب جیایا دے۔ باہر چرگلی دی آسی۔ کوئی گوشت کُندا آسا، کوئی مسالہ بنادا آسا۔ کوئی چیمہ چلاند.....

تہ آپ بڑا تایا کرسی اُتاج کاسارے انتظاماں وی نگرانی کردا آسا۔ اندر ختم خواناں دا اللہ ہوتہ اللہ ہو..... سماوارانچ قہواہ شونکدا۔ حاضری اُتا حاضری چلدی، کڑیاں دے سوہلے گدیریاں دا کچھ کار اندر باہر ہک ہی پہیڑ۔ اماں مگو کئی کوئی نہوال تہوال کانویس پلے لوال کا اُچی گدی اُتا بجال رکھیا دا آسا۔ جہیز اُندا مٹھائی چھکدا۔ سینے نال لاند، مبارک دیندا۔ ساری برادری جمع آسی۔ ماؤلیاں، ناسیاں، تائیاں، چاچیاں، ساریاں، آنندیاں مکھانے چھکدیاں ڈوہلے نال بندھ بندھ بندیاں گیتاں گاندیاں..... ”داؤا کڑیو! پچھاں ہٹو مگو دھن دیو ماہڑے لالے کو۔ جس ویلے خیری نال شہوالا بنسی اُس ویلے ماہڑی قبر اُتا گز گز کہا ہوسی..... گرگئی ماہڑی چرار شریف دی کانٹری۔ تہاں آج دیاں گدیریاں کو کچھ آندا گیندا ہی نہیہ..... دساں دیاں دس نظراں ہک جیاں نہیہ ہوندیاں۔ آنو دا آنو اجمیر والے دا اسپند کھاؤ، نانی اُچیاں کو کی۔

شام ہون لگی تہ ساریاں، مزاں، کڑیاں، ماہڑے چھیری جمع ہو گیاں تہ گیتاں گان لکیاں۔ باہر بڑا تایا ختم خواناں کو تہ گرائیاں کو زٹی برتان لگا۔ میں حیران آساں جے ایہہ آج کہہ ہو رہیا۔ سارے آکھن لگے آج نیاز ہے تہ لالے دیاں خنتالاں بہن۔

افسوس ہک تہیاڑ ہو رہی مڑیا فر اسی ٹہول تھما کے بچ پتہ نہیہ کیہڑے ویلے مگو اکھ لگ گئی، کوئی سرگی دا جیادیا آسا، فر گیتاں تہ سہولے شروع ہو گئے اتنی مُدا نکا مانو اُں اندر آیا تہ گلوچا کا دوئے کمرے بچ کھن گیا، کمرہ لوکاں دا بہر یادا آسا۔ گراں والے رشتہ دار برادری سارے بیٹھے دے آسے۔ کمرے بشکار سدھالما تلا کھارا اُندا تہر یادا آسا۔ کھارے سامنے پنودستہ اکھیاں نہوٹ کا تہ تھچا کا پتہ نہیہ اللہ کولوں کہہ کہہ منکدا آسا۔ مانویس مگو کھڑ دیاں کھڑ دیاں سدھا کھارے اُتا کھڑ، بجالیا۔

اتنی مدامولوی صاحب دی تسبیح سمیت ہکی گھٹانچ آ بیٹھے۔ کڑاہ تہ لواس وی آپنچے۔
سارے آکھدے آسے ٹھہروٹھہرواجاں کوئی جلدی نہیہ۔ لگڑا کو بانگ آکھن دیو۔ اتنی مدام لگڑا
کھارے تلوں بانگ وتی..... لگڑوؤں کڑوں..... میں بدرہک گیاں اتنی مدام کو نے بچوں دادی
کھلی ہو گئی۔

”ٹھہرو! ٹھہرو!“ تہ لوکاں اتوں لانگاں ماردی کھارے کو لا آپنچی، مگو بانہہ تھیں چھھاڑ
کا ہک پاسے کیتس تہ کھارے تلوں لگڑا کڈھ کھدس۔

”ہائے! پوئے! وابلأ ایہہ لگڑا کھارے تمار کھن دالیو۔ نظر نہیہ آندا چٹا کڑ خواجے دا۔
خواجے دا لگڑا کھارے تمار کھدے ہو۔ اکھیان پھٹیاں دیاں ہنیں۔ پھوں پھاں کرا لے کھرا
کو۔ اتنا خیال آسکھ تہ مانوئیں کسآ کیان نہیہ کھروں آندا.....“

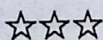
”ماؤلیاں دانان کس واسطے کہندی ہیں۔ توہڑے کھرتھوڑی کھاندے ہین“ اماں بولی۔
”ہائے پوئی اگ اس لمی جیبا اتا۔ تہ ماہڑا لعل جیا گدر اتعویز پیال پیال کا دو کوڑی
دانہیہ چھوڑیا۔ اتھا سارے توہڑے ہی لگے لائے ہین“

”مگو پھلیاں کو خدا سلامت رکھا۔ کیاں نہ آسن ماہڑی کنڈ ہین توہڑے نالوں
تھوڑی ٹہیرا اتوں اٹھ آئی دی ہاں“

دادی دی تہ لہماں دی ہک ہی جھپٹی لگ گئی۔ چھیلا خاصے ڈراہڈے توڑیں چلا گیا۔
مانوئیں کووی لہر چڑھ گئی۔ ”مگو چھک کا کچھاناں لا کھدس تہ اماں کووی اگا اگا تہر کھدس
..... اماں سچ آکھدی ہے۔ فرابے دامنہ نہیہ ڈٹھا“

ہیں! واہ کلیہ پٹھیا ہن ٹردا ہیں اوہ وی بانہواں ماردا۔ زرہ زرہ انہاں ہی پیہڑیاں اُتا
گئیں..... کرچھوڑ پائی لگڑا..... ماسٹر اکیرہڑے ویلے دا اندر بیٹھا داہی۔“

”اماں! اتھا دکاناں اُتا سارے لگڑا چٹے ہین تہ چٹے لگڑا خواجے دے ہین“

رکھڑاں

ہلکی کلائیں بچ دوسپہنہ کدوں رہندے ہیں جے اُوہ دوہکی گراں بچ رہوناں۔
 دوئے اپنے آپا کو کجھ آکھالدے آسے۔ دویاں دیاں اپنیاں اپنیاں برادریاں تہ اپنیاں
 اپنیاں چندال چو کڑیاں آسیاں۔ ہک مُغل برادری دا چودھری تہ دواخان برادری داسردار۔
 اُپروں ہک گراں داسر بچ تہ دوا لمبردار۔ ایہہ ہلکی گوالا بچ دواں چھوٹیاں والی گل بن گئی دی
 آسی۔ جیہڑے رے ترور دے اکھیاں تڑا تڑا کا ہک دوئے دار بُہڑ دے ہیں۔ ہک لمبردار
 دی شکایت کہن کا تحصیلدار کولا ٹر جلا تہ دوا ٹولا سر پنچا دی شکایت جُل ضلع دے حاکماں
 کولا لاوا۔

کدے کدے جس ویلے گراں بچ کوئی نیاز نذر ہوایا نیل چربی پہنڈارا ہواتہ دوئے
 شہا بہہٹا بہو گچھن مگر ہک دوئے دے نزدیک کون آن دو کھلائے والے لفٹ لا چھوڑن۔
 ”جناب اسندے ہو۔ آج لمبردار سن اپنی ساری مُغل برادری کو شامی چاہ اُتا تھامیا دا
 ہے۔ ضرور کوئی گڑھ بڑھ ہے۔ میں آکھدا ہاں ضرور کوئی سنگین پلان بن رہیا ہے“
 ”تہ نوریا توں رکیاں خفا ہوندا ہیں۔ آکھان ہے“ اٹ دا جواب پتھر “اسدے حاکم
 راتیں رُٹی اُتا ساری خان برادری کو تہا مسن“ جمعہ خان بولیا۔

بچارہ سر پنچا دا کہہ عذر آسا۔ دوئے گراں والیاں دے جو نچلے خوب سمجھدے آسے مگر
 اپنی اڑی کون چھوڑا۔ دوئے نیڑے آنندیاں آنندیاں دُراہڈے ہو چھن۔

جس تہاڑے سر پنچا دی پہنوں دا بیاہ آسا۔ تہ لمبر دارا دیاں کووی تہام آسی۔ سر پنچ دی زنائی آپ لمبر دارا دیاں کو تہامے کو گئی دی آسی۔ لمبر دارا وی اُس دی خوب لاج رکھی تہ سبیلہ ہی بیاہ پنچ آرہیا۔ چرا اگا کھٹ سٹال کانج گیا۔ مجال ہے کسا کو چوں چراں کرن دیوا۔

”ایہہ سر پنچا دی پہنوں دا بیاہ نہیہ بلکہ ماہری اپنی پنچی دا بیاہ ہے۔ سر پنچ صاحب دا کبھر ماہر اپنا کبھر ہے۔ اُندا نقصان ماہر اپنا نقصان ہے۔ میں اپنے ہونندیاں ہوئیاں سر پنچ صاحب دا نقصان ہونندیاں نہیہ دکھ سکدا۔ وازیوسن رکھو تھالیاں کٹوریاں چلندیاں بند میں چراں تھیں دکھدا ہاں پتلیاں تہ پتیلے مکی دار جلدے ہن۔ اسیں مالکاں دا نقصان اپنے ہونندیاں برداشت نہیہ کر سکدے“

سر پنچ وی بڑا ہی خوش آسا۔ رُٹی برت برتا کاشمی انہاں دوئیاں گراں دیاں بڑیاں ہکی دوئے کو لوں معافیاں کھدییاں تہ وعدے وعید ہون لگے۔ اتنی مُدا کسا آکا سر پنچ اٹھال کھڑیا۔ فر کہہ آسا چھٹا ہکی کوہک ہی شوشہ پئے گیا۔ جے لمبر دارا اپنی برادری والیاں دے کبھر دو دو تھال بھستادے پہنچے تہ باقی گرائیاں کو تھالی اُتاؤنڈ چائیس کوئی آکھا ایہہ نوئیں گل ڈھٹی ہے۔ ایہہ ہے ہی پہنچو۔ مختصر لائے والیا لائی تہ ایہہ دوئے نیڑے ہونندیاں ہونندیاں دور ہو گئے۔ اُتھی مار کٹائی چلن لگی آسی مگر لمبر دار ہی بردباری کر گیا تہ اُٹھ کاچلا گیا۔

ایہہ آج دی ہی گل نہ آسی۔ عمریاں تھیں انہاں دوہی قبیلیاں دیاں سرداراں پنچ جنگ جلد جلد آیا دا آسا۔ جد کدے ایہہ ہکی دوئے دے نیڑے آن وی لگے تہ منافقان فر دور کر چھوڑے مگر نوئیں نسل انہاں ساریاں لاؤ لایاں تھیں مبرا۔ اُنندیاں پچیاں ہکی دوئے دے کبھر آنا گینا شروع کیتا۔ سر پنچا دے جنک پدو کو پایا آکھن تہ لمبر دار دیاں پچیاں وی اسکو پایا آکھناں شروع کیتا۔ اسی طراں لمبر دارا دے بچے پو کو بابا آکھن تہ سر پنچ دے بچے وی اُس کو بابا آکھن اگر ہک ویلے سر پنچ صاحب دے کبہر کھاناں کھاو تہ دوئے ویلے لمبر دار صاحب سے چا پیون۔ غرض انہاں دوواں سرداراں دیاں پچیاں سن سارے پہنچید پہنچاؤ

پہنھن چھوڑے۔ کھٹھیاں سکول جلنا، کھٹھیاں کھانا پینا کھٹھیاں کھسیڑ ناجیاں ہکی پیو دی اولادھون دوئے کھھر بچیاں دی وجہ نال ہکی دوئے دے خاصے نیڑے آگئے لائے والیاں فر لائی۔

”سر پنچ صاحب! تہدے بچے صفاً تباہ ہو گئے لمبرداراں دیاں بچیاں نال“

اسطراں لمبردارا کو دی آکھن:

”توبہ توبہ! کتنی مٹھی دشمنی کیتی اس سر پنچاں اسدے حاکماں دے جنک دو کوڑی دے نہ چھوڑے“ مگر جنک کدوں ایہہ گلاں مندے تہ اسی پنچ لمبردارا دے لڑکے دایاہ سر پنچ دی تہو نال طے ہو گیا۔ دوئے کھر ہک ہو گئے تہ چھو لی چکاں دامنہ کالا ہو گیا۔ اُندی مکی لانی بند ہو گئی۔

ہن اُوہ سر پنچ کو شیر دی وال کا بہت کھاسکدے آسے تہ نہ لمبردارا کو لاسر پنچا دی چغلی کھا کا قرضہ کم سکدے آسے۔ کئی لوکاں تہ ایہہ اپنا پیشہ ہی بنایا آسا۔ تہ اُندے کھر صرف اسی اُتا چلدے آسے۔ اگر ایہہ دوئے بل جو گئے تہ اُندی روزی پانی بند۔ سارے تشویش پنچ پے گئے تہ آخر چھو لی چکاں دی خفیہ میٹنگ ہوئی..... انہاں دواں قبیلے دیاں سرداراں کو ہکی دوئے تھی فر دور کیے واسطے کئی تجویزاں آیاں..... تہ علی بہادر کھلا ہو گیا۔

”ایہہ بیاہ کدے نیہہ ہوسکدا۔ اگر ایہہ بیاہ ہو گیا تہ میں اپنا ناں مٹا چھوڑساں..... ایہہ مکی جی، گل نیہہ گرا نیو ماہڑے اُتا سٹو“

فر کہہ آسا اُوہ اُتھ دوڑیا تہ جل ہوتر اُتا پنچیا۔ سر پنچا دا ہوتر تہ لمبردارا دا ہوتر نال آسے۔ فرق صرف اتنا آسا جے لمبردارا دا ہوتر بن تہ سر پنچا دا ہوتر اُپر آسا..... علی بہادر اسن سر پنچا دے ہوتر کو رکھراں دتا تہ سارا پانی نکل کا لمبردارا دے ہوتر پنچ آرہیا۔ اسی تہاڑے سر پنچا سن کھا دٹی دی آسی ساری کھا د نکل کا لمبردارا دے ہوتر پنچ چلی گئی۔

”صبح ہک ہی پرچول پئے گئی۔ خیر آپس پنچ ہی ادھر ادھر ہو گئے۔ سر پنچا فر کھا د آن کاشی رکھراں بند کہیتا تہ سارے کھرا کو چلے گئے۔ دوئے روز پھر کسا کھن چا دتا تہ فر ساری

کھاؤ گھل کا لبردار دے ہوتا ہے۔ سہرا خاں گھلائے دیا گیا۔ خرا گئی۔

”ہائے! ایہہ کبھو اذی داری دوا اصول ہے۔۔۔۔۔ قہیا قہیا اذی داری سہاٹی ہے۔۔۔۔۔
کلن ذمہ داری ہوتی ہے۔۔۔۔۔ اذی داری کس کا کھاوی“

لبردار قسماں کرا۔۔۔۔۔ مگر کلن سنا۔۔۔۔۔ جو کسما کو کھلائے ہو سکدی آئی۔

مر شیا بولیا۔۔۔۔۔ ”افسوس دافا زلی لبردار۔۔۔۔۔ گھلائے ہوئے اذی داری سہاٹی ہے۔۔۔۔۔ ایہہ حال
ہے تو بڑا آج اس مائی ذی نال دتوں کہ حال کہ سہاٹی داری سہاٹی۔۔۔۔۔ ہیں وہ!۔۔۔۔۔ میں
تو بڑے دارتہو دارتہ دے کا دوتی داتہ کھڑا آسا دتہ دتہ پہلے ہی جھٹکا گھلائے کھڑا۔۔۔۔۔
گراٹیں دتہ آکھ دے آسے دادا!۔۔۔۔۔ ماٹریاں ہی اکھیاں آتہ پٹی آئی۔ شکر سیلا کھڑی ہی
اکھ گھل گئی۔۔۔۔۔“

”جناب! میں پہلیاں ہی عرض کیتی آئی۔ کئے یہاں دتہ خیرات نہیہ بانہ دتہ سہلی
بہادر بولیا۔

لبردار دوتی اپنی تو تین برواشت نہ کرکاتہ گیا تہہ ہی جھٹکا گھلائے گیا۔
فر دواں کھراں کھراں پئے گیا۔

ہر ہر ہر

پایل

”نہ واجامیاں..... تو ہڑے اُتا ایہہ توقع نہ آسی وا! جیسا تو ہڑا ہڑا اوہیسا ماہڑا داند۔
 حیوان مالاد احساس تہ کریاں ناں۔ اگر میں نہ دکھدا آساں خدا تہ دکھدا آسا۔ ہک بدر اٹو ریادا
 آسیتی۔ دکھ داندادی جیب کڈھ آندی دی بیسی..... کسٹراں ہافل دا ہے رچے، متے تہرم پیو
 منوراساریاں مگو ہکن ہکن تہاڑا تہاڑا کیتی..... جے اِس نال پایل نہ کریں مگر گولیتین نہیہ آیا۔
 میں سوچیا توں لمیاں لمیاں نمازاں پڑھدا ہیں تہ دلوں دی صاف ہوسیں..... مگر افسوس وا
 جامیاں تہ پیوداناں ڈویا۔ بے شک اوہ جنتی آسا کروہدی..... اَسدیاں آپس بچ ناچا کیاں
 وی ریہاں۔ مگر فر کہہ آسا اوہ حیوان مال اُتا اسطراں ظلم کریا..... اُس جنتیا نال آساں داہروں
 خاصی زیادتی وی ہوئی..... تہ میں سوچیا آسا۔ ایہہ پایل کرکا آسیں ہک دوئے دے نزدیک
 ہوگیساں تہ ہک دوئے دے کہر آنا گینا شروع ہوگیسی۔ تہ بزرگاں دیاں اوہ پرانیاں تلخیاں
 مُک گیسں۔ نئا دوئے گراں بچوں آکا گوتو ہڑے نال پائل کیتے دی کہہ لوڑ پے گئی آسی۔ تہ
 خدا رکھا گواپنیاں وی جے دو جوڑیاں آسیاں..... مگر اچ گوا بے دی گل یاد آندی ہے۔ اوہ
 جنتی آکھدا ہوندا آسا۔“

”انہاں دے سراتلا تہر کھو بانہہ ہی نگل گیسں“

”ہٹ کھول ماہڑا داند..... مگو نہیہ لوڑا تہجی پایل وایل۔ دکھ کسٹراں ہافل دا“

۱۔ دوزمینداراں دا ہک ہک داند جوڑ کے زمینداری کیتے داناں۔

کھاؤ نکل کا لمبر دار ادے ہو ترانچ چلی گئی۔ مسئلہ فر اٹھ گیا تہ لائے والیاں فر لائی۔

”ہائے! ایہہ کیہڑا ذمی داری دا اصول ہے..... توبہ! توبہ! روزی سانجی ہے..... ہجا کون زندیق ہو سی جیہڑا دوئے دی روزی کھس کا کھاسی“

لمبر دار قسماں کرا..... مگر کون سنا..... ہو ر کسا کو کہہ لالچ ہو سکدی آسی۔

سر پنچ بولیا..... ”افسوس دا غازی لمبر دارا..... مگو تو ہڑے اُتا ایہہ تو قع نہ آسی۔ ایہہ حال

ہے تو ہڑا آج اس مائی ذمی نال تہ توں کہہ حال کر سیس ماہڑی تہیو دا..... ہیں وا!..... میں

تو ہڑے دار تہیو دار شتہ دے کا دوستی دا تہہ کھڑیا آسا تہ تہدھ پہلے ہی چھٹانچ گلغہ نک کھڑیا.....

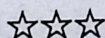
گرائیں تہ سچ آکھدے آسے واہ!..... ماہڑیاں ہی اکھیاں اُتا پٹی آسی۔ شکر سبیلہ کہہ دی ہی اکھ گھل گئی.....“

”جناب! میں پہلیاں ہی عرض کیتی آسی۔ نکے پہانڈے خیرات نہیہ بانہدے“ علی

بہادر بولیا۔

لمبر دار وی اپنی توہین برداشت نہ کر کا تپ گیا تہ ہک ہی چہمھیلا مچ گیا۔

فر دواں کھہراں پنچ رکھڑاں پئے گیا۔

پایل

”نہ واجامیاں..... تو ہڑے اُتا ایہہ تو قع نہ آسی وا! جیسا تو ہڑاہڑ او یسا ماہڑا داند۔
 حیوان مالاد ااحاس تہ کریاں ناں۔ اگر میں نہ دکھدا آساں خدا تہ دکھدا آسا۔ ہک بدر اٹو ریادا
 آسی۔ دکھ داندادی جیب کڈھ آندی دی بیسی..... کسٹراں ہافل دا ہے رچے متے تہرم پیو
 منوراساریاں مگو مکن ہکن تہاڑا تہاڑ کیتی..... جے اِس نال پایل نہ کریں مگر گویقین نہیہ آیا۔
 میں سوچیا توں لمیاں لمیاں نمازاں پڑھدا ہیں تہ دلوں دی صاف ہوئیں..... مگر افسوس وا
 جامیاں تہہ پیوداناں ڈوبیا۔ بے شک اوہ جنتی آسا کروبدی..... اَسدیاں آپس بچ ناچاکیاں
 وی ریہاں۔ مگر فر کہہ آسا اوہ حیوان مال اُتا اسٹراں ظلم کریا..... اُس جنتیا نال آساں داہروں
 خاصی زیادتی وی ہوئی..... تہ میں سوچیا آسا۔ ایہہ پایل کرکا آسیں ہک ووئے دے نزدیک
 ہوگیساں تہ ہک دوئے دے کہر آنا گینا شروع ہوگیسی۔ تہ بزرگاں دیاں اوہ پرانیاں تلخیاں
 منک گیسن۔ نتا دوئے گراں بچوں آکا مگو تو ہڑے نال پائل کیتے دی کہہ لوڑ پے گئی آسی۔ تہ
 خدا رکھا مگو آپنیاں وی جے دو جوڑیاں آسیاں..... مگر اراج مگو بابے دی گل یاد آندی ہے۔ اوہ
 جنتی آکھدا ہوندا آسا۔“

”انہاں دے سرا تلاتہ تہہ رکھو بانہہ ہی نگل گیسن“

”ہٹ کھول ماہڑا داند..... مگو نہیہ لوڑا تہجی پایل وایل۔ دکھ کسٹراں ہافل دا“

۱۔ دوزمیںداراں دا ہک ہک داند جوڑ کے زمینداری کیتے دانان۔

”او..... ہو! آج تہراجولی لمبردارنویں بولی بولدا..... لمبردار صاحب! اپنے منہ میاں مٹھو بننا کوئی بہادری نیہہ۔ ٹسد اول تہ آج موم ہو گیا دا ہے..... مگو بچھو! راجولی..... اوہ تہہاڑا بسر گیا جس تیاڑے بیگماں دی گکڑی کو پتھر مارا مارا آ سیئی۔ آسدی پٹھ دانہ دس کا کھڑ کھڑیئی تہ کٹا سٹ کا کھوئی۔ سمندر ادے کوٹھے کو گنڈیاں کولوں اگ لوا کا پھوں پھاں کرائی..... تہ اُسدے سارے ڈنگر اُس بچ سٹرھ کا مر گئے۔ اوہ حیوان مال نہ آسا۔ اُس تہہاڑے تہ تگوترس نہ آیا..... نمبردار صاحب! لہجے بھاشن اُنہاں کو دیو جہاں کو تسدیاں کالیاں کرتو تاں دا پتہ نہ ہوا..... باقی رہیا ہک بدر اٹورنا..... کیہڑے دے سن جان کا تو ہڑا داند ہک بدر اکتیا..... ماہڑا بیہڑا کھڑ تل گیا..... نواں نواں چہامیاں کڈھیا دا ہے۔ ہلا تلاء بڑھکدار ہندا۔ تہ اسطر اس ہک بدر اہو گیا ہوسی.....“

”نہ! نہ!..... بس سچ ہو گیا۔ ہن صفائیاں تارے دی کوئی لوڑ نیہہ۔ کھول ماہڑا داندنتا میں چر گرجے جمع کر سائیں“

”جراگتہ لمبرداراں میں جمع کر سائیں کھتری تہ میں وی نہیہ زمیندار ہاں..... تگوپتہ ہونا چائید از مینداری دے کوئی اصول ہوندے ہن اُس ویلے نصف زمینداری ہو گئی دی ہے۔ قتل وی ہو گچھا میں داند نہ کھولن دیندا۔ باقی رہیاں میں تگومنتاں کیے تہ تھوڑا ہی گیا آساں جے ہلے ہلے ماہڑے نال پاڑی (پایل) کر..... توں ہی دو گراں ٹپ کا آئیں..... میں فے پہاچی نالوں پاڑی (پایل) تروڑ کا تو ہڑے نال جوڑی“

”میں کوئی غلط نہ سوچیا آسا۔ میں سوچیا آسا تسدے کھڑا نال عمریاں دانیان منگ گئی“

”آہاں..... ہاں..... ہاں..... میں سمجھداں تو ہڑیاں ساریاں چلا کیاں۔ تہدھ ماہڑے پیکو وی اس طراں سادہ لاکساں کچھ لٹ کھڑیا۔ اُس جنتیا مگومردیاں ویلے آکھیا آسا۔

”بچہ نہ کریں ہکھر وسہ کانے کا گائے تہ پرلی پستی والیاں اُتا“

”خیر پہیا..... ایہہ تو ہڑی غلطی نیہہ۔ قصور ماہڑا آپنا۔ بابے دی وصیت اُتا عمل کیتا دا

ہو یا..... تھر تھ آیا دا ہواں تو ہڑیاں مٹھیاں گلاں بچ تہ کیاں اُس ویلے ایہہ چمپلا ہو یا دے آ تہ
کیاں ہواں کھل شریکاں بچ۔ آج توں مگو ماہڑے گراں بچ آ کا ماہڑیاں شریکاں بچ کھل
کرالنا چاہندا ہیں..... یاد رکھیں ایہہ لوک کسادے نہیہ کل ایہا لوک تگ ووی کھل کرن.....
ماہڑی پٹی کو کچھ ڈرنہیہ چہڑی وی تہ چا کاسرا اتار کھ کھنساں پر توں اپنی پگدا ہوش کریں۔ کھل
گئیں تہ فر قابونہ آسینی۔ اس مائی زمی اُتا کسا ہکی دا حق نہیہ ایہہ سانجھی ہے اُس کو آباد کرنا
سباں دا فرض ہے۔ تُوں جولدہاں اپنا داند تہ جولدہاں زمی وی آباد ہو گئی۔ مگر ایہہ یاد
رکھیں ہک سوہک داند اولاد وی ہک داند اولاد لے کولا مجبور ہو یا دے

”خدا حاضر ناظر اراجولی۔ توں خانخواہ ناراض ہوندا ہیں۔ تہ دھ کہہ میں اتنا کیمنہ
سمجھیاں..... ایہہ گلا نال گل اگاہد گئی متا قربان کراں اس داند کو تو ہڑیاں پیراں اُتوں“
”ہیں پہاجی۔ ایہہ داند کتیاں کھلے کر رکھے دے پنی“
”کچھ نہ وا..... کا کیا..... کچھ نہ..... ایہہ لمبر دار صاحب آئے دے ہین اُنہاں نال
بل خیر کردا آساں“

”پہاجی..... تئیں خانخواہ چھپاندے ہو..... میں سارا کچھ سندا آساں..... ایہہ جس کو
تئیں لمبر دار صاحب آکھدے ہو۔ ایہہ صاحب آکھ لائق نہیہ۔ ایہہ بہت بڑا بجمان ہے۔
اسد لپے دے بجمان آسا..... بجمانا دا بجمان..... دیو پہاجی ادھر کھنسا میں اس کو داند دیواں“
”کہہ ہوئی..... وا کا کیا..... ایہہ اسد اسرپوش ہے ماہڑا سارا کھنسر اس کو حاضر ہے“
”راہن دیو پہاجی ہن تئیں مکھن ملے کو۔ میں جاناں تہ ایہہ جانے..... آج ہی فیصلہ
ہو گئی..... آؤ..... واستازیا حسدیاں، گامیاں دے۔ بجمانا کو اسیں داند دیواں..... ایہہ
کتیاں داسالہ ہوندا کون ہے۔ اسدے جنے اُتا آئے والا“

فر کہہ آسا چل پیاں سوٹیاں..... ہک ہی چل بلیاس مچ گیا..... جائے کو بچ بچاؤ
کردیاں سچی بانہہ بچ گئی..... ہٹووا گدریو..... پچھاں ہٹووا..... تئیں کو کہہ لکیا ماہڑے مسئلے

بچ..... ماہڑی بے عزتی کرا ل چھوڑیے مگر کون سندا آسا۔!

اتنی مددوروں ایک نہایت ہی ضعیف العمر بڈھا جس دے جسم اُتا صرف ہڈی تہ
چمڑی آسی اُماں ناں دی کوئی چیز نہ آسی..... جیاں اُسی ویلے قبر پٹ کا نکل آیا دا ہوا، سکیا
سٹریا دا..... ہلدا اُسوٹی ٹیکدا اُپھوچیا..... ”خبردار!..... خبردار..... کوئی لڑائی کرا“

”نکیو..... ٹساں کو ہویا دا کہہ ہے، انہاں بے زباناں اُتا کہول ہے۔ دکھو ایہہ جو نسا تلا
ہکی دوئے کو کسٹراں چمڈے ہین۔ ایہہ حیوان ہین نا..... تہ تسیں آپنے آپا کو انسان
آکھدے ہوتہ ہکی دوئے داسر پھٹاندے ہو۔ تہ انسانیت دا لہو ڈوہل کا پیغمبراں پُرشاں دا ناں
رنگدے ہو..... ہے کوئی حق ٹساں کو اس زمی اُتا رہے دا..... تاکیں تہ ساری قوم آفات نا گہانی
بچ پھسی دی ہے۔ ماہڑے منہ دار کہہ دکھدے ہو، انہاں حیواناں دا ہر دکھوئے سبق سکھو..... داند
ہکی دوئے کو چمڈے آسے تہ سارے انہاں دا ہر دکھدے آسے۔ بڈھا ٹر گیا دا آسا، مگر کسانہ
سیان سکیا جے ایہہ بڈھا کون آسا۔

اُس پار

کون آکھدا ہے جے انگریزاں ہندوستان بچ غدر کیتا۔ غدر تہ اُساں بد قسمت
لوکاں نال ہو یا۔ اُوہ وی اپنیاں کیتا۔ پہرا پہراؤ کولوں نکھر گیا۔ پے پتر اکولوں علیحدہ کیتے گیا
تہ ماتھیو کولوں جد اہو گئی..... بس ہک معمولی لکیر مارکا۔ تئیں اس کو بونڈری لائن دانان دیو.....
جنگ بندی لائن آکھو یا کنٹرول لائن مگر میں اس کو ہمیشہ تھیں خونی لکیر آکھدا آیاں تہ آکھتا
رہساں۔ اس خونی لکیر ماہڑے پھین پھر اجد اکیٹے تہ ماہڑا قبیلہ ماہڑے تھیں نکھیر چھوڑیا۔
ماہڑی اماں بچ آکھدی آسی جے ایہہ ”بچھوڑے دی لکیر“ ہے۔ تہ ایہا ساڑھ کھن کا اُوہ مر گئی
مگر پورا یاد ہے جے اُوہ جنتی کشن گنگا دی اس ندی اُتا اسی جانی آکا چار پہر بیٹھی رہندی آسی۔
ندی کو مندا چنگا آکھدی رہندی تہ سیدہ کھول کا اُس پار دکھدی رہندی۔ افسوس!..... آکھدی
ہوندی آسی۔

”بچہ وطنناں دی ٹھنڈی ٹھنڈی ہوا آندی ہے۔ تہ مگو سینے بچ ٹھنڈ پیندی ہے..... ماہڑا
قبیلہ جے اُدھر ہے، ماہڑیاں قبریں جے اُدھر ہن“
اماں دی اس حرکت اُتا بچ باریاں ٹھری وی ہوئی، پولیس تہ سپیشل شاف دے ڈنڈے
بھی کھاندے مگر بچ ہی ہوندا ہے۔ مگو بھی اتھان کا سینے بچ ٹھنڈ پیندی ہے۔ تہ رہ رہ کا

اُوہ منحوس ویلا یاد پیند ہے۔ ایسا لگداجیاں کل دی گل ہے۔ ایہہ ٹیٹوال بستی جتے کھنڈرات ہر فرد کو چیخ چیخ کا اپنی زبوں حالی دی داستان غم سناندے ہین۔ ہک ویلے تحصیل ہیڈ کوارٹر ضلع مظفر آباد دی سب تھیں بڑی منڈی آسی جھیرڈی لاہور تک مشہور آسی۔ گنگا نیلم تہذیب دے اس گہوارے پنج ہندو مسلم، سکھ سب قوماں آباد آسیاں تہ سچ کچھو اجا بھائی چارہ نہ کدے ڈٹھا تہ نہ کدے ستیا۔ نیلم دراوہ تہ کرناہ دامرکز ایہہ ٹیٹوال داباز پجوبی کہنے کھلا ڈٹھا ہے۔ ماہرا ابا اتھادکان کردا آسا۔ تہ اُس پار اُس کھوڑی تھلا قبر اں نال اسدا کھر آسا۔ اس گراں کوچلیان آکھدے آسے۔ ٹیٹوال تہ چھلیاں دے درمیان اس گنگا ندی اُتا تھتے جے ہک پل ہوندا آسا۔ تہ اس اتوں لنگ کاسیں رار ٹیٹوال آندے آسیاں۔ میں وی زرا ہوش سنبھالیا تہ ابے نال دکاناں اُتا بہن لگاں۔ چنگا خاصا کاروبار چل پیا آسا۔ کھلاں پنج لوگ کہیو آندے آسے تہ کہوڑیاں اُتالدا مظفر آباد جولدے آسیاں۔ ستا ویلا آسا۔ میں آپ ہک روپے داچھ سیر کہیو کہند ادلے۔ افسوس کر گئے اوہ ویلے..... خاصے چراتھیں گجھ بد امنی دارولا جیایا دا آسا مگر سارے اپنے مگن آسے کسا توجہ نہ دیتی۔ آخر ہک تہاڑے جدائی والا دہنیہ چڑھ ہی آیا۔ تہ چوپا سے شور مچیا ہندوستانی فوجاں آگیاں۔ دکھدیاں دکھدیاں ہندوستانی جہاز وی چڑھ آئے۔ قبائلی تہ پہلیاں ہی آرہے دے آسے..... بس کہہ آسا کوئی سچے ٹھٹھا کوئی کجھے ٹھٹھا۔ ہزاراں چوکھر جہازاں دی گڑ گراہٹ پنج دریا دے گئے۔ تہ اسی غوغے پنج اُبا اُٹھ دکاناں داہر دوڑیا۔ اماں مچ تر لے کیتے جے میں مندی خواب دکھی دی ہے مگر اس ہک نہ منی۔ آکھن لگا میں دکاناں کوچندرانیہ ماریا دا۔ اوپریاں فوجاں چڑھیاں دکان لٹے گئی..... میں بھی اسے کچھے دوڑیاں تہ اماں وی اسال پچھا اُٹھ دوڑی۔ اسیں پل پار کر دکاناں کولا پچھے ہی والے آسیاں جے ہک ہی دھماکہ ہویا۔ پچھاں جے مُڑکا ڈٹھا جہاز اُس پلا اتا بم ماریا دا آسا تہ پل اُڈھ گیا۔ اسیں رار پھنس گیاں۔ دوروز تہ دکاناں پنج شرنی کھوپا کھا کا گزارے تہ ترے روز لُندی پٹی دار نس گیاں تہ ہک نہ ادھر اُدھر بناں پنج لوکاں نال تہکے ٹھہلے کھاندے رہیاں۔ جدوں مہینے بعد

واپس مڑیاں تہ ٹیٹوال داسارا بزار سر گیا داسا۔ تہ اسدے درمیان ایہہ خونی لکیر لگ گئی دی
 آسی۔ مگر میں تہ ابا چھٹ چھٹ آکا اس جانی۔ بجدے آسیاں تہ اُس پار دادی پہا جاتی نکلیاں
 پنہاں تہ باقی قبیلے والے آندے آسے۔ تہ اسیں بکی دوئے کو دکھدے رہندے آسیاں جے
 نماشاں ہو گیندیاں آسیاں۔ اماں تہ فر وی اُتھوں نہ اُتھدی آسی۔ آکھدی آسی کمخو چھنی
 وی اپنیاں بچیاں کو نبہہ چھوڑ دی گولی کھاندی ہے۔ تہ فر میں آپیناں معصوم تھیاں کو جیڑیاں
 اُوہ پار دے ماہرے دودھا واسطے تڑندیاں ہین۔ انہاں کو چھوڑ کا میں گر جھلاں۔ ماہڑیاں
 چھاتیاں دودھال نال پھنڈیاں ہین۔ فر اُتا جنتی اُس کو سمجھا بجھا کا ڈیرے کھڑا داسا۔

فر ہک روز اچانک اسدے بوہے اُتا ج سارے لوک جمع ہو گئے۔ اماں مگو واز کیتا
 جے پیکو کونڈ کر پاراستے بوہے اُتا سارا گراں کیاں جمع ہو گیا داہے۔ ابادوڑ کاندی کنارے
 پہنچیا، اتنی مند لوکاں سن دادی دا جنازہ کدھ کا کوٹے اُتا آندا۔ ابا کلوک مارکا بولیا:..... لوگ
 پکڑ دے رے تہ اُوہ تہو ائیاں باندرا ہیا.....

”وا.....! ماہڑیو بیر وٹساں کو اُس اللہ دا واسطہ ہے مگو اپنی ماؤ دامتہ وکھن دیو..... مگو
 اُس دے جنازے کو مونڈھالان دیو۔ میں قیامتی کو اپنی اماں کو کہہ متہ دستاں۔“

آخرا بے سُن ہک زور دی تہرٹھی ماری تہ لوکاں دی پکڑ بچوں بھٹ گیا۔ تہ سدھاندی
 بچ چھال مار گیا آسا، تہ بچوں توں کر کاندی پار ہو گیا مگر جوں اُوہ پار اُس کنارے اُتا کھلا ہویا اتنی
 مند ادو گولیاں آپاں ہک راروں تہ ہک پاروں دکھتیاں دکھتیاں ابا اُتھی ندی کنارے ٹھنڈا ہو گیا۔
 منیں پچھد اہاں انسانیت دے علمبرداراں کولوں تہ انسانی حقوق دیاں پاستداراں
 کولوں کہ کہہ قصور آسا ماہڑے ابے دا تہ کہہ خطا ہوئی دی آسی اُس تھیں۔ کہہ قصور ہو یا دا آسا
 ماہڑی لمتاں تھیں جسدیاں چھاتیاں آپنیاں معصوم بچیاں کو دودھ پیالے واسطے پھنڈیاں
 آسیاں تہ کہہ خطا کیتی دی آسی انہاں بچیاں سُن جیڑیاں ماؤ کو دکھ تا سکدیاں آسیاں مگر اُس دا
 دودھ پیتے واسطے تڑندیاں آسیاں۔ اُندے ٹھڈا ماؤ کو دکھ کا ہوا بچ چسکی دی حرکت کر دے اسے

مگر دودھ نہ ملدا آسا۔

ہائے خانہ تڑھے وا! آساں کو نکھیرے والیو..... اے ہی باڈر لگنے تسدیاں کہراں کو۔
اُوہ۔ ماہڑی معصوم بہن جسکو تئساں بچپن بچ ماؤ داناں کھیسائے ماؤ دیاں ہوندیاں ہوئیاں مہڑا
کیئے۔ اُس معصوم پہنوں دی ڈولی اُوہ پاروں جلدی ہے تہ ایہہ بد بخت پہرا اُسدی ڈولی کو
موہنڈاوی نہیہ دے سکدا.....

”ماہڑیے یتیم دیدیئے“ کتنے ارمان آسے جے توہڑا بیاہ گج بچ کا کراں۔ تہ آج
گرایاں تلو چندہ کر کا بیاہیا تہ پٹھڑا توڑیں وی تلو دا جانج نہیہ کسادتا..... ایہہ سارا کج دکھ کا بھی
توہڑا ایہہ بد قسمت پہرا جیندا ہے..... کس واسطے..... کیاں..... کیہڑا مہنہ میں تلو قیامت کو
دسساں..... کہہ زندگی جینی ہے اتنے غم کہن کا..... آ..... وا..... ماہڑیے ندیئے ماہڑیے
مائے..... ایہہ سارے دکھ اپنے کر کہن۔“

پتہ نہیہ اُوہ..... کدوں دا کش گنگاندی دے کنارے بیٹھا دا اُس پار نکلی، بھہ کا دکھداتہ
اپنے آپا نال گلاں کر دا آہنا۔ آساتے گنگا ماتا مانہہ پھیلا کا اُسکواپنے سینے نال چڑائے واسطے بکرا
رہی آسی۔ جے اچانک کسی اجنبی شخص آکا اُسدا موہنڈا تھپتھپایا اُوہ چونک گیا مگر جلدی ہی
اُوہ اجنبی شخص اُس کو مخاطب ہو کا آکھن لگا۔

”توں کیاں ڈر گیا ہین۔ میں کوئی غیر نہ ماہڑاناں امجد ہے۔ ایہہ نال ہی ماہڑا کہہ ہے
مگو پتہ توں کہہ سوچدا آسیں..... سب بے سود توہڑی فریاد اس دنیا بچ کوئی نہ سنسی۔ ایتھا
سارے اُنھے تہ ڈورے ہین۔ انسانی حقوق دی بولی جیہڑا ریڈیو بولد ہے۔ اُس دارکن نہ
دیویں..... سب فراڈ..... توہڑے غم داما دا کوئی نہیہ کرن لگا۔ سب غیر ہین، صرف اپنی ایہہ
گنگامائی ہے۔ ہور کوئی نہیہ..... اُوہ پار دکھدایا ہین..... اُوہ کھوٹیاں بچوں اُوہ ڈولی جُل رہی ہے۔
اوکسا غیر دی ڈولی نہیہ..... اُوہ ماہڑی منکتر ماہڑی ستلی دی ڈولی ہے۔ دکھ سارے کتنے خوش
ہین۔ گیتاں گاندے ہین، شربنی چھکر دے ہین مگر انہاں بے وقوفاں کو کہہ پتہ اس بچ ستلی

نہیہ بلکہ اُسدی لاش ہے.....“

”کہہ بکواس کردا بیٹن۔ ماہڑی محصوم پہنوں کو اپنی منکتر آکھدا ہین..... تگوا کبرما بہین نہیہ“..... اوہک چھال مارکا امجد کو مارے واسطے اٹھیا مگر امجد اُس تھیں پہلیاں ہی نس گیا..... اوہ امجد بچھا دوڑیا..... تہ دوڑ دیاں دوڑ دیاں امجد کی کھرا بچ بڑھ گیا۔ اوہ وی اُسدا بچھا کردا اُس کھرا دے بوئے اُتا کچھ پچھتا تہ بوہا ٹھکوریس۔ اندروں ہک ادھیڑ عمر شخص باہر آیا تہ اُس کولوں دریافت کیتس کہ امجد کدھر گیا اُس سُن اسکو پہنوں دی گال دتی۔ پہلیاں تہ اُس ادھیڑ عمر شخص کو گل سمجھ نہ آئی مگر فرتا لیاں تا لیاں بولیا:

”بچھا.....! توں امجد دا کچھدا ہین.....؟ اوہ ماہڑا بڑا پھر لہے“

”مگر ایہہ کس طراں ہو سکدا۔ اوہ بیہہ ۲۰ بانی سال دا جوان ہے۔ ہن اسی کھرا بچ بڑیا“
”بالکل اوہیہا امجد ماہڑا بڑا پھر لہے۔ شاید توہڑی ملاقات اُس نال گنگا ندی کنارے ہوئی ہوئی۔ اُس پار کسا کنواری دی ڈولی اٹھی ہوئی۔ اُس تگوا کھیا ہوئی ایہہ سہلی دی ڈولی ہے“
”جی.....! جی..... بالکل ایہا گل آکھتیس۔ مگر تساں کو کس طراں پتہ؟“

”بچہ ایہہ ہک لمی کہانی ہے۔ اس ندی پار اُس چھوڑا دے بوئے تہلا اُسدی لڑی آسی۔ ہک تہاڑے میں تہ امجد پہاچی رار ٹیٹوال اپنی ماسی دے کھرا آئے دے آسیاں جے قبائلی ریڈ ہو گیا۔ ٹیٹوال دا پل تباہ ہو گیا۔ اُسدا سارا قبیلہ پار رہ گیا تہ میں تہ پہاچی رار ماسی کول رہ گیاں۔ میں تہ نکا آساں مگر پہاچی کو خاصی سنبھال آسی۔ سہلی اسدی تانزیری پہن آسی تہ پہاچی دی منکتر آسی۔ نکلیاں ہی اُسدی نشانی پہاچی نال ہو گئی دی آسی۔ بڑی لائق تہ خوش شکل۔ پہاچی تہ اوہ ہکی سکولا بچ پڑھدے آسے تہ ہکی دوئے اُتا جان مار دے آسے۔ مگر اُن دی بد قسمتی جے اس خونی لکیر اُن دا پچھوڑا کر چھوڑیا۔ سہلی تہ پہاچی ندی دے رار پار ہکی دوئے کو تہاڑا ساری بیٹھے دے دکھدے رہندے جے رات ہو گیندی۔ سہلی خاصی جوان ہو گئی دی آسی۔ پہلیاں تہ تایا صاحب اڑکیدا رہیا جے مت بوئڈری لائن بچ جلا۔ پنڈی۔ کراچی توڑیں مشکاں سہیڑا آیا

مگر ایہہ پھوڑے والی لکیر مٹے دی دور دور توڑیں کوئی امید نہ لگی۔ اخیر تائے صاحب کو مجبوراً
 سلمیٰ دایاہ کسادوئی جائی کر ناپیا۔ تہ جس ویلے اُس دی ڈولی اُوہ پار کھوڑیاں بچوں لنگی تہ پہا جی
 سُن ہک کلوک مارا کاندی بچ چھال ماری۔ رار پار دُنیاں بٹلی ہو گئی۔ براتی وی ڈولی چھوڑ کاندی
 دار دوڑ آئے۔ اتنی مد سلمیٰ وی ڈولی بچوں نس آئی تہ ندی بچ کد گئی۔ بڑی تلاش تہ کوشش دے
 بعد سلمیٰ دا جنازہ تھہا گیا مگر امجد پہا جی دی لاش دا کوئی پتہ نہ چل سکیا۔ تہ اُس تھیں پچھا جد وی
 کوئی ڈولی پار اٹھدی ہے تہ پہا جی کسی نہ کسی پہانے کسی نہ کسی کو ملدا ہے۔ تہ اپنی سلمیٰ دا
 پچھا ہے۔

بالیاں

”..... مگر تئیں کیاں سارے ماہڑے پھیری کھلتے دے ہو؟ میں کُتھا ہاں.....
مگوتئیں دسدے کیاں نیہ۔ کیاں نلکیاں جیاں چک رکھیاں دیاں پنے ماہڑے نکا بچ۔
تئیں کون لوک ہو۔ کڈھو ایہہ نلکیاں باہر..... خدا واسطے مگو چھوڑو..... ڈاکٹر نرس کو اشارہ کرکا
آکسیجن دی نکلی کڈھال چھوڑی۔

”..... شاباش..... شاباش..... اٹھے دی کوشش کرو.....“ ڈاکٹر
”تُساں کو پرانی کوئی گل یاد ہے۔ پرانی کوئی گل یاد کرن دی کوشش کرو..... جس
ویلے اُتروں تِساں کو ادھی راتیں اس ہسپتال بچ پھر تھی کیتے گیا اُس ویلے تئیں بے ہوش
آسیو۔ تئیں پھیپھڑیاں بچ پانی آسا، کپڑے سجے دے آسے عمر انچ زخم آسا۔ تہ دواں
ہتھاں بچ ایہہ دو بالیاں آسیاں..... کجھ یاد ہے۔ کرو کرو..... یاد کرن دی کوشش کرو۔
”ڈاکٹر صاحب ! مگو یاد ہے..... سب کجھ یاد ہے۔ ہر میں تُساں کو کہہ آکھاں تہ
کس منہ نال آکھاں..... میں نکلی ہی آسیاں تہ مآپے دوئے مر گئے۔ کوئی ہو رہا ہین ہیمہر انہ
آسا۔ طائے ساری جائیداد اپنے نال گر۔ کبھدی تہ مگو دواں لیراں بچ بی بی جی کو لانا کر رکھ
چھوڑ لیس۔ بی بی جی مگو تہیاں نالوں پالیا۔ چنگے تھیں چنگا کھوا لیکھ تہ چنگے تھیں چنگا لوالیکھ
کدے مگو کڈھنیکھ چُہن دتا۔ اللہ ماہڑا انہاں کو ہمیشہ سر سبز رکھا۔

ہک تہاڑے نماشاں جیاں آسیاں تہ بی بی جی دے کبر ماما جی آئے۔ انہاں کو ترقی
ہوئی دی آسی۔ تہ بی بی جی واسطے بالیاں دی جوڑی آندی آسکھ۔ میں مچ خوش ہو گئی آسیاں۔
ہائے بی بی جی تِساں اُتا کتئیاں سو نہیاں لگدیاں ہین ایہہ بالیاں۔ میں پرت پرت کا بالیاں

دکھدی آسیاں۔ تہ ماما جی مُر مُر کا ماہڑے دار ہیر دے آسے۔

”لالی تِگُو ایہہ بالیاں چنگیاں لکیاں۔ بچھا کوئی گل نہیہ میں کل تو ہڑے واسطے وی
ابجی ہی ہک جوڑی آنساں فر دوئے روز ماما جی ماہڑے واسطے وی ایہہ بالیاں دی جوڑی
آندی آں۔ ماہڑی خوشی دی کوئی انتہا نہ آسی۔ ماما جی آکھن لگے۔ ”میں تو ہڑے واسطے
بالیاں آندیوں۔ دس توں کہہ دیسیں.....“ مگو کہہ پتہ آسا جے انہاں بالیاں دی اتنی بڑی
قیمت مگو چکانی پیسی۔

میں پہانڈے وانڈے راتیں تہو تہا کا اپنے کمرے بچ سٹے کو گیاں تہ فر بالیاں کڈھ کا
تہ پرت پرت کا دکھن لکیاں۔ کناں بچ باہ کا شیشے بچ کچھ دکھیاں۔ اتنی مند ادروازہ ٹھکورے دی
واز آئی۔ میں سوچیا شاید بی بی جی ہن..... میں شرمناں تالیاں تالیاں بالیاں کناں نالوں
لہاڑ کا مٹھی بچ چھپا چھوٹیاں۔ تہ دروازہ کھولیا۔ تہ اگا بوہے بچ ماما جی کھلتھے دے آسے۔
بولے ! ”مگو تہیہ لگی دی ہے۔ پانی دا گلاس ہک پیال“

ماما جی ! میں جے پانی تسدے کمرے بچ رکھ کا آئی دی آسیاں

”تاں مگو نہ تھایا ہوسی۔ بچھا دس تِگُو بالیاں کھیاں لکیاں“

”اُف تِگُو انتیاں پیاریاں ہن جہہ تہدھ اجاں توڑیں، تہ بچ رکھیاں دیاں ہن“ میں
اپنی بیٹی جھڑا کا باہر سن لکیاں۔ اتنی ماما جی بکلی بچھا چھوڑی..... میں بچ ترنیاں مگر ہک نہ
چلی..... اتنا مگو یاد ہے..... جس ویلے مگو ہوش گیا آیا..... میں اُٹھندی دار دوڑیاں جے بی بی
جی کو کہہ منہ دسساں۔ مگر ڈاکٹر صاحب! مگو ایہہ یاد نہیہ جے اتھا تِساں کو لا کسٹراں پچھیاں“
اتنی مداوارڈا دارووازہ کھلیا تہ بی بی جی اندر آئی..... بی بی جی دیاں اکھیاں بچ اُتھروں
آسے تہ کناں بچ اوہیا بالیاں آسیاں۔

”بی بی جی تسدیاں بالیاں بچ خوبصورت ہن۔ تِساں کو بھی ان دی اتنی ہی قیمت

☆☆☆

چکانی پئی دی ہے“.....؟“

”دلعل“

اقبال تفتیشی تھکیا ٹریا د تفتیش تھیں واپس آیا۔ تہ اپنی بیوی تہ ماؤ کو تھانے دی
حوالات پنج قید رکھ کا ہکا ہکا ہو گیا۔ ماؤ دایسر پھٹیا داتہ بیوی دانک پوچیا دا۔ کوئی آکھا تفتیشی
صاحب دی رن بڑی بہادر ہے۔ سسوکو تو داسیر ڈوہلیاس۔ کوئی آکھانہ حوالدارنی چھکا ماریا
بڑھی کو برابر چھٹا نکلے آئے..... کوئی گل مارا میچ بڑا ڈا ہڈا رہیا..... حوالدارنی ناک اوٹ ہو گئی۔
کوئی طعنہ دیوا..... حرام دی کمائی۔ ناساں داہروں پھٹ نکلی..... مختصر گل مارے بغیر کوئی نہ رہیا۔
بچار اقبال سوچا ذمی پھٹ جلاتہ اُس پنج لہہ گچھاں۔ بڑیاں منت عاجزیاں تہ تھانیدار صاحب
دے پیر پگڑ کا بیوی دی ضمانت کرا لیں تہ انہا کو کھھر روانہ کیتس۔ تہ آپ بے عزتی تہ ذلت
دے ستوں بنیاں دا جل اپنے بسترے اُتا دوازہ ہو گیا مگر کتھو آرام آؤں۔ رہ رہ کا اُسکو تھیاڑی
دا منظر اکھیاں اگا آؤں..... ڈا ہڈا میچ رہیا..... حوالدارنی چھکا ماریا..... حرام دی کمائی ناساں
داروں پھٹ نکلی..... ماہڑیا اللہ میں ہن اس تھانے پنج کسٹراں منہ دیساں..... اتنا کجھ سن
کا میں جیند اہاں..... میں مر داکیاں نہ اسی خفکا ناچ اس سن کمبل چھڑی اپنے اُپر سر اتھیں
پیراں توڑیں تنی دی آسی دور بھگا مارا لیں..... تہ اس پنج اسدی نظر چودھری محمد ایوان دے
بکسے اُتا پئی۔ تہ خون آلود چھینٹا دی چھپر مٹلی بنے دیاں دکھا کا اُس کو جلدی سمجھ آ گیا جے ایہہ
اس دی ماؤ دی چھیری ہے۔ جیہڑی تفتیشی محمد اعوان سن ضبط کیتی ہوئی۔ کیاں جے ایہہ کیس
اُس کو تفتیش واسطے ملیا دا آسا۔ تہ اوہ اقبال نالا عمریاں جمریاں دی کسر موڑ ناچا ہندا آسا۔

انسانی جذبات! خود تفتیشی ہوندیاں ہوئیاں وی نہ رہ سکیا تہ چھٹ اٹھ کا اودہ چھیری
 اکھیاں نال لاکھدیس تہ زار و قطار رون لگا۔ اچانک چھیری بچوں ہک پتھر بن چہڑیا۔ جس اُتا
 خون دے دھبے آسے تہ قلماس نال اُس اُتا کجھ لکھیدا آسا..... ایہہ پتھر اس سن پہلیاں وی
 کرے ڈٹھا دا آسا مگر یاد نہ پیندا آس..... اس سن چھٹ کھنڈ سوچیا اپنی یاداش اُتا زور دیتس
 تہ اخیر اس کو یاد پئے گیا کہ ایہہ پتھر نہیہ ایہہ لعل ہے..... تہ اس نال ہی اُس کو اپنے بیاہ دا پورا
 منظر سامنے آ گیا..... اُس کو یاد پئے گیا کہ جس ویلے تریئے روز وی بارش نہہہ رکی تہ سارے
 کھہر ادے پریشان ہو گئے۔ لوک وی اپنی اپنی جائی گلاں کرن لگے۔ کوئی آکھا شہو لا منحوس
 ہے۔ کوئی آکھا کٹھیاں بچ بڑیا پیندا آسا..... کوئی گل مارا منہ تہونے بغیر صبح چاہ پیندا آسا.....
 آؤ.....! آؤ..... جلاں کھہر اکو۔ کون اپنیاں بچیاں کو نمونیہ کرسی۔ جدوں تھیں اس پھشلا
 دے تہاڑے بدھے دے ہن بارش چڑی کو پانی نہیہ پین دیندی..... اُف کتنا منحوس تہاڑا
 آسا اودہ۔ سارے اپنے اپنے کھہر جلن لگے..... اتنی مدا۔ جنتی نانی بوہا کھولیا..... مگو
 اُتھروں آگئے دے آسے..... اودہ مگودلا سادے کا آکھن لگی ”بچہ نہ کھسن دلا نچ۔ ایہہ خدادی
 کرنی ہوندی ہے..... تیسں آج دے مشینی جاتک ادھرادی گل سندے وی نہیہ ہو۔ اگر تو گل
 آکھی تہ توں آکھسیں بڑھی ٹہلی دی ہے..... دا اُٹھ تو کل کرتہ جل بابا غفور صاحب دی زیارتی
 بچوں لعل کڈھ آن۔ دکھ خدا کہہ کردا.....

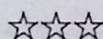
اکھان ہے ”دبدے کو تیلے دا سہارا“ میں اسی طراں شہوالہ بنیا دانگے پیر اُٹھ زیارتی
 داہر دوڑیاں آساں تہ رو روکا تہ ہاڑے کر کر کا بارش رکے واسطے دعا منگی آسی۔ زیارتی بچوں
 ایہہ گول پتھر چا آندا آسا۔ سارے آکھدے آسے شہوالے لعل آندا ہن نمل ہوگیسی۔ تہ نانی
 دی ہدایت دے مطابق بلدے چلے بچ ایہہ لعل۔ اپنیاں ہتھال سیٹا آسا..... خدادی شان۔
 دکھدیاں دکھدیاں آسمان صاف ہو گیا۔ تہ نیلا نمل ہو گیا۔ تہ بڑی تہوم تہام نال گج گج کا بیاہ
 ہو گیا۔ سارے خوشی خوشی اپنے اپنے کھہر چلے گئے۔ فر نہ کسا اس لعل دار توجہ دتی تہ نہ زیارتی

دارالبتہ! نانی جنتی سن کئی پوریاں آکھیا۔

”بچہ لعل زیارتی بچوں آند دایٹی۔ تہ تاہری کشی ہک پکا کانال کھڑتہ ایہہ لعل زیارتی بچ
سٹ آجھوں آند دایٹی“

مگر میں ہک کن داہروں سناں دوئے داہروں کڈھاں۔ تہ ایہہ آکھدی آکھدی اُوہ
جنتی فوت وی ہوگئی۔ افسوس اُس ویلے نانی دا آکھیا سٹیا دا ہویا تہ اج اسی لعل نال ماہری بیوی
ماہری ماؤ داسر تہ نہ پھٹاویا تہ آج ماہری اتی ذلت نہ ہویا..... مگر آخر ماہری بیوی کوہو کہہ گیا۔
اُوہ لعل وی قسم نہ کھاندی آسی۔ اگر میں کرے اماں داہر تیز ہواں تہ اُوہ دو دور و ماہرے نال
گل نہ کردی آسی..... اگر میں اُس واسطے چھپا کا کوئی چیز کھڑاں تہ اُس کو سنگوں نہ لہندی آسی
جد توڑیں اماں کو نہ کھوالیا۔ تہ اماں وی ٹہہ، اُتا جان ماردی آسی..... فر اچانک ایہہ سارا کچھ
کسٹراں ہو گیا..... ضرور زیارتی والا ماہرے اُتا ناراض ہے..... اس واسطے ماہری بیوی سن ایہہ سنا
لعل چا اماں کو ماریا..... میں جے ایہہ لعل زیارتی بچوں امانت آند تہ فر واپس کیاں نہ
سٹیا..... ہلاں کہ نانی تہاڑا تہاڑا پٹدی رہی..... اگر ایہہ لعل واپس نہ سٹیا تہ پتہ میہہ اجاں ہو
کہہ کہہ مصیبت آسی..... فر اُس سن ادھر ادھر نظر ماری۔ بار کا بچ اُس دے علاوہ کوئی نہہ
آسا۔ تاکا بچوں باہر ہیر لیس تہ باہر ہیرا ہو گیا دا آسا۔ چلو اس ویلے راتیں دا عمل ہے۔ کسا کو
کنو کن خبر نہ رہی تہ میں امانت زیارتی والے دے حوالے کر آساں..... اُس لعل کوٹھڑاں کول
کھڑکا بوسہ دتا تہ اس کو پہلیاں بھی اکھی نال تہ فر کبھی اکھی نال لالیں تہ فر جتے بچوں رمال
کڈھ کا اُس بچ رکھیں تہ اُٹھ زیارتی داہر دوڑیا..... زیارتی بچ بچ کا لعل زیارتی بچ بگا مار سیں
..... تہ جونہی پچھا مڑیا تہ چودھری محمد اعوان تہ تھاندار صاحب ہتھکڑی کھین کا کھلے آسے.....
”مسٹر اقبال مگو افسوس ہے کہ توہری ایمانداری دا پول آج کھل گیا۔ میں تگوا کہہ ضرور

تلف کرنے دے جرم بچ گرفتار کردارہاں.....!!!

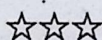

پھاٹک

پھاٹک لالو واسطے کوئی چیز نہ آسی۔ اوہ ہر سال اس پاسے دا رخ ہک دو پار کردا آسا۔ ہو راوہ اس بچ اپنی توہین نہ سمجھدا آسا۔ اُس دا نظریہ آسا کہہا اُس دی روزی ہے۔ جیہڑا اس سن کھانا، اوہ مائی زمی اتوں کساوی جائیوں کھاسکدا۔ اللہ مالک سن اُس کو نیہہ دیا کہ اُس ایہہ کہہا کیہڑے ٹہاکے تہ کیہڑی کا پانچوں چرنا۔ فر اگر مائی امی کو انساناں گزراں تہ انچاں بچ بنڈ کھداتہ اس بچ اُسدا کہہ قصور ہے۔ اوہ تہ بے زباں حیوان ہے۔ فر اُس کو پھاٹک کیاں۔ اس بار تہ اوہ صفا بے خطایا آیا دا آسا۔ تہ آج اُس کو پھاٹک بچ پندرھواں روز آسا۔ پہل پہلیاں تہ کوئی ہک ادھ تو تھا کہاداسٹ گیندا آسا۔ مگر پچھلے چار روز تھیں اُس ہک تیلہ نہ ٹکیدا آسا۔ اُس دی خطا کہہ آسی جے پھاٹکا والیاں اُس کو نکے تھیں بگل آندا۔ پھاٹکا دے مالکا کو اگر لالو دے مالکا لالو دی پائیل نیہہ دتی تہ اس بچ بچارے لالو دا کہہ قصور آسا کہہ اُس دے مالکا کو تک رگڑیا لے واسطے لالو کو پھاٹک دیتکھ۔ لالو دا مالک وی اڑ گیا تہ اوہ وی پھاٹکا بچوں لالو کو مکائے واسطے نہ آیا دواں دی اڑی بچ بچارا لالو بلی چڑھ گیا۔ مگر اوہ بے زبانا بالکل خاموش آسا۔ اس کو پتہ آسا جے اشرف المخلوقات دے خلاف آکھنا خدا نال جنگ ہے۔ اوہ کرکا بے زباناں دی چلسی وی کہہ۔ آپے قانون بنائے والے۔ آپ قانون لاگو کرن والے۔ آپے مجرم

تہ آپے منصف۔ جس طراں مرضی آؤ کھتہ بے چاریاں بے زبانوں اُتا ظلم کرن۔ اوہ سمجھدا آسا
جے انسان وی پھانک بچ گیندے ہین۔ تہ اس پھانک کو اوہ جیل آکھدے ہین۔ اس بچ دی
کوئی شبہ میہ کہ اس بچ دی اس جسے کئی بے گناہ بھسدے ہین۔ مگر انہاں کو وقتاً اُتا کھانا پینا
دواء داروتہ ملدا۔ مگر افسوس لاالوادی قسمت اس پھانک بچ اس کو چار روز تھیں کہیا داسیلہ یا پانی
دی کہٹ نہ ملی دی آسی۔ جدوی پھانک داروازہ کھلاتہ لاالودیاں نظروں اُٹھ گیندیاں شاید
مت کہیا آیا۔ شاید پانی آیا مگر ایہہ اسدی آرزو ہی رہ گئی۔

اس بار جے پھانک داروازہ کھلیا پھانک دامالک اندر بڑیا تہ لاالو کورسی تھیں گپڑ کا
بہڑے بچ کہھن آیا۔ جتھا اسدی بولی لگی $700/=, 800/=, 850/=, 900/=$ نوں سوہک نوں
سووؤتہ نوں سووترے..... تہ آخر لاالو پچار اپنوں قصا نیا دا ہو گیا۔ تہ ہک کہنٹے دے بعد اوہ موٹے
موٹے دواتھروں سٹ کا انسان دی ہوس تہ نادہی ملی چڑھ گیا۔

”گستا کرناہ دا“

عبدالعزیز حوالدار جھیرا ٹاسک فورس بیج از پہلوں دے نال نال مشہور آسا۔ آپنے مخصوص انداز بیج چھاں کوتا دیندیاں تہ کتے کوسنگلاں بیج جھکڑیا دا جھل عدالتی بیج پھچیا تہ بجی لٹ چا کاتہ کھٹسی لتا دے نیڑے آن کا اپنے پورے زور نال فرش اُتار لیس تہ ہتھ متھے نال کھڑکا سلوٹ دیتس تہ اسطراں بیج صاحب دی توجہ اپنے دار موڑ کھد لیس۔ تہ بیج صاحب دار ہک رپوٹ پیش کردیاں ہویاں بولیا:

”جناب عالی شان..... ایہہ گستا..... اس گتے کو تئیں شریف نہ سمجھو..... تئساں سامنے ایہہ کن گھر سٹ رہیا دا ورنہ ایہہ قوم دا بڑا غدار تہ ملک دشمن عنصر ہے۔ ملک دے بڑے بڑے اہم راز اس دشمن کودتے کئی بار بٹلا جواز و اجازت ضابطہ باڈر کر اس کرنے د امر تکی وی ہو یا دلہے..... سی آئی ڈی رپوٹ دے مطابق جس ویلے ایہہ باڈر کر اس کر کا علاقہ مقبوضہ پاکستان بیج داخل ہوندا۔ اُس ویلے اس دے گلے بیج چٹا پٹہ ہوندا تہ جس ویلے کنٹرول لائن کر اس کر کا واپس آندا۔ اُس ویلے اس دے گلے بیج کالا پٹہ ہوندا..... ایہہ گس واسطے کم کردا..... کس کو ملدا اُجاں تک پتہ نہیہ لگ سکیا۔ کئی بار ملٹری پوسٹ دے اُردے پردے وی کنڈلی مار دیاں دکھے گیا۔ بارہا اس کو گرفتار کرن دے منصوبے تیار ہوئے مگر ہر باری جھلہ دے گیا.....“

”.....جناب عالیشان! ایہہ کتناہہ ایہہ بہت بڑا دیش دوروئی ہے۔ اس سن انٹیلی جنس ایجنسیاں بچ بڑا تھلکا مچا رکھیا دا آسا۔ تہ آخر آج تھیں کج دن پہلیاں آرمی تہ انٹیلی جنس دے ہک مشترکہ آپریشن بچ لائن آف کنٹرول عبور کر کا علاقہ ہندوستان بچ وارد ہونداں گرفتار کیے گیا۔ حسب معمول اس دے گلہ بچ کالا پٹہ آسا۔ تہ کھولنے اُتا پتہ لکھیا کہ اس بچ کئی ہک ملک دشمن دستاویزات آسیاں۔ جیہڑیاں کوڈ بچ آسیاں اس تھیں ایہہ ثابت ہويا کہ ایہہ کتا عام نہہ بلکہ دشمن دا (سی آئی ڈی) ہے۔ ابتدائی تفتیش بعمل آندے گئی۔ ایہہ کتا ہندا کس کو ملدا اس دامالک کون ہے پتہ نہہ لگ سکيا۔ الا بیانات پتہ برار ان تھیں اس قدر معلوم ہو سکيا کہ ایہہ کتا اس ظالم بھوری گنتی دا ہے۔ جیڑی C.O صاحب سن کر لی پکٹ اُتا بڑے ناز نال پالی آسی۔ تہ کئی بار لپٹیاں ہی قلیاں کو پھاڑ گئی آسی۔ تہ ایہہ کتا وی نکا جیا اُسی پکھا اُتا پلیدا“

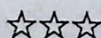
”جناب عالیشان! کتا پیش عدالت ہے۔ رنگ کالا کھبی اکھی اُتا زخم دا پرانا نشان۔

کن لمیں تہ دُمری گنڈی۔ اس دے متعلق حکم مناسب بخشیا جاوے“

بچ صاحب کتے دار نظر ماری تہ بے زبان جانور دیاں اُشکبارا کھیاں بول پیاں۔

جناب بچ صاحب! میں اپنی صفائی بچ صرف اتنا عرض کرنا چاہنداں کہ اللہ مالک سُن ہک سانجی دُنیا بنائی آسی۔ جس بچ انسان حیوان پُرنند چرند سارے بسائے آسے۔ فر انساناں ایہہ آپس بچ بند باگر کھدی۔ بنے تہ باڈر لگے ماہڑی تہ تو ہڑا ہوگی۔ ہندوستان تہ پاکستان بنے، مگر آساں حقیر جانوراں دی دنیاں اجاں تک وی سانجی ہے۔ اوہ دُنیا جس بچ نہ کوئی بنے ہے تہ نہ کوئی باڈر۔ بس خالق دا قانون ہے تہ مالک دی وفاداری۔ ایہہ باڈر بنے دا قانون تہ انسان دا قانون اے انسان واسطے ہے فر مگو قید کجی؟

بچ صاحب! چھٹ کھنڈ سوچاں بچ پئے گئے تہ قلم چا کا کاغذ اُتا لکھیکھ! شاید انہاں کتا باعزت بری کر چھوڑیا دا آسا.....!

”پہلی تاریخ“

آج مہینے دی پہلی تاریخ آسی تہ دوئے روز عید وی آسی۔ محلے بچ ہک ہی غوغا آسا۔
 تہ سارے ملازم روز مرہ تھیں ہٹ کا سنبلا ہی آج دفتر اں دار لڑ دے آسے۔ کیاں جے پہلی
 تاریخ ملازماں وی ڈکشنری بچ بڑے تہیاڑے نال یاد کیتے گیندی ہے مگر غفور جیہڑا پہلی تاریخ
 دی اڈیک بچ کڈ ول تھیں تہیاڑے کن دا آسا۔ اجاں توڑیں بسترے بچ پیا دا آسا۔ اُس کو
 ایہہ خیال ہی نہہ آسا جے آج پہلی تاریخ ہے۔ کسا بچ ہی اکھان کیتا دا ہے جے منزل دے
 قریب پہنچ کے انسان دی رفتار سُست ہو گیندی ہے۔ پہاویں گراں والیاں دی منزل پہلی
 تاریخ نیمہ مگر شہر بچ رہنے والیاں گرائیاں دی منزل وی پہلی تاریخ ہی ہوندی ہے..... اِس
 تہیاڑے اُن دی گڈی اُچی ہوندی ہے..... کبٹیاں بڑکد تاں ہین..... مُٹلیاں لڑ دیاں ہین۔
 تہ اوہ قرضداراں دے ڈرا نال بزارا بچوں چوریاں چھپیاں نہیہ لنگدے۔ جد تھیں غفور اِس شہر
 بچ آیا دا آسا تہ اُس دا حال وی ایہہ آسا۔ تاریخاں کن کن کا اُس دیاں اکھیاں چٹیاں ہو گیاں
 دیاں آسیاں..... گراں بچ تہ ذرا وی پہکھ پن نیمہ۔ اُتھا تہ تاریخ یا بیا ہے بہرے ویلے
 دکھدے ہین یا راہی بہائی ویلے..... اگا پچھا ایہہ پھیر پچھوناں کم کون کردار ہے..... ہک
 تہیاڑے تہ غفور آپ وی اُتارا کو سکول لڑ گیا آسا۔ اُس کو ایہہ پتہ ہی نہ آسا کہ آج اتار ہے مگر
 شہر بچ پہلی تاریخ دی اڈیک عیدی دے چناں نالوں ہوندی ہے۔

اچانک اُس دیاں کنناں بچ اُچیاں اُچیاں گلاں داوانہ پیا.....

”..... سنیائندھ..... آج کہراوالے کو آکھ چھوڑیں..... پچھلے مہینے دے پیسے وی بقایا ہین تہ آج پہلی تاریخ ہے اگر سبجاں تک پیسے نہ بچے تہ کل تھیں دودھ بند“۔

”آج پہلی تاریخ ہے“ ایہہ واز کنناں بچ پیندیاں نال ہی غفورِ کحیف بگا کا کھلا ہو گیا جس طراں حضرت عیسیٰؑ سن ہزار سال پرانا مُردا ”قُم باذن اللہ“ آکھ کا کھلا کر چھوڑیا داہوا۔

”توبہ! توبہ! کتنی بدشگونی دی گل ہے۔ آج مہینے دی پہلی تاریخ ہے تہ میں اجاں بسترے بچ پیا داہاں۔ کتنی بد قسمتی دی گل ہے نماز بھی گئی، صغیرہ وی نیہہ جگا لیا۔ اوہ ہلکی چھالا بچ کچنا بچ پھوچھا جتھا صغیرہ تہ بچے بیٹھے دے عید دے سامان دی لسٹ بنا رہے آسے۔ پو کو دکھدیاں نال ہی مُنا۔ پو۔ بوبی سارے بچے اُس دیاں جنگاں نال پہنچ گئے تہ نوئیاں نوئیاں چیزاں دیاں فرمائشاں کرن لگے۔

صغیرہ: ”سنیاجی ٹساں۔ کریمیاں کہہ آکھدا آسا؟“

غفور: ”یَا آکھدا آسا نا..... کہ اگر آج دودھ دے پیسے نہ بچے اوہ کل تھیں دودھ بند کر چھوڑسی۔ آج شامی تنخواہ کہندیاں نال ہی اُسکو پیسے منہ مارساں۔ تہ کل تھیں کسی ہو ر دودھ والے نال گل کرساں۔ اتنے گورے تہ ہین گلی بچ“۔

صغیرہ ٹھیک ہے مگر اس وار ماہرا پھرن ضرور آہیں ترے مہنے ہوئے تلو اسی طراں ٹھکدیاں۔ اس مہنے بجلی دی فیس دینی ہے۔ اس مہنے پانی دی فیس منہ مارنی ہے..... اس مہنے کرایہ منہ مارنا ہے..... تہ اس مہنے ہن دودھ دے پیسے منہ مارنے ہین..... جد تکر ایہہ منہ مارنا چلدا رستی ماہرا پھیرن نہ آسی۔ مگر اس مہنے میں اک نہہ مندی..... کل عید ہے..... اگر شام توڑیں پھیرن نہ ہوئی تہ میں اُس ویلے پکے چلی گيساں۔ فر آپ ہی سنبالیں اس جنجالا کو“

”صغیرہ! توں خواخواہ خفاء ہوندی ہئیں۔ توں کیاں نہیہ سمجھدی میں آپ کیہڑا ٹری کارٹ لا چھوڑیا جے تگو نہہہ لوالیا..... روپیہ دو ہزار کل تنخواہ کہن داہاں تہ توں ہی دس اس بچ

دودھ دے پیسے چکاواں۔ نلکے دی فیس دوائی مکان دا کرایہ دواں۔ بجلی فیس ادا کراں۔ راشن
آناں۔ عیدی داسودا آناں کہ تو ہڑا پھیرن آناں“

”فر میں اسدی ذمہ وار مت ہاں“

”تا نہیں تہ آکھدا ہاں..... گراں چلے جلاں۔ کم از کم مکان دا کرایہ دودھ دے پیسے
نلکے دی فیس تہ بچت ہو گھیا“

”کدے نکو پہاڑاں پنج ہی رہنا آسا تہ فر ماہڑے نال بیاہ کیاں کیتا اسی“

”ایہا تہ میں وی پچھتاں ہاں، مگو کہہ تہکا آیا دا آسا“

”ایہہ ماہڑا ہی پئے آسا، جس سُن چتا نک کا تگوبنکا پنج ملازم لوالیا..... نتا ہوئیاں
کرے تہکے کھاندا“

”چپ کرلی“! اگر سچ آکھیں تہ مریج لکسی۔ میں کہیڑا ان پڑھ آساں جے تو ہڑے
پیو سُن احسان کیتا..... البتہ ایہہ آکھ جے میں سادہ جیا تھیا، گینس تہ ٹھگ کہہ دس۔ تہ مگو
ماہڑے ماویہ تہ برادری کولوں دُور کر چھوڑ لیس..... میں تو ہڑے واسطے کہر بار چھوڑ چھاڑ کا
انہاں دواں کرائے دیاں کریاں۔ پنج قید کھدا ہاں..... میں پھانسی تہ نہ چڑھیا دا“

”فر میں پھانسی چڑھی دی ہاں..... ہُن تو ہڑا کہہ خیال ہے۔ میں کپڑے وی نہ
لاواں“! ناں دواں جیاں دا نا کرا لکیا ہی دا آسا جے اچا نک دروازہ کھلیا تہ مکان مالک لہرو
نال لال پیلا ہو یا دا اندر بڑیا تہ بڑیاں نال ہی غفوراً تابڑس پیا۔

”..... کتنے بد تہذیب لوک ہوتسیں..... ٹوٹنکی والے..... ہر روز کہول ہر کہوڑی
کنگاس سارے آٹڈی گمانڈی پریشان کر رکھے دے ہینے..... ہک کرایہ تڑفا تڑفا کا دیندے
ہو اپروں ہسائیاں دی نیندر حرام کیتی دی ہے۔ لعنت اُس تہاڑے کو جس روز نساں پہناں
کو کرایہ دار بنایا۔ آج شامی توڑیں پراناں سارا حساب بے باقی کر کا مکان خالی کرو۔ تسدی وجہ
نال مگوباتی کرایہ دار نس رے ہین.....“

مکان مالک ایہہ آکھ کا چلا گیا تہ ایہہ دوے میان بیوی بسور دے رہ گئے ”پٹال اُس
 ویلے کو جس ویلے میں اِس منحوس شہرائچ بسا آساں۔ ہر ویلے دا کنگاس تہ ہر روز ادا کہول۔
 ماہڑیا اللہ میں کس قصے بچ لا چھوڑ کیں“ آخر غفور سُن خاموش پہنی۔

”ہُن دفتر وی گیسٹیں کہ گلاں ہی بنیادار بیسیں۔ اِس بچا کورا تیں کہہ کھولسیں“
 غفور دفتر تے ٹر گیا پر رستے بچ تمام پرانیاں یاداں آن کھیریا..... کدے اُس کو بچپن
 دی عیش یاد پواء تہ کدے جوانی دے ایہہ قصے کدے گراں دی اوہ ٹھاٹھاں مار دی نہر یاد پواء تہ
 کدے نلکے دی فیس..... کدے کریسے گورے دیاں تہمکیاں یاد پون تہ کدے بہکاں بچ
 دودھ دیاں نہراں..... کدے سٹو واسطے تیل دی بوتل یاد پواء تہ کدے لکڑیاں دے کڑا
 ساں..... کدے پتہ دی دے چاولاں داسیر یاد پواء تہ کدے اپنے تہا کیں دی پہری دی
 کو چھٹی..... اوہ انہماں ہی یاداں بچ کھیر یادا آبنکا اُتا پچیا۔ اُس دے کا وٹر دے سامنے روز
 مرہ نالوں لوکاں دی ہک بڑی قطار آسی۔ پر آج اُس بہیر بچ کجھ اضافہ ہو یادا آسا..... شائد
 اِس واسطے کہ آج پہلی تاریخ آسی تہ دوئے روز عید وی آسی.....

غفور تاولیاں تاولیاں ہیڈ کیشر کولوں کیش کہن کا اپنے کا وٹر اُپر پہنچیا تہ مشنیاں نالوں
 اپنے کماں بچ لگ گیا۔ اُس سُن کتنے چیک۔ کہدے تہ کتنے پیسے دتے مگر اِس بہیر بچ ذرا
 بھی کمی نہیہ ہوئی۔ استیاں اکھیاں دی تھک گیاں تہ جسم شل ہو گیا۔

ہک شخص اِس بہیر بچوں اُچیاں بولیا:

”بابونشہ پانی کر کے آیا ہے..... کام کیا کرے گا“

”بیگم تے دودھ ہاتھ تو ہونے ہی ہوں گے“

دوئے شخص طنریہ لہجے بچ آکھیا

غفور دیاں کن پٹیاں لہر و نال لال پٹلیاں ہو گیاں۔ اُس دے دلا بچ آیا کہ اِس شخص
 کوشاہ رگاتھیں پکڑ کا جان کڈھا مگر اُس ویلے اُس دی مثال ہک اُجے پکھڑواں دی آسی جیہڑا

پنجرے بچ بند ہوا اور اڈے واسطے پھڑ پھڑ اندا ہوا مگر اڈھ نہ سکتا ہوا۔ جتھا اس کو بنگا بچ اپنے کماں دے پیسے ملدے آسے اتھا بڑی پہلی وی سنسنی آستس۔ کہہ کر سکتا آسا۔ بچارہ پھر سرسٹ کا کماں بچ مصروف ہو گیا۔ اسی دوران بنگاں دے چھنکار نال ہک چیک اُس دار آیا۔ اسدے سامنے نازک تہ مرمریں بنگاں والی بانہہ آسی۔ اچانک اسدیاں نظر ان اسدیاں بنگاں بچوں اسدی بنی اُتاپنیاں جتھا مشینی حرفاں بچ اسداناں ”اُلفت ندیم“ کندہ آسا۔ اوہ ”چونک گیا۔ اسدے سامنے اسدی اپنی اُلفت کھلی آسی کالیاں کالیاں زلفاں..... موٹیاں موٹیاں اکھیاں والی۔ سر وقد..... گلاب تھیں نازک ٹھڈ..... موتی جے دند..... چکنا چہرا..... او کھور کا بولیا..... ”اُلفت تم“

مگر اسدیاں ٹھڈاں اسداسا تھ نہیہ دتا۔ اسداسنگ سک گیا دا آسا۔ زبان بند ہو گئی دی آسی..... بے جانی مشین نالوں اسدا حال ہو گیا دا آسا۔ پنسل اسدیاں انگلیاں بچوں ٹپے گئی۔ اسدے متھے اُتا پر سیا دے موٹے موٹے قطرے پھٹ آئے..... تہ اوہ اُلفت دار دکھدارہ گیا۔

”کیا بات ہے مسٹر آپ کی طبیعت ٹھیک ہے“ گھٹنہ ہوا یہاں کھڑے ”جیاں غفور دے تیر اچ کسے ہتھوڑا مارا یا تاولیاں تاولیاں چیک کیش کرن لگا۔“
 ”کیا بات ہے ڈار لنگ ابھی کیش نہیں ہو رہا ہے“ کول کھلے ہک نو جوان چُچھیا۔
 ”ہو گیا..... بابو صاحب کی صحت کچھ ٹھیک نہیں تھی“

ایہہ آکھ کا تہ اُلفت چلی گئی مگر غفور دے ذہن بچ ہک بالچل مچا گئی..... جیاں کبڑی دیاں سوئیاں پھر کا ست سال پچھا ہو گیاں ہون۔ کالج دی ہک ہک یاد اُس دے سامنے آکا دم تروڑن لگی۔ آج اُس دے سامنے اوہ اُلفت کھلی آسی جیڑی اسدی ہم جماعت آسی تہ اُس نال زندگی گزارنے دیاں قسماں رتساں کھاندی آسی۔ پورا کالج اُندی جوڑی اُتار شک کردا آسا۔ اُلفت بی اُئے بچ فیل ہو گئی تہ غفور وی اپنا آپ فیل کراں چھوڑیا۔ اوہ اُلفت بولی آسی

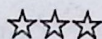
”غفور تہاں ماہڑے واسطے اپنا سال کیاں ضائع کیتا“ تہ اُس جواب دتا آس ”الفت
ماہڑی ساری زندگی ہی تو ہڑی ہے ہک سال کہہ چیز ہے“

”غفور تہاں ماہڑے نال وعدہ کرو کہ ماہڑے نال کدے بے وفائی نہ کرسو.....“
تہ ایہا الفت آج اپنی الفت کھس کا تہ اس کو بے وفائی دا ایدی غم دے کا کسے
ہور دے کہر دی زینت ہو گئی دی آسی.....!

”بابو.....! کیا سوچ رہے ہو کام کرنے کا ارادہ نہیں ہے کیا“

اچانک ہک شخص اُس دی سوچ دی ڈور توڑی تہہ اوہ بچارا پھر مشیناں نالوں اپنے
کماں بچ لگ گیا۔ دو بجے جس ویلے غفور اُس اپنا تہاڑی دا حساب ہیڈ کیشر صاحب کو دتا تہ
پورے اٹھارہ سو روپے دا کہاٹا آسا۔ تہ ہیڈ کیشر صاحب اُس ایہہ کہاٹا اسدی تنخواہ بچوں گٹ کا
دو سو روپیہ اُس کو دیتا۔ ایہہ دو سو روپیہ اسدی پورے مہینے دی تنخواہ آسی۔ جس اُتا اُس اُس
پورے مہینے دے اخراجات پورے کرنے آسے۔

اُس دیاں اکھیاں اگا چہاملا آ گیا۔ تہ کدے اُس کو مکان دا کرایہ یاد پیندا آسا تہ کدے
کریمے گورے دی تہمکی۔ کدے صغیرہ دا پھیرن تہ کدے عیدی دا خرچہ..... ہائے ربا.....!
پہلی تاریخ کس شامتی کو آئی آسی.....!!!

نوروز

اجاں چنگی طراں زمی اُتا نوہ وی نہ پئی دی آسی جے باہر ہک ہی تمہالی مچ گئی.....
 ٹرو واٹرو جلدی کرو چر ہو گیا..... منواں وامنواں اُٹھ جلدی کرا جاں ستادا ہیں۔ نہاتے کونہیہ
 جلد۔ اسی ڈنڈا ہکڑی نال اُس دی اکھ کھل گئی تہ اُس کو یاد پئے گیا جے آج نوروز ہے۔ منواں
 اُس کورا تیں ہی آکھدا آسا۔

”دادا..... دادا..... مگو صبح سبیلہ ہی جگائیو..... مگو گدیریاں نال نہاتے کو گینا ہے۔ اوہ
 وی اُن ڈٹھیاں مہنواں۔ نانی اماں آکھدی آسی نوروز اکودریا اُتا نہانا شرط ہے..... پانی بچ
 دوایاں روہڑ دیاں پین تہ انسان بیماریاں تھیں بچ گیندا۔“

تہ اوہ بولیا آس۔ ”بچہ توں کیاں کھا گئیں ماہڑی جان۔ سوپوریاں تگوا آکھ رہیاں
 جے نہاتے کونہیہ گیناں۔ مگر توں فروی نہیہ سندا دکھدانیہ ہیں ماہڑا حال۔ ہک تہاڑ آسی
 میں وی توہڑے نالوں بڑا چھلہ لیا جیا آساں۔ اسی طراں نوروز آسا تہ نکلی نکلی بارش بہر دی
 آسی۔ اجاں مٹھی مٹھی لو آسی تہ دادی مگر ہو گئی۔ اُٹھ بچہ اُٹھ جلدی اُٹھ۔ آج نوروز ہے تہ توں
 اجاں توڑیں پیدا ہیں..... نساں آجادیاں چندکاں کوہو کہہ گیا دا..... ہاں پکڑا یہہ کہواڑی تہہ
 بہینوں کووی نال رکھ تہ دکھ باغا بچ جل کا کہیڑا کہیڑا بوٹا اچھل رہیندا..... جیہڑا بوٹا اچھل
 رہندا اُس کو لا گچھ کا اُس کو کپناں شروع کر پھین آکھسی ”پہاجی! چھا اس نیلے بوٹے کو

کیاں کپدے ہو۔ اس تسدا کہہ گیا۔ ”تہ توں آکھیں“ نہ نہ میں اس کو کپناں ہے۔ ہور آج کپناں۔ ایہہ پھل رہند ہے اس دافاندہ ہی کہہ ہے۔“

”تہ پہین آکھسی پہاجی نہ! آج ماہڑی ذمہ واری اُتا چھوڑ دیوں۔ تساں کو ماہڑی قسم ہے پہاجی آج نہ کپوں“

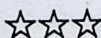
”چھا تو ہڑی سفارشا اُتا آج میں اسکو بخشد اہاں تہ اس کو ایہہ تہا گابند اہاں۔ اگر دوئے سال فر پھل نہ دیتس تہ اٹھوں ہی کپ چھوڑ سنس“

اسی طراں میں تہ دیدی ساریاں اُپھل بونیاں کو تہا گے بدھے تہ ہر بوئے تلا گچھ کا دادی دی ہدایت دے مطابق ایہہ ڈرامہ کیتا..... جس ویلے واپس کھھر مڑیاں تہ جنگی بارش لگ گئی دی آسی۔ دادی ٹھنڈا پھت تہ اوپر موٹھاں دی دال سٹ رکھی دی آسی۔ مگوسیال نال دند بجدے آسے نال ہی نکا نکا تاپ وی چڑھ گیا دا آسا، مگر دادی دا ڈنڈا۔ ”کرامت علی نخرے نہ کر، ہک ہک دانچا۔ آج نوروز ہے، نرتے پیٹ ٹھنڈا پھت تہ موٹھاں دی دال کھانا شرط ہے۔ آج سالاد اپھلا تہا ڈا ہے اگر رُج کا نہ کھادسی تہ پتہ نہیہ سال کھجیا پھیر پُچھونا گزری۔ پہلے روز نہ نہیہ کردے..... کھا ماہڑا پتر..... پھت کھاندیاں نال ہی مگوسی کنڈے چڑھ گئے۔ اتنی مدابا ہر جنگی لو ہو گئی۔ تہ ہک ہی تمہالی مچ گئی۔ گدرے ہکی دوئے کو گلے ملدے نوروز مبارک کردے تہ دریا دا ہر ٹرڈے۔ دادی گدریاں کو دوا ماریا۔

”ٹھہرو دا گدریو..... ٹھہرو کرامت علی کو وی نال کھڑو“ میں پتر رہیاں آساں، مگر دادی اماں کو چھڑکی۔

”ایہہ کجی اشکات جن چھوڑی دی بٹی۔ توبہ توبہ ایجا آلسی لد گدر میں آج توڑیں نہیہ ڈٹھا۔ کٹھے پنج دس رنگ دیاں آج دس جڑیاں رُو ہڑ دیاں ہین۔ انسان دساں بیماریاں تھیں بچدا۔ سارے گراں دے گدرے چلے گئے تہ ایہہ آلسی لد اٹھے ہی آلس ٹلدا ہے۔ تہ سارا سال شکستی ٹلدا رہسی“

دادی تہ اماں دا کھول لگ ہی گیا آسا..... مگر میں ہی ہمت کیتی تہ بہر دی بار شانچ اٹھ
 دوڑیاں تہ کٹھے اُتانہا آیاں تہ اُسے تہاڑے فالح اٹیک ہو گیا۔ چار پنچ مہینے کھٹا لکیر ہیاں۔ بچ
 دوا دارو ہو یا۔ میں تہ پنچ گیاں مگر ایہہ بچی جنگ بالکل بیکار ہو گئی۔ بس اوہ تہیاڑا تہ ایہہ تہیاڑا۔
 بیسا کھی ماہری کچھا تلا لگ گئی۔ تہ میں اسدا محتاج ہو گیاں۔ اتنی مدارامہ نال پہارے دادر وازہ
 کھلیا۔ شاید منودی گدریاں نال نہاتے کو کٹھے اتا جلد آسا۔ اوہ اٹھ کا باہر دوڑن لگا جے
 گدریاں کو آکھیا گر جلدے ہو۔ ایہہ جیندی لاش تہاں دے سامنے پئی دی ہے۔ اسدی حالت
 میہہ دکھدے کتنا مہربان ہو یا دا ہے ایہہ نوروز اس اُتا تہ فروی تہیں جلدے ہونہاتے کو۔
 مگر اوہ جائی اُتون نہ اٹھ سکیا..... منور اتیں ہی اُس دی بیسا کھی چھپا رکھی دی آسی
 اوہ..... آہ! پھر کارہ گیا۔!!!

”فرض تہ محبت“

پرانیوں اکھان کیتا دا ہے کہ جیہڑا ویلا ٹپ گیا اوہ مُڑ کا نہیہ آندا۔ مگر ایہہ مخوس کہنڑی پوریاں بیہہاں برہیاں بعد مُڑ آئی دی آسی۔ زندگی دی ہک ہک یاد آکا دم تروڑن لگی۔ وقت سکڑ گیا تہ کہنڑی دیاں سوئیاں جیاں پھر کا بہہ سال پچھاں ہو گیاں دیاں آساں..... مہنا زنال ماہڑی پہلی ملاقات اُس روز ہوئی جس تہاڑے یونیورسٹی بچ دا خلع دی آخری تاریخ آسی۔ تہ سارے لافیکٹی دیاں پوہڑیاں اُتا کھلے کھلے اپنے دا خلع دے فارم پہنر دے آسے۔ مگر اوہ چپ چپتی تھماں نال سر ٹکا کا کھلی پتہ نہیہ کس خیالی دُنیا بچ گم آسی۔ سب اُپنی آپنی پی دی آسی۔

اُپروں یونیورسٹی بچ پہلا پہلا تہاڑا۔ نواں نواں ماحول رینگ دا خوف، چچھا کون کسا کوہ چُھدا آسا۔ سارے اپنا اپنا فارم کا ونٹر اُتا داخل کر کا مڑ گئے۔ لائن بچ ساریاں چچھا ماہڑی باری آسی تہ میں وی اپنا فارم داخل کیتا۔ ماہڑی بد قسمتی کہ کلرک پہلی نظر بچ تاڑ گیا کہہ میں دیہاتی ہاں۔ فر اُس سن مگو کشمیری زبان بچ کجھ پچھیا تہ مگو اُس دی گل سمجھ نہ آئی۔ بس اسدا شک حقیقت بچ بدل گیا۔ تہ پرت پرت کا فارم دکھن لگا۔ کسا جانیوں ہک غلطی کڈھاتہ کسا جانیوں دوا، قصور کڈھا۔ شاید پہاڑی گدرا دکھ کا چاہ پانی لوڑ دا ہوئیا۔ مگر اس ویلے توڑیں کسا کجھ نہیہ دتا تہ میں کیاں دیواں۔ آخر میں تنگ آکا اس کو بڑے افسرادی تھمکی دتی تہ فارم واپس چان لگاں، مگر اُس کو پتہ نہیہ کہ خوف آیاتہ فارم داخل کیتس.....!

اُوہ! اجاں توڑیں اُسی طراں چپ چپتی تھماں نال سرٹیک کا کھلی سارا کجھ دکھدی آسی۔
 میں پوہڑیاں اتوں لہن لگا کہ اچانک پچھوں واز آئی۔
 ”ایکسیکوزی!“ گوزری اپنا قلم دے سکدے ہو..... میں وی اپنا فارم پہراں!“
 ”اُوہ..... تسیں پہاڑی بولدے ہو!“؟
 ”جی.....!“

”تہ اس ویلے توڑیں تھماں کیاں نہ آکھیا“
 ”جی..... جی..... ہن جس ویلے اس کلرک نال تسدی تُو تُو! میں میں! ہوئی۔ تہ گو پتہ
 لکیا تسیں پہاڑی ہو..... اتھا کس کو انسان کجھ آکھسی۔ سارے ہک ہی تھیلے دے چٹے بٹے
 ہین۔ تسیں دکھدے نہ ہو۔ اس کلرک بد ذات دی ڈیوٹی آسی فارم گھنساں مگر تساں کو پہاڑی
 دکھ کا کتنے خخرے کیتنس۔ ہن تسیں آپ دسو مگو قلم کون دیوے۔ ان دا کوئی اصول ہی نہیہ۔
 ضد تہ خود غرضی جیاں انہاں بچ کٹ کٹ کا پھری دی ہے۔“
 خیر میں اس بحث بچ نہیہ پنیاں چاہندا آساں تاولیاں تاولیاں قلم کڈھ کا اسدا فارم
 پہرن لگاں۔

”تھداناں؟“

”مہنازا!“

”صرف مہنازا؟“

”جی! میں اپنے ناں نال صرف نہ لکھدی“

”اُفو! ماہڑا مطلب آسا خالی مہنازا لکھدے ہو؟“

”مہنازا ختر“

”سکونت؟“

”سرینگر“

”گر بچویشن کس کالج تھیں کہتی دی ہے؟“

”وومن کالج تھیں“

اس طراں تاو لیاں تاو لیاں سارے کالم پہر کا تہ سرٹیکٹ نال لا کا فارم داخل کر چھوڑیا۔

”تساں تہ مگو سارا کچھ پچھ کہد اتہ اپنا ناں توڑیں نہیہ دیا“

”میں ٹساں کو کدوں پچھیا۔ تسیں بولدے گیو میں لکھدا گیاں“

”ٹسیں وی بولدے کچھو..... میں لکھدی گیاں“

”ماہڑا کوئی اتنا دلچسپ ناں نہیہ جیرا تسیں اپنی ڈاڑی بچ لکھو..... مگو الطاف

آکھدے ہین..... میں..... اتھوں دوسو میل دور ہک گراں بچ رہندا ہاں“

”اتھا گتھار ہندے ہو؟“

”ہوسٹل بچ“

”ہوسٹل بچ.....! تہ می ڈیڈی“

”ماہڑے می ڈیڈی نہیہ۔ اماں تہ بابا ہین! اوہ اپنے کہر رہندے ہین“

”انہاں تھیں الگ تھلگ تسیں کس طراں رہندے ہو“

”بس مجبوری سمجھو! خوشی نال کون اپنے ماؤ پیو کو چھوڑ سکدا“

”نہیہ! ایسا ہرگز نہیہ ہوسکدا۔ تسیں ہُن ہوسٹل بچ نہ رہسو۔ اسدے کہر رہسو.....

، ماہڑے می ڈیڈی کولا“

خیر تہاڑے گزر دے گئے..... اوہ بھی آکھدی رہی تہ میں وی ٹالدار رہیاں۔ مگر

ایہہ زبان دارشتہ اسقدر مضبوط تہ اٹوٹ ہوندا ہے کہ اخیر ہک تہیاڑے شام جے ویلے اوہ اسدا

پہرا شبیر تہ اسدی اماں آپٹکے تہ ہوسٹل بچوں ماہڑا بستر بوریا بٹ کا تہ مگو لڑا کا نال کہہ کر کہن

گئے۔ ہوسٹل بچ سارے حیران آسے تہ اس قومی جذبے اتا قبربان ہو، ہو گیندے آسے۔

جس ویلے تہیاڑے پھر دے ہین تہ سکے سٹرے نکے وی کاپاں بن گیندے

ہیں۔ آج دی تہیاڑ ہوٹل دے کنگساں بچ ماہڑی آخری تہیاڑ آسی تہ اسی شامی ماہڑا کرہ دوئے پورا بچ مہناز دے کمرے نال آلاٹ ہو گیا۔

صبح نیکی لونی اُوہ! ماہڑے کمرے بچ آندی مگو جگال کا دودھ دا گلاس پیالہ دی۔ میں باہر گیندا اتنی مداء اوہ ماہڑا بستر اٹھیک کردی۔ غرض اوہ ماہڑی خدمت کرنا اپنی عبادت سمجھدی۔ اسیں کھٹھیاں یونیورسٹی گیندے تہیاڑی کھٹھے رہ کا شامی کھٹھے واپس آندے۔ راتیں دیر تک کھٹھے پڑھدے۔ قانونی پیچیدگیاں اُٹا وکیلاں نالوں ہک ہک کہنہ بحث کردے..... رامہ رامہ اُسدیاں ایہہ ہمدردیاں پیار بچ بدل گیاں۔ اُوہ راتیں چراں توڑیں ماہڑے کمرے بچ اپنے مستقبل دے سہانے سپنے دکھدی تہ اکھیاں اکھیاں بچ پتہ نہیہ کہہ کہہ آکھدی۔ خیر وقت دا پکھڑوں کس پکڑیا دا ہے۔ تہیاڑے گزر دے گئے..... مہینے تہیاڑیاں بچ تہ تہیاڑے پلاں بچ بدل دے گئے۔ تہ آساں اپنے امتحان دا آخری پرچہ وی دتا.....!

ساون دامنہہ آسا۔ تہ باہر کلکھی رات آسی اُوہ آج فرماہڑے کمرے بچ چپ چپیتی بیٹھی دی آسی۔ اُسدے پُر وقار چہرے اُٹا عجیب جیا تقدس آسا تہ پتہ نہیہ مستقبل دے اُفق اُٹا کہنیاں پکھیرواں کو اپنیاں سوچاں بچ پکڑے وی کوشش کردی آسی۔ کہ اچانک اسمانا اُٹا چہڑ پھٹیا تہ دُور کرے بچ پٹی۔ مہناز اس زوردار گرجا نال ہی کم کا ماہڑے گلاناں چہڑ گئی اُسدیاں اکھیاں بچوں اُتھرواں دے دیا بکن لگے تہ اُوہ ہک ہک کارون لگی۔

”نہ الطاف میں تگنہ چھوڑ سکدی میں ہمیشہ ہمیشہ توہڑی خدمت کرنا چاہندی ہاں۔ الطاف مگو چھوڑ کا کرے نہ چھیں..... اگر دلا بچ نہ دے سکدا تہ پیراں بچ ہی جا چا دے.....“

”منہاز..... مگو توہڑے وقار دی قسم میں تگو چاہنا ہاں، توہڑے نال پیار کر دہاں، توہڑی پوجا کر دہاں، ساری عمر توہڑی خدمت بچ گزارنا چاہندا ہاں..... میں تگو کدے نہ چھوڑ سکدا..... میں کل ہی کھنر جُل کا اپنی اماں کو آکساں تہ توہڑی می کولوں تگو ہمیشہ ہمیشہ واسطے منگ کہینساں“

”سچ.....! تیس سچ آکھدے ہو“ مہناز خوشی نال پھنڈ گئی۔

بندہ کہہ کہہ نیہ سوچدا پر توڑ چاہڑی رب توڑیں اے۔

دوئے روز جس ویلے الطاف پچھ منگ کا کہرا دار ٹریا تہ مہناز گڈیاں دے اڈے توڑیں اُس نال گئی۔ تہ اُس کو بدھیا کر کالاری کو دور توڑیں دکھدی رہی۔ گڈی اکھیاں تھیں اوہلے ہوئی تہ اوہ پچیاں دیاں قدماں نال کہرا دار ہڑی کہر پچدیاں نال ہی کھٹا اُتہ چڑکا سینہ مل مل کارون لگی تہ چیراں توڑیں اسی طراں پئی رہی..... فر خیال آیس آخر میں روندی کیاں ہاں۔ کل ہی الطاف اپنی می کو کہن کا آسی تہ ہمیشہ واسطے مگو جت کہنسی۔ ایہہ خیال آندیاں نال ہی مہناز اٹھ کھلی ہوئی تہ اتھروں پونجھ کا زاماں دی تیاری کرن لگی۔ کدے اپنے آپا کو سجانندی تہ کدے مکان سجانندی۔ کدے دروازے صاف کردی تہ کدے پردے تہوندی، کدے رنگ روغن کرالدی تہ کدے کمرے صاف کردی۔ جیاں بیاہ دی تیاری اُس کہلی کرنی ہوا۔

فر دو تہاڑے گذر گئے تہ تریئے روز ہک ٹانگہ آدروازے اُتہ کھلا ہو یا تہ الطاف مکاناں کو تہ تاک دروازاں کو رنگ روغن ہو یاں دیاں دکھ کا باغ باغ ہو گیا تہ اپنی اماں کو نال کہن کا تاولیاں تاولیاں ٹرن لگا۔ اس کو پتہ آسا جے مہناز اُسدی اڈیکا پنج بُو ہے اُتہ کھلی ہوئی مگر اُتھا کوئی نہ آسا۔ فر اوہ دروازہ کھول کا اندر گیا سو چیئس چلو ایہہ دی چنگا ہو یاں ج مہناز کو سر پر اندر دیاں۔ مگر اندر چچ کا اُوہ ہکا ہکا ہو گیا نہ آدم نہ آدم زاد۔ کمرے سارے خالی چیزاں ادھر ادھر بکھریاں دیاں..... اُوہ ایہہ منظر دکھ کا ہکا ہکا ہو گیا۔ تہ اتنی مداباہروں شبیر آیا اس کو دکھ کا شبیر ہک ہی بوک ماری:

”پہاجی..... مہناز!“ اوہ الطاف نال چمڑ کا بے ہوش ہو گیا۔

”کہہ ہو یا ماہڑی مہناز کو!“ الطاف مہناز دے کمرے دار دوڑیا۔ دکھدا کہہ ہے جے سارا گجھ کھل کھلیاں پیدا۔ الماریاں دے کوئڈے پٹے دے تہ بکس کھلے پٹے دے۔ اُوہ واپس

دوڑ کا شیر کولا بھیا جتھا اتی مدا آہنڈی گماہنڈی جمع ہو گئے دے آسے نہ شیر کو پانی سٹ کا ہوش
 بچ آنے دی کوشش کر دے آسے۔ خیر اُس کو جلدی ہی پتہ لگ گیا کہ ڈاکو اسن ڈیکتی کیتی۔ تہ
 کہرا داسارا زبور پسیہ لٹ کھڑیکھ تہ مہناز وی چا کھڑیکھ..... اوہ اتھی کند پگڑ کا بچ گیا.....
 پولیس سن چپہ چپہ تہ کونہ کونہ چھان مار یا مگر مہناز دا کڑے کجھ پتہ نہ لکیا۔ سارے تھک ہار کا تہ
 صبر شکر کر کا چپ ہو رے۔ مگر مہناز دا غم اُس دے دلا بچوں کدے نہ گیا۔ اوہ روز اس دیاں
 خواہاں بچ آندی تہ اُسکو دلا سا دیندی تہ اسدی یاد بچ اوہ ہمیشہ کنوارا رہن دی قسم کھا بیٹھا۔
 اُسدی بڑی آرزو آسی کہ اوہ بچ بنآ۔ اوہ! آکھدی ہوندی آسی:

”الطاف صاحب! گوتھاں بچ جسٹس الطاف نظر آندا ہے، مگو بڑی شوق ہے کہ میں
 تہاں کو اپنیاں اکھیاں جج بنیا دا دکھاں مگر ججا انصاف نہ کریو ججیا آج ماہرے نال کر دے ہو“
 اُسدی آرزو تہ پوری ہو گئی مگر افسوس اوہ آپ نہ ریہی تہ اسکو اپنے غم بچ ایہہ موٹی
 عینک تہ چٹے بال دے گئی۔

اُس دے انصاف دے جہے سارے علاقے بچ آسے۔ تہ اُس دے فیصلے اخباراں بچ
 چھپدے تہ ریڈیواں اتنا نشر ہوندے آسے مگر افسوس اُن دی تعریف کرن والی مہناز کڑے نہ آسی۔
 اُن سارے علاقے بچ کھلبلی مچ گئی دی آسی تہ لوک صبح تھیں ہی جوق در جوق عدالتی
 داہر جلدے آسے۔ جسٹس الطاف صاحب دی کوشی اتنا وی پولیس دا پہرا لگ گیا دا آسا۔
 کیاں جے اُن شہر دے سب تھیں بڑے ڈاکو تہ خونی ”شیر خان“ کو سیٹھ سیلیمان دے قتل بچ
 موت دی سزا سنائی آسی۔ صبح تھیں ہی پولیس والے میڈیا والے، کیمرائین اخباری نمائندے
 سر کردہ شہری وکلا وغیرہ سارے عدالت دار جوق در جوق جلدے آسے۔

جسٹس الطاف وی صبح کئی لوئی اٹھیا۔ کئی لوئی اٹھے دی عادت اس کو مہناز باہی دی
 آسی۔ کپڑے تبدیل کر کا عدالت داہر نکلیا ہی آسا کہ اچانک اُس دی کار دے سامنے ہک
 ٹانگہ آکاڑ کیا۔ تہ اُس بچوں ہک بڑھی کڑی لہہ کا اُس داہر آئی۔ اُس دا دل دھک کر کارہ گیا

.....ہائے! زرہ زرہ ماہری مہنا زنا لو ہے، اوہ اس کو لاپہنگی تہ الطاف کو بے ساختہ نکل گیا:

”مہنا ز.....!“

”جی.....ج صاحب! ماہری زندگی دی سب تھیں بڑی تمنا آسی کہ تئساں کو جج بنیادا دکھاں.....اوہ آج خدا پوری کیتی.....میں تئساں آگا آج سوالو آئی دی ہاں تہ تسدیاں پیراں جج ایہہ چادر سدی ہاں۔ جے شیرخان دی جان بخشی کرو“

”.....مگر شیرخان“

”جج صاحب! ایہہ زندگی دی ہک لمی کہانی ہے“

عدالت کچھ کچھ پھری دی آسی۔ ملزم ہتھکڑیاں تہ پیریاں جج جھکڑیا دا اکٹھڑے جج کھلا آسا مگر اسدیاں اکھیاں جج ہک یقین جیا آسا.....وکلاء وی فیصلہ سنے واسطے تیار بہ تیار بیٹھے دے آسے۔ ہک با اثر شہری دے قاتل دی سزا سنے واسطے کون تیار نہ ہوویا.....تہ جج صاحب فیصلہ سنایا:

”.....عدالت شیرخان کو سیٹھ سلیمان دے قتل جج بری الزمہ کرکا با عزت بری کر دی ہے.....اس نال ہی میں اس معزز کرسی تھیں مستعفی ہوندا ہاں۔ ہو را پناا مستعفی پیش کر دا ہاں“

افسوس.....محبت فرض اتا فتح پائی گئی.....!!!

”بختادی مار“

ایہہ انہاں تہاڑیاں دی گل ہے جدوں کشمیر دی شورش عروج اُتا آسی۔ جانی جانی فوج تہ حریت پسنداں دے درمیان گولیاں چلدیاں آسیاں..... ماڑاں تہ توپاں دے فائر ہوندے آسے کریک ڈاؤن تہ تلاشیاں ہوندیاں آسیاں۔ مخبری دے الزام بچ سیکڑیاں جاناں تلف ہوگیاں دیاں آسیاں۔ تہ ہندوستان دے خلاف بغاوت دے الزام بچ ہزاراں کہنر اُجڑ گئے دے آسے، کئی کنوریاں اپنی عصمت لٹا بیٹھیاں دیاں آسیاں تہ کئی سہاگناں اپنے سہاگ تھیں تھتہ تہو بیٹھیاں دیاں آسیاں، کئی شہر حد نظر توڑیں سہاگے تہ انگاراں دے ٹہیر دسد آسے، کئی مہمیاں تھیں مکمل ہڑتال چل رہی آسی۔ لوگ دانے دانے کوتر سدے آسے۔ عوام فاقہ کشی داشکار ہو گئے دے آسے۔ ہر پاسے موت دے سائے منڈ لاندے آسے۔ کشمیری پنڈت اپنیاں جائیداداں تہ مکان چھوڑ چھڑا کے کشمیر تھیں نس گئے دے آسے تہ ہک ہی ہو ہو کار آسا۔ تہ اسی چیا وٹا بچ اوہ درگجن ہسپتال بچ اپنی بیوی دی باہی کہلا مسافر کھدا آسا، اُس کو ہسپتال داخل ہوئے دیاں کئی مہینے ہوئے دے آسے تہ اوہ (TB) داشکار آسی۔ اُسدیاں دو تہیاں آسیاں تہ ہک بکری اوہ انہاں کو اپنے بڑے سالے دے سپرد کر کا آیا دا آسا۔ کئی مہمیاں تھیں کہرا دی وی کچھ خبر نہ آسی..... اوہ پجاری آکھدی آسی، جل کہر گدریاں کو دکھ آ..... مگر نہ! اُسکو خیال آداء کہ اس نیک بخت کڑی سن عمر ماہڑی خدمت کیتی، چنگے مندے بچ ماہڑے نال رہی تہ کہہ لازم ہے اس ویلے اُس کو حیاتی تہ موتو دی چھکوتانی بچ چھوڑ گچھاں۔ نہ ایسا ہرگز نہیہ

ہوسکدا۔ جدتوں نہیہ تہ ماہڑا کون ہے تہ اوہ باہی پگڑ کانج رہیا..... کدے پانی دی چچ منہ بچ
سدا تہ کدے دودھ دی کہٹ..... آخر ہک تہاڑے اُس کو کھل کا کھنگ آئی تہ اس کو اندروں
لہواٹھیا۔ اوہ ڈر گیا تہ ادھر ادھر ڈاکڑاں کوٹھوٹن لگا۔ تہ اوہ نیک بخت بولی۔

”بے سود ہے..... سب کجھ ختم ہو گیا..... تہ ہُن توں ماہڑا جنازہ ہی ماہڑیاں پچیاں
کو لا پچا..... ہائے واماہڑیو پچو..... اپنی اماں کو بخشدیاں رہیو..... توں وی مگو بخشدا رہئیں
.....“ تہ اس نال ہی اس سن گردن سٹ چھوڑی۔

اوہ بوکیا..... تہ سارے مریضاں دے تیمار دار نرساں تہ ڈاکٹر جمع ہو گئے..... دلاسا
دین لگے..... ہن بچارا کہہ کراء تہ گر جلا خالی تھہ۔ منگ تنگ کل روپیہ سو جمع ہوئیں جیہڑا
مسال دواں آدمیاں دا اس دے کہرا توڑیں تہ گڈی دا کرایہ آسا..... تہ لاری والے لاش کو
چاندے نیہہ..... اوہ آکھتے ہِن لاش کو گڈی بچ ٹورے دی اجازت نیہہ..... ٹیکسی جولو..... تہ
ٹیکسی جگے پیسے نیہہ..... مختصر بخدا دی مار اُس سن لاشا کو پہر قلع لوالیا..... جیہڑا اوہ جنتی ہسپتال
لاکا آئی آسی..... تہ کہناڑے اُتاچا کا جل گڈی بچ پوچیاں تہہ اپنے نال سیٹا اُتا پگڑ کا اس کو بچ
گیا۔ جے میت ادھر ادھر نہ چہڑا۔ گڈی ٹرگی تہ سواریاں کو پتہ جے کوئی بیمار کڑی ہے.....
لاری جونہی شہرادی سٹرک چھوڑ کا گراں دی سٹرکا اُتا لگی تہ اچانک فوج دی ہک ٹولی آن گڈی
روکی..... تہ گڈی دی تلاشی شروع کیہ تھہ..... ساریاں سواریاں کو گڈی بچوں بِن لہاڑ کہد کھتہ
اُن دی قطارینا کا اُن دا پاس دکھنا شروع کیکھ تہ اُن دی تلاشی کرن لگے..... تہ ایہہ بچارا اتھی
گڈی بچ سیٹا نال چڑیا رہیا..... اتنی مدہک فوجی گڈی بچ چڑھیا تہ بندوق دا کندا مار کا اس کو
کھلا کیتس:

”سالا..... سارا لوگ اُتر گیا تم کیا کرتا ہے..... ہڈیاں تڑوانے کا شوق ہے!“

اتنی مدہکیت سیٹا اتوں ٹہہ گئی۔ پہلیاں تہ ملہوی والا ڈر گیا..... مگر جلدی ہی اُس سن
سٹی بجائی تہ سارے فوجی گڈی بچ چڑھ گئے۔

”سالا..... عورت کو مار کر اس کے پیٹ میں بارود بھر کے لے جا رہا ہے“

ہک ملٹری والا بولیا.....!

تہ فرادھے فوجی پہنچ گئے اس بے چارے کو تہ بن کہد کھرتیاں نال۔

ادھیاں فوجیاں سن دوررہ کا میتا کورسی بانیکھ تہ پوزیشن پکڑ کا تہیریک کا گڈی بچوں

تلاں لہاڑ کہد کھ..... ڈردیاں ڈردیاں جے پھٹ نہ گچھا.....

اُوہ..... پٹیا.....! مگر کون سند آسا۔

فوجیاں داشک زیادہ بدھ گیا جد انہاں..... باقی سواریاں تہ کنڈیکٹر اکو پچھیا تہ انہاں

ساریاں لاعلمی دا اظہار کیتا..... انہاں کو دی دودو چار چار گندے لگے۔ سواریاں کو دی شک

ہو گیا کہہ گجھ گڑ بڑ ہے۔ پھر فوجیاں سن میتا کو ہولیاں ہولیاں ہوشیاری نال تہیریک کا سٹر کا پار

کمتا تہ کی بوٹے تلاسٹ چھوڑ کیکھ ہو ر آپ دراہڈے دائر لیس اتا افسراں نال کجھ گل کرن لگے۔

تہ اس کو کول ہک بوٹے نال جکر چھوڑ کیکھ.....

اتنی دامت کو دیکھ کا مچ سارے ہلاں تہہ کاگ اُر رے پردے جمع ہو گئے مگر اُوہ بچارا

کہہ کر سکد آسا۔ اُس دے دوئے تھہ بدھے دے آسے۔ دوکاگ اُٹھ کا میتا اتا میٹھے تہہ

اُسدیاں اکھیاں تاژن لگے..... تہ اُسدے منہ تھیں بے ساختہ نکل گیا۔

”یا اللہ۔ اگر توں کرے ہیں تہ اس تھیں پہلیاں کہ ایہہ کاگ کالی ماہری نیک بخت

بیوی کو چنڈ کھاؤن تہ ماہریاں اکھیاں ایہہ منظر دکھن..... توں ماہریاں دوئے اکھیاں انہاں کا

گاں دے حوالے کر.....“

اتنی مند اُوہ دوئے کاگ پھر پھڑا کا اس دارا ڈ آئے۔

”آؤ..... مونگرے کھیڈاں“

”ہائے قسمت سٹری دی“.....! اُس سن تا کا دیاں سلاخاں دواں ہتھاں پکڑ کا باہر دکھریاں ہوئیاں آکھیا۔ باہر نکے نال مونگرے ہی مونگرے نظر آندے آسے۔

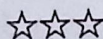
”اُف آج مونگریاں والی رات ہے تہ گونپتہ ہی نیہہ۔ ماہڑیا اللہ میں تو ہڑا کہہ گمایا آسا۔ جے تہدھ اس آزاد پکھیرواں کو قید لا چھوڑی۔ پروں میں وی انہاں ہی تہ ہاڑیاں انہاں ہی گدیریاں نال مونگرے کھیڈا آساں تہ آج سال ہو گیا جیلانج ترفدیاں ماہڑا مونگرے ساریاں تھیں تیز تہ چراں توڑیں بلدا آسا۔ ساریاں گدیریاں دے مونگرے بجھ گیندے آسے مگر ماہڑا مونگرے بلدا ہندا آسا۔ تہ فرسارے اپنے مونگرے ماہڑے مونگرے نال بالدے آسے۔ مگو سارے مونگریاں داعمران خان آکھدے آسے تہ میں ہور ہی خوش ہوندا آساں۔ مونگرے بالے دامقابلہ چنگا خاصا ہوندا آسا تہ ایہہ بازی ماہڑے کولوں کوئی جت نہ سکدا آسا۔ اُس تہ ہاڑے وی ایہا ہویا آسا۔ اجاں مونگریاں دے روزا کو چار تہ ہاڑے آسے تہ ساریاں تیاریاں شروع کیتیاں۔ میں وی اٹھدیاں بجھدیاں اماں دے گن کھاواں ”اماں دیہیلیاں آن کا دے میں مونگرے بناواں“ غر اماں مگو کہن کا نکے ٹرگئی تہ تھندیاں تھندیاں دیہیلیاں چیر کا دتیاں نس۔ مونگرے تیار ہو گیا تہ ترے روز تہیاں دیندار ہیاں۔ شب برات دی شام ہوندىاں نال ہی سارے گراں والے شب گزارے واسطے مسجد اُتہ چلے گئے تہ اسیں وی اپنے اپنے

مونگرے چا کاٹریاں مونگرے کھیڈ دیاں کھیڈ دیاں خاصے دور نکل گیاں۔ اچانک چہڑیاں تہ بارش لگ گئی۔ اسیں سارے دوڑ کا پنچایت کہرائی بڑھ گیاں۔ آج فرساریاں دے مونگرے بُجھ گئے دے آسے تہ صرف ماہڑا مونگر ابلدا آسا..... چھٹ کھنڈ اُتھا بیٹھیاں تہ بارش رُک گئی تہ اسیں سارے کہرا دار مُڑ آیاں۔ مگر اپنی بد قسمتی جے کوئی چنگاری پنچایت کہرائی چہڑ گئی دی آسی تہ کوئی اُدی جی راتیں اگ لگ گئی تہ صبح دکھدے ہاں جے پنچایت سترھ کا خاک ہوئی دی ہے۔

ستر پنج صاحب آگئے تھانے پنج کتیس ہو گیا، جرگالگا تحقیقات شروع ہوئی۔ اسال مونگرے کھیڈے والے گدریاں کو دی بلانے گیا تہ تفتیش شروع ہوئی۔ سبیاں اپنے اپنے گدرے مُکا کھڑے تہ سارا قصور ماہڑے اُتا چڑھ گیا جے توہڑا مونگراں چراں تکر بِلدا آسا۔ تہ باقی ساریاں دے مونگرے بُجھ گئے دے آسے۔ پئے ہو یا تہ آکا مُکا کھڑیا ہے۔ ما پجاری ترفدی رہی۔ روندی پٹی تہ کرلاندی رہی مگر کسا ہک نہ سنی۔ سارے ہک پاسے ہورے تہ مگو ہتھکڑی باہ کا ادھر کہین آئے۔ ارج مگو جیل پنج سال ہون لگاتہ ہجا لگدا جے ماہڑا مونگرا بجھ گیا دا ہے تہ چو فیری ہمیرا ہو گیا دا۔

اچانک پچھوں اُس دے سرائی ڈنڈے دی سٹ لگی۔

”مارواس سالا کو جیل توڑ کر بھاگنے کی کوشش کر رہا تھا۔ ڈنڈا سرائی لگدیاں نال ہی اوہ چہڑیا تہ اُس کو ہجا لکيا جے سارے مونگرے والے گدرے اُس دے اردے پردے کھلتے دے ہین تہ اُس کو آکھدے ہین ”آمونگرے کھیڈاں“ مگر انہاں کو کہہ پتہ جے اُس دامونگرا ہی ہمیشہ واسطے بجھ گیا دا آسا۔

”کوٹھے تھیں کوٹھی تک“

از سنٹرل جیل سرینگر

ڈیریم.....!

آداب:

توں اچانک ماہرِ اخط وکھ کا چونک گیا ہوئیں۔ اس تھیں پہلیاں کہ تو عادت دے مطابق اس کاغذ دے پُر زے کو تر وڑ مروڑ کا کوٹھے دی کتا دوڑانچ چک چھوڑیں میں تگوا یہہ یاد کرالنا چاہندا ہاں جے ہک ویلا آسا آستیں ہکی دوئے دے اس قدر گہرے دوست آسیاں جے لوک آساں کوٹھے پہر آسمجدے آئے۔ گوکہ آستیں ہم جماعتی آسیاں فردی توں مکو پہا جی آکھداتے آستیں نہ صرف اتنا بلکہ تده ہمیشہ گلو اپنا بڑا بہر اسجھیا۔ شاید اسی ناتے ایہہ خط لکھو لکھ رہیا ہاں۔ اگر توں پچھلیاں پنجاں سالان پنج ہک واروی گلو ملے کو جیل بچ آیا داہویاں تہ شاہد گلو ایہہ خط لکھ کا تکو پریشاں کیئے دی لوڑ نہ پئی دی ہویا۔ میں تگوا یہہ شکایت نہ کردا کہ تو مگو ملے کو نہیہ آیا البتہ کل خاصے مند اچھا تو ہڑی اماں تہ مریم مکو ملے کو آسیاں دیواں آسیاں۔ مریم مگوستایا کہ اگلے مہینے تو ہڑا بیاہ ہو رہیا۔ میں لوہے دیواں موٹیاں موٹیاں سلاخاں اندر خوشی نال دیوانہ ہو گیاں مگر نال ہی مریم دیواں اتھرواں ایہہ خبر وی دتی جے تُو آپڑاں کہہ بار گراں رشتہ دار۔ پہن پہر اہتا کہ مریم جیہڑی تو ہڑی بچپن دی مگیتیر آسی چھوڑ کا کسی کوٹھی دی چکا چوندھ بچ

پتھس گیا داہیں۔ تگیا دھوئی اسدا زیادہ وقت ہو سٹلا پنج اس بحث پنج صرف ہو گیندا آسا کہ
 آستیں راتوں رات کوٹھے تھیں کوٹھی تک کسراں پہچاں توں اکثر آکھدا ہوندا آستیں ”پہاجی!
 کوئی شارٹ کٹ مارنا پتھی!“

آثر تہ شارٹ کٹ مارے دی سوچ ہی کھدی مگر ماہڑے نالوں شاید توں وی
 ایہہ گل بسا رہیٹھا داہیں جے ایہہ کسی طوائف دا کوٹھا نیہہ جے راتوں رات کوئی راج کنور آکا
 کوٹھے دی پری کوٹھی دی ملکہ بنا کھنیں۔ ایہہ غریب دا کوٹھا جسد اگا را اُس دے اتھرواں
 تہ پسینے دیاں قطریاں نال گدھے گیا داہے۔ تہ پیار تہ خلوص نال اسدا لپ ہو یاد۔ اس
 دے اندر بسنے والا ہر فرد جذبات دیاں رشتیاں دی اُس مضبوط ڈوری نال بدھے گیا داہے
 جے اگر کوئی ہک چھٹکے پنج اس کو توڑنا چاہتی تہ اوہ خود ٹرٹ کا بکھر جلتی۔ ماہڑیا بیر! ایہہ
 کوٹھے تھیں کوٹھی تک داسفر ہک رات داسفر نیہہ بلکہ کئی پہڑیاں داسفر ہے۔ اگر ماہڑے
 نالوں تو دی اس کو ہک رات پنج طے کرنی دی کوشش کر سیتیں تہ بکھر جلتیں۔ تو ہڑا وجود بکھر گئی۔
 تو ہڑا ضمیر مٹ گئی تہ تھوڑا دور جل کا جے تو مرنظر مار سیتیں تہ کہڑا وی پنج گیا داہوئی تہہ اینوں
 بھی تہہ نہہہ آستیں۔

ایہہ میں تلو افسانہ نیہہ سنار ہیا بلکہ اپنی آپ بیتی بیان کر رہیا ہاں تاکہ جس طراں تو
 کالج پنج ماہڑے بنائے دے نوٹ یاد کر کا امتحان پاس کر کہند آستیں اسی طراں ماہڑی آپ
 بیتی پڑھ کا نصیحت حاصل کر سکیں۔ تو چنگی طراں جانداہیں جے میں اپنے علاقے دا ہی نہہ
 بلکہ پوری ریاست دا پہلا کمپیوٹر انجینئر ہاں۔ دنیا ماہڑے اتار شک کردی آسی۔ تہ جس
 تہیاڑے میں انجینئر بن کا کہہ آیاں تہ سارے گراں والے ماہڑے استقبال واسطے راہ پنج
 کھلے آتے۔ تہ دھوی مگو ہار باہیا آسا۔ تہ پھر جس ویلے آستیں سارے کہہ پہچیاں تہ تہ مگو
 آکھیا آسا جے پہاجی ہُن اپنے کمپیوٹر دا کوئی اجاڑن دباؤ جے ایہہ کوٹھا راتوں رات بہت
 بڑی کوٹھی دن جلا۔ سارے ہٹسن لگے آتے تہ اندروں منج رہنگی آسی۔ ٹوں بولیا آستیں جے

منجی وی ماہری گل دی تصدیق کیتی تہ اماں بولی آسی نہ اس ویلے منجی دارینگناں نہش ہے۔
 رات ساری میں توہڑی اس گل اُتا سوچدار ہیاں جے کوئی بٹن اجاد باواں جے راتوں رات
 اس دوباے کوٹھے تھیں نکل کا ست منزلہ کوٹھی پنج پنج جلاں۔ کہ پاتے ماہرے ماہرے
 خراٹے پہر دے آتے تہ دوتے پاتے منجیاں گلی کردیاں آسیاں تہ پنج میں اپنے غروردی جال پنج
 پھسیدا سوچدا کہ میں اتنا بڑا کمپیوٹر انجینئر ہاں تہ اسطراں منجیاں نال ستا داہاں۔ ایہہ ماہری
 شان دے خلاف ہے۔ ماہرے ماہرے کو کہہ ہے ایہہ جانور دے جانور ہین۔ مگر میں تہ اتنا
 پڑھیا لکھیا داہاں۔ اگر ماہر کوئی دوست یا رشتہروں آگیا تہ میں اُسکو کہہ مٹہ دستاں۔ کہہ
 کراں میں کسطراں اپنے آپا کو جانوراں دی اس بستی بچوں کڈھاں۔ کدے سوچاں اے
 کاش اللہ دین دا جن ماہرے تابع ہو گھیا۔ کدے خیال کراں جے مجاہداں نال پاکستان چلا
 گچھاں خوب ہتھیار آن کا بیچاں تہ راتوں رات کوٹھی دا مالک بن جلاں۔ کدے خیال آوے
 جے سارا مال بچھاؤں باڑی، کوٹھا وغیرہ پنج کا شہر پنج کہ کوٹھی خرید کہتاں۔ مگر اے کوکون منداو۔
 اسی کشکش پنج کئی دن گزر گئے۔ جے اچانک کہ روز ڈاکیہ کہ چٹھی کہن کا آیا۔ میں جے چٹھی
 کھول کا ڈھی۔ اوہ ماہری ملازمت دا آڈر آسا۔ میں کہ بڑی فرم دا کمپیوٹر انجینئر بن گیا دا
 آساں۔ ماہر اباس کہ کروڑ پتی آدمی آسا۔ چند ہی تہیاڑیاں پنج اُسکو ماہری ذہانت، قابلیت
 تہ کمزوریاں دا اندازہ ہو گیا۔ تہ راماں راماں اُس ماہرے اُتا ڈورے ستے شروع کیتے۔ آخر کہ
 تہیاڑے مکو اپنی کوٹھی کھر کا صاف صاف آکھ چھوڑ لیس جے اوہ اپنے کہلی تہیو دارشتہ ”مکو دینا
 چاہندا ہے۔ آکھدے ہین نا“ اناں کہہ لوڑا۔ دو اکھیاں، نہ میں لڑکی دکھی نہ کہرا والیاں کو بچھیا
 بس اُس ست منزلہ کوٹھی اُتا اُپروں بناں توڑیں نظر سٹی جسدیاں سنگ مرمر دیاں سخت دیواراں
 قمتیمیاں دی تیز لوئی پنج جگمگاندیاں آسیاں بیاہ کر کا کہر جساترا نکار ہیاں۔ سوچدا آساں اے
 اماں کو بیاہ پنج سد کرساں۔ تہ دوی شکایت کیتی آسی تہ اجاں توڑیں توں ماہرے نالوں
 ناراض ہین مگر میں تگوت پنج نہہ آکھ سکیا۔ کہہ آکھیاں جے ماہرے سوہریاں گونج کر چھوڑیا۔

آکھن لگے جے تو ہڑے رشتہ دار اُسدی سوسائٹی بچ بیٹھے لائق نیہہ میں وی سوچیا ایہہ بڑے لوک ہین بچھا ملو لگدن کرسن۔ بیاہ دے کجھ تہیاڑے بعد پتہ لکیا جے ماہری بیوی پہلیاں دواں خصماں کو لوں طلاق شدہ ہے۔ اوہ کہہ کہت تہ کلباں بچ زیادہ رہنا پسند کردی آسی۔ اوہ ہمیشہ متوا آکھدی۔ تہدہ ماہڑے نال بیاہ نہیہ کیتا داندہ ماہری دولتا نال بیاہ کیتا دا ہے۔ لہذا تُوں اس کوٹھی کو چٹ ملو ماہریاں دوستاں نال (Enjoy) کرن دے۔ میں اُس کو بار بار آکھاں جے ماہڑے بچ کہہ کمی ہے تہ اوہ آکھا جے تو ہڑے بچ سب تھیں بڑی کمی ایہہ ہے جے تو ہڑے بچ غیرت ناں دی کوئی چیز نیہہ۔ توہری مثال اُس کتے دی ہے جیہڑا دواں رُٹیاں واسطے مالک دے اگا پچھا دُمری ماردا پھر دا ہے۔ سس متو ہر امکو نوکراں تھیں زیادہ عزت نہ دیوں۔ کہہ اے نوکروی ملو اپنا سنگی سمجھن۔ ایہہ ساریاں گلاں میں ایہہ سوچ کا برداشت کردار ہیاں جے چلو آخر بندھا کدوں توڑیں جیستی۔ آخر ایہہ کوٹھی نوکراں کسب ماہڑے ہین۔ فرمیں اپنے کہہ اولی نال سمجھ کہنساں مگر ایہہ ماہڑا خواب ہی رہیا۔

اُسی منحوس راتیں جس ویلے ماہری بیوی چڑکیاں کلب داروں مُری اُس نال اُس دا دوست آسا۔ صاف صاف آکھن لگی جے ملو کاغذ دے میں اُس نال بیاہ کرنا چاہندی ہاں۔ میں نال مٹول کرن لگاں۔ اپنے سامنے اپنے خواباں داخل کس طراں چکنا چور ہوندیاں دکھاں مگر اُس دے دوستاں اتنی مند اچا تو کدھ کہدا۔ میں ہک نظر اپنی بچی اُتا سٹی جیہڑی دودھ دی بوتل مٹہ بچ کہن کا پی رہی آسی۔ تہ دوئی نظر بجلی دی سوچا اُتا بائی۔ چھٹ مار کا میں بجلی بجھا چھوڑی تہ بچی کوچا کا تا کا داروں کد گیاں رات بکی ہوٹلا بچ گزاری تہ دوئے روز اولد لائنز بچ ہک سٹ کرائے اُتاچا کہدا۔ بچی کو کمرے بچ سوال کا آپ دودھ واسطے گیاں تہ اچانک بکی گڈی دی زدق آگیاں۔ پتہ نیہہ کس چا کا ہسپتال پہچایاں۔ تریئے روز ہسپتالا بچ ہوش آیا۔ اسی طراں اٹھ ڈیرے اُتا دوڑیاں دکھتا کہہ ہاں جے بچی تڑپ تڑپ کا جان دے گئی دی آسی۔ میں اُسدی لاش کو کہن کا سخت پیٹاں۔ سوچدا آساں جے خود کشی کر چکھاں مگر اُسدی

نوبت ہی نیہہ آئی۔ ماہڑیاں سر ہچکیاں کو پتہ لگ گیا۔ انہاں ماہڑے اُتا مقدمہ چلایا تہ مٹکوا پنی بچی دے قتل پنج عمر قید دی سزا ہو گئی۔ نال ہی ماہڑی بیوی عدالت بچوں طلاق وی چاہہدی۔ ماہڑیا بیراء! اسطرال میں راتوں رات ”کوٹھے“ تھیں کوٹھی“ تہ فراس کال کوٹھری پنج بچ گئیاں۔ ایہہ روداد لکھ کا ماہڑا مطلب تکو صرف ایہہ سمجھائے دلہے۔ جے اسدیاں اکھیاں چلے دی باگری اُتا ٹٹماندے دیے دی کزور لوئی دیاں مانوس ہو گئیاں دیاں ہین۔ تہ جس ویلے اسیں کسا کوٹھی دے چکا چوندھ قتمقیاں والے ڈرائنگ روم پنج قدم رکھدے ہاں تہ لوئی دی شدت نال آساں کو چھٹ کھنڈ کجھ نظر نیہہ آندا۔ مگر فراماں رامال جس ویلے اسدیاں اکھیاں پنج لومڑن لگدی ہے اُس ویلے استیں دُور چُچ دُور اس کال کوٹھری پنج گئے دے ہوندے ہاں جتھا کوٹھی دیاں قتمقیاں دی روشنی تہ در کنار اُس کوٹھے پنج ٹٹماندے دیے دی لوئی دی کرن وی نیہہ پہنچدی تہ ساری زندگی اندھیرا ہی اندھیرا ہو گیندی ہے۔

ماہڑیا پیرا.....! کوٹھی دا خواب دکھنا کوئی جرم نیہہ مگر ایہہ سفر بڑالماں سفر ہے جیہڑا توں ماہڑے نالوں ہکی راتیں بچوں طے کرنا چاہندا ہین۔ شارٹ کٹ مارنے چھوڑ تہ میں اس قیدیا دی گل تہ بجل اپنے مریم کولا آسمیٹ کہن اُس دے اتھروں اپنے دامن پنج اس تھیں پہلیاں کہ اوہ تگور و ہڑ کا گسا ڈونگی کھائی پنج ٹھیسہل چھوڑن۔ راہ راست پکڑ۔ انشاء اللہ توں وی ہک روز بڑی کوٹھی دامالک ہوتیں۔

توہڑا پہاجی

قیدی نمبر 113

”یادوں دیاں محراباں“

زندگی ہک اہنگی اُوکھی پکڈنڈی داناں ہے جس بچ کئی کئی موڑ آندے ہین تہ کئی حادثے ہوندے ہین کوئی کوئی انہاں حادثیاں دی توڑ نہ آن کا اندا شکار ہو گیندا ہے تہ کوئی چوٹ کھا کا زخمی پکھیر وائ نالوں تر فدا رہندا ہے۔ انہاں ہی زندگی دیاں موڑاں اُتا ہے دوست وی ملدے ہین جیڑے لا کے یاری توڑ نبھاندے ہین تہ بچے بے وفادی ملدے ہین جیڑے لا کے یاری بچ سمندر راں ڈوبدے ہین۔ زندگی دے ہک اچھے ہی موڑ اُتا پچو کا آج اُسدی ملاقات ہک مدت دے بعد سیمال نال ہوئی۔ اُسدیاں اکھیاں بچ آج وی اوہیا۔ پہلا جیا خمار تہ کشش آسی بال وی اُسی انداز نال رہن بچ بدھے دے آسے تہ اُسدے چہرے اُتا وی اوہیا جاز بیت آسی جیڑی چار سال پہلیاں ڈٹھی آسی مگر آج اُس بچ ہک عجیب جی بے ساختگی تہ نسوانی کیفیت دسدی آسی۔ شاید ایہی وجہ آسی جے اوہ سیمال کو بڑی مشکل نال سیان سکیا آسا۔

پہلی بار اوہ جس تہاڑے سیمال کو ملیا آسا تہ اُس تہاڑے اوہ ہائر سیکنڈری دی ہک معصوم دلربا طالبہ آسی۔ جسدیاں اکھیاں بچ معصوم پچپنا آسا تہ چہرے اُتا ہلکے ہلکے شوخی دے نقوش اٹھ کا ہک عجیب تقدس پیدا کر دے آسے۔ شاید ایہا وجہ آسی جے اوہ اُس تہیاڑے پہری دی گڈی بچ اُس کو سیٹ چھوڑے اُتا مجبور ہو گیا آسا مگر آج اوہ ہائر سیکنڈری

دی ہک معصوم طالبہ نہ آسی بلکہ یونیورسٹی دی ہک سنجیدہ اسکالر آسی۔ اُسدی اس سنجیدگی تہ خاموشی سن اُس کو یونیورسٹی دے پورے ماحول تھیں نکھیر کر رکھ چھوڑیا دا آسا مگر اسدی اس سنجیدگی تہ خاموشی سن اُسکو ساجد دے اسقدر نزدیک آن چھوڑیا دا آسا کہ اُوہ اس خاموش سمندر بچ ڈب مرنا اپنی خوش قسمتی سمجھن لگا آسا۔

سیماں واسطے یونیورسٹی دا ماحول بالکل نواں آسا۔ ساریاں شکلاں رت نویاں آسیاں، نتا شہر ادارا وچ تہ ایہہ ڈٹھا دا ہے جے عموماً کالج دیاں گویاں چوریاں چوریاں یونیورسٹی بچ آکا شوخیاں مناندیاں رہندیاں ہین۔ مگر سیماں یونیورسٹی دا ایہہ بے باک طریقہ دکھ کا حیران آسی۔ ایہا وجہ ہے جے اُسدی شوخ مزاجی سنجیدگی بچ بدل گئی دی آسی۔ ہور اُوہ یونیورسٹی دے سارے ماحول تھیں لا تعلق ہو کارہ گئی دی آسی۔

پروفیسر، کلاساں، کنڈاں، دروازے سارا کچھ بچاری سیماں واسطے نواں آسا۔ اُسکو لہجہ لگدا آسا جے اُس واسطے ساری یونیورسٹی بچ کوئی جا ہی نیہہ۔ اُوہ عنقریب یونیورسٹی چھوڑے ہی والی آسی جے اُسدی نظر ساجد اتاہی۔ ساجد یونیورسٹی بچ فائن آرٹ دار لیر بچ اسکالر آسا۔ اُوہ اس کو دکھ دیاں نال ہی پہچان گئی۔ تہ اُسدی اکھیاں احساناں نال نیماں ہو گیاں، اُس کو اُوہ تہیاڑا یاد پیئے گیا جس تہیاڑے ساجد سن اُس کو پہری دی گڈی بچ سیٹ چھوڑی آسی، اُس تہیاڑے گڈی بچ سارے اُوپرے آسے تہ اُس سن اپنا بن کا اسکو سیٹ چھوڑی آسی۔ تہ اسی طراں اُن یونیورسٹی بچ سارے اُوپرے آسے تہ اُوہ اپنا بن کا اسکو ملیا آسا۔ فرملا قاتاں دی ایہہ ڈور روز تھیں روز تا پگڑی گئی تہ آخر ہک تہیاڑا اہجا آ گیا جے دوئے اس مضبوط ڈورا بچ بدھے گئے تہ ہک دوئے اتوں جان تہ چند کھیمان لگے۔ سیماں ہک خاموش طبیعت دی سنجیدہ لڑکی آسی، جیڑی لوکاں نال زیادہ میل جول نہ پیدا کردی آسی، ساری یونیورسٹی بچ صرف ساجد ہی اہجا خوش قسمت آسا جس نال اُسدی ڈونگی دلچسپی آسی۔ نتا بس رسی گل بات دے علاوہ کسی نالوی کوئی سروکار نہ آسا۔

ساجد کو اُسدی ایہہ ادا بے حد پسند آسی تہ راما رانا ایہہ دوئے ہکی دوئے دے اسقدر قریب آگئے کہ ہکی دوئے بغیر جینا مشکل ہو گیا۔ ساجد کو سیماں دیاں موٹیاں موٹیاں کٹورے جیاں اکھیاں بے حد پسند آسیاں تہ اوہ ہمیشہ انہاں کو کھور کھور کا دکھدا جیاں صدیاں دا تھہر یا نیا چشمے کو دکھ دکھ کا اپنی تریہہ ٹھنڈی کردار ہوا۔

سیماں وی ہولیاں ہولیاں ساجد بچ جذب ہوندی گئی۔ ساجد اُسدی خوبصورتی دے ترانے لکھدا تہ اپنے مستقبل دیاں خاکیاں کو اس دے رنگ نال پھیر دا۔ وقت دا کارواں انہاں جین مرن دیاں قسماں رساں بچ راما رانا نگہدا گیا تہ اخیر اوہ تہیاڑا آہی گیا جیہڑا ہر طالب علم دی زندگی بچ آندا۔ انہاں اپنی اپنی ڈگری مکمل کر چھوڑی دی آسی تہ آج دی تہیاڑا اُندی یونیورسٹی بچ آخری تہیاڑا آسی۔ اوہ چراں تھیں ہکی دوئے دے سامنے خاموش بیٹھے دے ہکی دوئے کو کچھ آکھناں چاہندے آسے مگر آکھ نہ سکدے آسے۔ آخر سیماں دا کلیجہ پھٹیا تہ بولی:

”نہ.....! ساجد نہ! میں تو ہڑے بغیر ہک پل نہ کڈھ سکدی..... میں تنگو نہ چھوڑ سکدی..... میں تو ہڑے کو لوں اپنے پیار دی پہیکھ متکدی ہاں..... منگو چھوڑ کا نہ جلیں..... میں مر گیا سائیں.....“

سیماں! دے اُتھروں چڑھ آئے دے آسے تہ اوہ ہک ہک کا روندیاں ہویاں ساجد دے سینے نال لگ گئی۔

ساجد وی جذباتی ہو گیا دا آسا:

”سیماں! ماہڑی زندگی تو ہڑے بغیر بالکل نامکمل ہے، میں تو ہڑے پیار دا تھہر یا نیا، میں کل ہی کچھ کامی کو آکھساں تہ اوہ تو ہڑے کھڑ گچھ کا تنگو ہمیشہ ہمیشہ واسطے ماہڑے واسطے منگ کہنسی۔“

آج ساجد مچ ہی خوش آسا..... کل اسدی اماں اُسدی بہینوں شبا نہ تہ اُسدے پھراؤ یاورن سیماں دے کھڑ جلنا آسا۔ سارے کھڑ بچ خوشی دی ہک لہر دوڑ گئی دی آسی۔ شبا نہ اپنی

ہونے والی پہنچ جانی واسطے نوئیں نوئیں تحفے جمع کیتے بچ مشغول آسی۔ ساجد اپنی میز اُتّا بیٹھا دایمیاں دی تصویر بنائے بچ کھو آسا۔ اُس دے سامنے سیمیاں دایہا معصوم چہرا آسا۔ اویہا بدم جیاں اکیاں تہ لمیاں لمیاں کالیاں کالیاں زلفاں..... غرض ساجد سن سیمیاں دی تصویر بچ اِنج اپنیاں تمام تر فنی صلاحیتاں دا مظاہرہ کیتا دا آسا۔ خالق تصویر خود پریشاں آسا جے اس کو سیمیاں آکھاں کہ اُس دی تصویر۔ سیمیاں ایہہ نا در تحفہ دکھدیاں نال ہی خوشی نال اُچھل گئیں۔ اچانک دروازہ کھلیا تہ شابانہ اسدی نکلی پھین اندر آئی تہ اُس کو ہک چھٹی دیتیس۔ جہڑی سیمیاں بغیر کسادی نہ ہوسکدی آسی۔ اُس دی خوشی دی کوئی انتہا نہ آسی۔ اوہ جلدی جلدی لفافہ کھول کا چھٹی پڑھن لگا:

ڈیر ساجد صاحب.....!

آداب:

ماہڑا مطلب ہر گز وی تُساں نال پیار کرنا نہ آسا بلکہ میں کسی ہوردی ہون تھیں بچے واسطے تسدے قریب آئی آسیاں۔ تُس دی شرافت ہور انسانی ہمدردی دی قدر کردیاں ہو یاں میں تُساں کو مزید ہنیرے بچ نہ رکھنا چاہندی۔ امی کو پہنچے دی زحمت نہ کریو، سیمیاں کسی ہوردی ہو گئی دی ہے۔

تُس دی خیر اندیش..... سیمیاں

ساجد کو چھٹی پڑھدیاں نال ہی اہجا محسوس ہو یا جیاں اُسدا دل زخمی پکھیرواں نالوں ترنم کا سینے تھیں باہر نکلا اہووا۔ ڈرائنگ برش اُس دے ہتھ بچوں ٹہہ گیا تہ اوہ دواں ہتھاں سر تھم کا بچ گیا۔ سیمیاں توں گیسیں اپنیاں یاداں دیاں محراباں دی مٹا گچھ۔

”عبرت“

”میں تلو سو پور ہی آکھیا آسا کہ مگو نہ پچھیں میں کون ہاں۔ گتھار ہنداں تہ ماہڑی ذات کہہ ہے۔ بس تو ہڑے واسطے اتنا کافی ہے کہ میں ہک کامیاب ڈاکٹر ہاں۔ امریکہ رہن والا ہاں، غریب سہی مگر معاشرے بچ عزت ہے..... تلو مرضی ہے تہ ماہڑے نال بیاہ کرور نہ ماہڑا پلہ چھوڑ..... نہ میں تو ہڑے راہ بچ آواں تہ نہ توں ماہڑے راہ بچ آ.....“

”..... یا سرتیں خواہ مخواہ ناراض ہوندے ہو۔ ماہڑی امی سن کسا بخت نال تئساں کو ایہہ گل نہ پچھی آسی؛ میں منع وی کیتا دا آسس مگر اسکو ایہہ گل منہ بچوں نگل گئی۔ اُوہ کہہ کہ ہرما پئے تہی پہن لائے تھیں پہلیاں ایہہ گل پچھدے ہی ہین۔ فردی اگر تئساں کو دلا کو لگی تہ میں تسدے پیر پکڑ دی ہاں..... تئیں کون ہو کہہ ہوئیں تئساں کو نہ پچھدی۔ البتہ ہک گل یاد رکھیو کہ میں تسدی ہاں تہ تسدی ہی رہساں۔ اگر میں تسدی نہ ہوئیاں تہ میں کسادی نہ ہوندی زہر کھا کا مر گئیاں.....“

”سریہ توں جذباتی نہ ہو اگر تہ ماہڑا ہو گینے دا فیصلہ کر ہی چھوڑا دا تہ پھر سن“
 ”..... میں وی ہک تہاڑے تو ہڑے نالوں لکھ پتی آساں۔ ماہڑا دادا جنتی بڑا ذلیلدار

آسا۔ اس اپنی حیات بچ ہی اپنی جاگیر اپنیاں دواں بچیاں بچ بند چھوڑی۔ جاگیر بچوں ہک گراں ماہڑے ابے کو حصے آیا تہ ہک گراں ماہڑے تائے صاحب کو۔ تہ ابا آکھدا آسا جے دادے سن ہک ہو رگراں تائے کو سرداری بچ دتا آسا۔ میں اپنے ابے دی کہلی اولاد آساں تہ ابے کو سخت طمع آسا جے میں پڑھ لکھ کا بڑا آدمی بناں۔ اماں دی ہزار ہندی رہی تہ ترے کیتیں کے معصوم بچے کو ملکوں باہر نہ پہنچو مگر ابے ہک نہ منی تہ مکودار جنگل بورڈنگ سکول بچ بچھج چھوڑ لکھ۔ مگوا جاں وی پورا یاد ہے ابانگو ہر مہینے پابندی نال پیسے پہنچدا آسا تہ سالانچ ہک بار ملے کو وی آندا آسا۔ اماں وی ہک دوپوریاں آئی آسی۔ فراتھوں ہی میں ڈاکٹری واسطے سلیکٹ ہوکا امریکہ چلا گیاں۔ دلا بچ آیا ہک چکر کہروں کر آواں مگر ٹائم کہٹ آسا۔ ابے کو تار دے کا خبر کیتی۔ اوہ آیا تہ مگو خوشی خوشی امریکہ واسطے بدیہ کیتس..... مگر اس تہاڑے اوہ تائے نال کچھ خوش جیانہ لگدا آسا۔ خیر میں امریکہ چلا گیاں۔ دو ترے سال تہ بڑے خوشی خوشی گزرے سمجھ کہ عیش کیتی ہر مہینے ابان پابندی نال خاصی موٹی رقم پہنچدا مگر فر اچانک کہروں پیسے آنے بند ہو گئے نہ ہی کوئی چٹھی آئی۔ میں کئی چٹھیاں لکھیاں تاراں دتیاں مگر کبھی دا جواب دی نہ آیا۔ بڑا فکر مند ہو یاں کہہ کر اس نزدیک ہواں تہ آرہواں۔ برابر 20 ہزار روپیہ آئے اُتا لگدا آسا۔ حالت ایہہ ہو گئی کہہ ترے روز برابر فاقہ لکھا پھر پھیکھ منگ کا ٹیڈ پھریا۔ تہاڑی کالج گچھاں تہ راتیں پن منگ کا گذارہ کراں۔ خاصا دا ہونٹلاں اُتا پہانڈے تہو ہوکا گذارہ کہتا۔ تہ اخیر جس ویلے میں ڈاکٹری دی ڈگری پاس کرکا واپس آیاں تہہ سنیا ماہڑے مائے پئے دوئے مارے گئے دے ہین کہہ لئے گیا دا آسا۔ پتھر ایٹاں توڑیں لوکاں چا کھٹیاں دیاں آساں مگو تہ گراں والے کساں سیانیا تک نہ۔ پچھ منگ کیتے اُتا پتہ لکھا۔ جے پہراؤ سن پہراؤ قتل کر چھوڑیا۔ تائے داوی کچھ پتہ نہ لکھا۔ اس دا کہہ وی سٹر گیا تہ سرکار سن قانون پاس کیتا تہ اسدی ساری جائیداد کا شہکاراں بچ تقسیم کر چھوڑ لکھ.....

”..... دیوراہ اللہ..... دیوراہ اللہ..... جو دے گیا اوہ لے گیا“

”پتہ نہ ایہہ فقیر کھتوں آرہندے ہین۔ اج مساں مساں تسدی زبان کھلی آسی“
 ”نہ سریا..... نہ..... بھکاریاں کو کدے کچھ نہ آکھیں..... ایہہ دردواہک مجسمہ ہوندے
 ہین۔ میں آپ جے ہچکھ مگ کاٹھڈ پالیا دا ہے..... مگو پتہ ہے ایہہ کتنے لاچار ہوندے ہین“
 یاسرں تاولیاں تاولیاں چنتے ٹٹول کاروپے داہک سکھ کڈ لیس تہ فقیر ادے گلے بچ
 لڑکدے تھیلے بچ سیٹس۔ اس دیاں دوئیے بانہواں نہ آسیاں تہ دُنیاں دیاں ٹاکیاں تہ جندے
 اُسدے پنڈے اُتا چہلدے آسے۔ تہ جتھا جتھا اُسدا پنڈا نگا آسا اُتھا بڑے بڑے پھٹ
 دسدے آسے۔ تہ اسدے منہ اُتاوی کالا پردہ پیدا آسا۔

یاسر کو اس فقیر دی حالت دیکھ کا بڑا رحم آیا تہ اپنے تہاڑے یاد پئے گینس۔
 ”بابا..... سٹر کا بٹھا داہیں..... کوئی گڈی آسیی تہ چتھہ کیسی“
 ”صاحب جی! ہیکت ہی نیہہ لگدی۔ بچ مد اٹھیں بیمار ہاں! بس جان نکلنے والی ہے اپنا
 تہ کوئی رہیا ہی نیہہ، ہن اللہ کولوں منکداں جے لاش دی بے قدری نہ ہوا“
 ”اُٹھ بابا..... ادھر بچ ہک پاسے دار“

”ہاں! ہاں..... صاحب جی ماہڑے نال ہتھ نہ لائیو..... مت تسیں دی اس مہلک
 مرض بچ مبتلا ہو کچھو“

”بابا..... توں ڈر نہہ مگو کچھ نیہہ ہوندا۔ میں ڈاکٹر ہاں اسیں جد توڑیں مر یضاناں ہتھ نہ
 لاساں تہ مریض ٹھیک کس طراں ہوسی“

”توں ڈاکٹر ہیں؟ دور دور! ڈاکٹر اں تھیں مگو سخت نفرت ہے“

”مگر کیاں بابا!.....!“

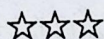
”ایہہ دکھداہیں ماہڑے منہ اُتا کالا پلہ..... ایہہ ہک لمی کہانی ہے، توں سن کا کہہ کر سیں
 خیر سن کہن۔ ماہڑا دی اخیری وقت ہے تہ توں وی کوئی پہلا آدمی لگداہیں“

”آج تھیں کج 20 برے پرانی گل ہے اس شہر تھیں دور گراں بچ ماہڑی جاگیر آسی تہ

میں اتحادے زیلدار اداوی عہد آساں۔ اللہ دادا دا بچ کچھ آسا۔ مگر ماہڑی اکھ کدے رچی نہ۔
 اودہ کیمڑی چیز آسی جیڑی ماہڑے کھڑ موجود نہہ آسی مگر روز تھیں روز ماہڑی طمع بدھدی گئی۔
 ماہڑی جاگیر بچوں رستہ ہوکا شہر بچ جلد آسا۔ جیہڑا شہر جلایا واپس آداتہ اُس کورات ماہڑے
 جاگیر گراں بچ لگدی آسی۔ تہ میں اپنیاں آدمیاں کولوں اُس کولنال کھندا آساں۔ کسا
 اکھیاں دسیاں تہ گلا کوٹ کا پھینک چھوڑیا..... اُف خدایا توں مگو کسٹراں، خشیش، کوئی فقیر
 پند استکد آوئے تہ اُسکو کتے لاکا چیر پھاڑشاں۔ ایہہ تماشا مگو بچ چنگالگا..... وقت دے نال
 نال ماہڑی لالچ ہو رہدی گئی تہ ہک راتیں خیال آیا کہ مگو بچہ وچہ تہ کوئی نیہہ ماہڑے مرنے
 دے بعد ماہڑی اس ساری جائیداد مالک ماہڑا پیرا بن گئیسی۔ تہ اس تھیں پہنکیاں کہ اودہ ماہڑی
 جائیداد مالک بنا۔ میں اس دی جائیداد مالک بن گچھاں..... میں دوئے روز پیرا پگڑال
 آندا تہ بڑی بے دردی نال قتل کر چھوڑیا ترے روز پیر جائی روندی تہ کر لاندی خصماں چچا
 پہنچی تہ مجبوراً اُس داوی کم تمام کرنا پیا۔ فرافسوس وی ہو یا مگر کھلا ہوکا دوئیاں جائیداد مالک
 چایا۔ آخر اللہ دی پگڑ آگئی..... افواہ! اٹھی بے قحط پئے گیا۔ میں اپنے سارے کارندے
 دوڑاے تہ سارے علاقے دا اناج کھٹھا کرال کا اپنی کھٹار پھرنی شروع کیتی۔ میں کھڑا دے
 ترے پورا دے برائے بچ کرسی اُتاج کا اس سارے کما دی نگرنی کردا آساں بچ اس بچ
 مکاناں کونا گہانی اک لگ گئی..... میں بچ ڈنڈ بکڑی مچائی مگر کوئی حرام خور مگو بچائے کونہ آیا.....
 دوروں تماشا دکھدے رہے۔ فر مگو کچھ پتہ نیہہ۔ جس ویلے تھوڑا جیا ہوش آیا میں ہسپتال بچ
 آساں..... ماہڑیاں دوئے بانہواں کپ چھوڑیاں دیاں آسکے تہ ماہڑا پورا پنڈا ستر گیا دا آسا۔
 میں تڑفیا آساں بچ مگو مرن دیو مگر پھیریاں ڈاکٹراں نہ مرن دتا، کچھ وقت دے بعد مگو
 ہسپتالوں خارج کر چھوڑیکھ۔ البتہ ایہہ کالا کپڑا منہ اتار کھے کوآ کھسیکھ۔ آکھیکھ وی بچ ایہہ
 پردہ جو منہ اتوں لہہ گیندا تہ تھپ ماہڑے منہ اُتا لگدی ہے تہ جیاں منہ کوآ لگ گیندی
 ہے..... مگو اپنے کیجے دی سزا لگئی..... اللہ معاف کر..... ایہہ آکھیاں آکھیاں اُس دی

جیب تھتھیا گئی تہ اوہ ٹھنڈا ہوکا اُتھی ترید اہو گیا۔ تہ اُس دے چہرے اُتوں پلہ کھسک گیا۔
 ”تایا.....!“ یا سرہک ہی چیخ ماری..... اس نال ہی اوہ سریہ سُن اپنیاں بانہیاں بچ پگڑ
 کہندا.....!

اُس کو آپ پتہ نہ آسا جے ایہہ چیخ نفرت دی ہے یا ہمدردی دی.....!

”بڈھی مائی“

”..... ہیں! تہرم پئے..... کس پھچھا کٹن بڈھی دی گل کردے ہو۔ تہ کر گیندے ہو اسدیاں پینتیریاں دا۔ ایہہ منہ کالی بڑی مکار تہ پاپن بڈھی ہے۔ آکھدے ہین۔ ایہہ اسماناں کو چیر کا دو پھاڑ کر کاٹا کی لاندی ہے۔ تہ کسا کو کنو کن خبر میہ ہوندی..... آہا..... ہا..... ہا! کیمہڑیاں کیمہڑیاں ہستیاں اسدی سازش داشکار ہو گیاں..... تہ کچے کچے کڑی ڈول جوان اس دی جال بچ پھس گئے۔ تہ تسیں آکھدے ہو تہرم پئے ایہہ چنگی ہے۔ ایہہ بڑی منحوس تہ کال جیبی ہے۔ جس سن اس نال پیار کیتا ایہہ ڈائن اُسی کو ڈھس گئی۔ اللہ ماہڑا اس کو پٹاتہ اس کو اس تھیں وی رسوا کرا۔“

”..... بس..... بس نہ کرو اچھلیا۔ نہ کر زیادہ بکو اس..... تگ کو کہہ پتہ ہے، کل دا بچہ ہیں سنی سنائی بکھیر دا ہیں..... گوت پچھ جس دیاں اکھیاں سامنے ایہہ جی پلے تہ جوان ہوئی۔ اکھان ہے ”ویلے ویلے دیاں گلاں“ آج تہ ماہڑے نالوں بچاری دے منہ اتا چہڑیاں ہی چہڑیاں پیاں دیاں ہین مگر کہک ویلا اوہ وی آسا جے اسدی چہال نہ چلے گیندی آسی۔ کوئی اس کو پہاڑاں دی رانی تہ کوئی جتنا داٹوٹا آکھدا آسا۔ ہائے قسمت بنائے والیا تہ کال سریاں دی

قسمت وی کبھی بنائی دی ہے۔ جسے تھیں پہلیاں ہی بچاری یتیم ہو گئی۔ اجاں چنگی طراں ہوش وی نہ سنبھالیا دا آس جے مہیڑی ہو گئی۔ بس کہہ آسا چڑھ گئی شریکاں دے ٹہا۔ اُپروں آسی وی سخت خوش شکل۔ کوئی ماؤ دارشتہ دار بن کا نکل آلیں تہ کوئی پیو داہروں وارث بن پٹھس۔ کوئی اس دے حسن تہ شباب دا چہ چاسن کاراروں پاروں اُٹھ آئے تہ اس دا حسن پونج پونج کھڑیکھ۔ کسا گلے دا ہار پونج کھڑیا تہ کسا بالیاں سمیت کن پٹ کھڑے کسا سردی چادر بہاڑ کھڑی تہ کسا کنگن کھول کھڑے۔ ایہہ لٹ مار چلدی رہی تہ وارٹاں تہ رشتہ داراں؛ حقداراں تہ امیدواراں دی لسٹ دی بدھدی گئی۔ کچھ تھوڑا بٹنا بچ گیا۔ اس اُتانیڑے پریڑے دے ٹہک آئے تہ مار کھڑیکھ۔ اسی لوانا لوئی بچ سارا کچھ لٹے گیا۔ ہور تہ پچھو کڑا اُتاک ہک تہاڑے دکھ دے کہہ ہاں جے چٹاسفید مشنڈا۔ کہن ہتھانچ ڈاند۔ ایہہ چڑھ آیا۔

سارے آکھ آسے سمندراں پاروں آیا..... مگر اساں سنیاں دا آسا جے سمندراں پار ”کوہ قاف“ ہے۔ ضرور کوہ قاف دا کوئی جن دیو ہوسی۔ مگر اوہ چہلیا کہہ دسیں۔ آسا اوہ اساں جیا ہی انساں۔ کوئی جن دیو نہ آسا۔ پر آسا جنناں دیاں تھیں اگا۔ تگوا سیں چہلا۔ چہلا آکھ دے ہاں مگر آسا اوہ تو ہڑے تھیں وی چہلا..... بس منہ تھیں کچھ تڑپڑ۔ تڑپڑ کردا۔ تہ ہتھ پیر ماردا..... کچھ تہاڑے ادھر ادھر تھ منہ مارلیں۔ مگر لکھ نہ تھہا لیں۔ سوچیں ”میں تھیں گئیں گورے۔ اگوں کھڑ نہیں ملنگ“

نہ اگ ڈٹھس نہ پچھ۔ اُٹھ اس معصوم بچی دا سودا کتیں۔ ایہہ خاصی تڑنی آسی مگر ”نقار خانے بچ طوطی دی آواز کون سندا“ اُس سن ہک موٹی رقم چنتے بچ بائی تہ سمندر پار ہو گیا۔ توں آکھا ہیں نا..... ایہہ بڑھی ڈائن ہے کال جیہی ہے۔ توں آپ دکھ تہ زری سوچ۔ ایہہ دور اس دی جوانی دا دور آسا۔ تہ اس بچاری دے سرا اُتاکہا گ بلی۔ اس کسے ستم ڈٹھے تہ اس نال کہہ حشر ہو یا آکھ دے ہین جو کچھ جال دکھا ہے۔ اگر جالا والا دکھا تہ زرف کا جان دے کیسی۔ سوچ! ہور تہ ہور اس بڑھی بچ دی بچاری کو بیہہ بخش دے، کوئی آکھا ایس ”جُل جُل

چمائے اُتانیلام کیتی آسیں۔ تہ کوئی نہ آکھدا ہس اپنی حیثیت پھل گئی۔ کھوٹیاں سکیاں خریدی دی ہے..... چھلیا! تُوں جس کو پھپھا کُنن بڑھی آکھدا ہس۔ ایہہ اسدا جگرہ ہے جس ویلے اس سن منہ کھولیا اس دیاں جوان بچیاں کو اس دے سینے اُتآں حلال کیے گیا۔ اس آہ! کیتی تہ اس دیاں جوان بچیاں دی اس دے سامنے عصمت ریزی کیے گئی اُن دے سہاگ اُجاڑے گئے اُن دے سندور مٹائے گئے..... کوئی مآ ایہہ منظر دکھ سکدی ہے۔ مگر بچاری مجبور آسی۔ زر خرید جے آسی۔ کہہ کریا۔ دندا تلا کیٹی رکھ کا ایہہ سارے ظلم برداشت کر گئی۔ آخر تنگ آکا اس سن مسجد تہ مندر پگڑے..... صبح مسیتی گریا زاری کردی تہ شامی مندر پوجدی۔ تہ اپنے ظلم دی دستاں دُہرائی۔

اُس تہ ہاڑے وی اوہ اسی طراں گریا زاری کردی تہ بین کر کر کا ظلم دی داستاں گز گز اندی آسی۔ تہ اللہ کولوں رحم منگدی آسی۔

”اے ماہر یا اللہ.....! میں اتنے کیہڑے گناہ کیے دے ہیں جن دی سزا جاں نیہہ مکدی۔ بہلیاں یتیم کیتیس بفر مہیڑی کیتیکھ۔ فرشریکاں دے ٹہائے لائیس۔ کسا چرہ ہے بچ نیلام کیتیاں۔ کسا کھوٹیاں سکیا خریدیاں۔ اے اللہ! ماہڑا کوئی ہک وارث کیاں نیہہ کھلا کردا۔ جے نہہ لگو کوئی شیشہ لاکا اپنے دارسداتہ نہ اکھ مار کا خول کردا..... نتا مگو غارت ہی کر چھوڑے جے میں دینا واسطے ہور تماشا نہ بناں۔“

ادھر رات آسی۔ باقی تہ سب بے ہوش آسے مگر اس دی ایہہ واڑ اُس جند کا دیاں کناں بچ بچل پئی اوہ سوئی تہ قالین اُتھا ہی پھینک کا اُٹھ دوڑیا۔ باہر ہنیرا ہی ہنرا آسا۔ چھیری ہائے تہ دوائے دارو اس پلاس چچا د آسا۔ کوئی مآ اپنے ہنر ادا فوٹو اپنی اکھیاں نال مل مل کا بین کرداتہ کوئی بہنیں اپنے پھرا د واسطے چیل بلاس کرا۔ کوئی اپنے بال پوچ پوچ کا بھگوان کو مندا چنگا آکھا۔ تہ کوئی اللہ کو اس خون خرابے دا دمہ وار ٹھہراوا۔

چھلیا! اسال وی عمر اس گزاریاں۔ اسال وی جندک ڈٹھے۔ اپنے وی تہ لوکاں دے

وی انہاں اکھیاں اگا جوان ہوئے مگر تہمن اس ماؤ کو جس سن ایہہ سوئی والا جاتک جنیا۔ بس ایہا سوچ اندھیری راتیں بچ کسا دیا بال چھوڑیا۔ اس ماؤ دے بچے تلیاں داماس گلیاں کیتا۔ لتاں کھوسڑے وی کھابدے مگر کبر کبر تہ چھڑی چھڑی جُل پوچیا۔ تہ لوکاں کو جمع کر کر کا ماؤ دی داستان سنائیں ”جے ستاں پُتر ا دی ما تہ کتیاں کھادی آسی مگر آساں لکھاں پُتر ا دی ما جہائے اتنا یلام ہوئی۔ اجاں وی پتہ نہیہ کہہ کہہ ہور ہوسی..... اٹھورل مل وعدہ کرو اس مائی دی عزت و آبرو واسطے مر مٹساں۔“ سارے نو جوان لک بن کا تہ کفن لاکا میدان بچ کد گئے۔

”تہ توں وی چھلیا.....! ہک نو جوان ہیں جہیز آکھدیں بڈھی ٹہلی دی ہے..... بڈھی نہیہ ٹہلی دی تو ہڑی سوچ ہی ٹہلی دی ہے“

بس فر کہہ آسا۔ ”اگ بلا توں“ اللہ ہوا کبر تہ ”ہرے رام“ دیاں نعریاں نال فضا گونج اُٹھی۔ کہسان دی لڑائی ہوئی۔ لشکراں پسپا ہویاں کئی نو جوان دی شہید ہوئے۔ تہ آخر بڈھی آزاد ہوگئی۔ تہ مسال مسال ساہ پیٹس..... بڈھی آزاد کہہ ہوئی جہے دوئے روز اسدا حسن تہ شباب وی مڑا آیا۔ جیاں ایہہ پہانا لاکا رتہئی دی آسہ..... پھیا دعا کر خدا غریبا کو خوب سیرت تہ بناوا مگر خوب صورت تہ بناو..... چوں چوں اسدی لالیاں مری گئی تہہ مشنڈیاں دی پھیرے مارنے شروع کیتے..... کوئی تایا چاچا بن کا ٹہک آیا تہ کوئی دیوانہ عاشق بن کا جڑھ آیا، کوئی ڈرائے دھمکائے واسطے فوجاں کھڑکان لگا مگر ایہہ ماؤ وی بچی زرہ نہیہ ڈری۔ اس کوٹس تھیں مس نہیہ ہوئی آسی تہ نکیاں تھیں ہی صبر اوالی مگر اج اس دے اندر ہک عجب عزم نظر آندا آسا۔ آکھدی آسی ہن گلو کوئی ذلیل تہہ بے عزت نہہ کر سکتا۔ ہن گلو کوئی نیلام نہیہ کر سکتا..... ہن گلو کوئی اکھیاں نہیہ دس سکتا۔ ہن ماہڑی غیور اولاد جوان ہوگئی۔ ماہڑے بچے، ماہڑے وارث ماہڑے نال پیار کرن لگے۔ اوہ اپنی مائی کو سیان گئے..... تہ گل وی سچ آسی۔ اگلیاں کو دی پتہ لگ گیا جے جد توڑیں اسدے بچے اکٹھے ہن تد توڑیں واقعی اس اتا تہہ چانا مشکل ہے..... فر انہاں اس دیاں چندکاں بچ لاچھوڑی۔ کوئی باہروں آکا ہکی دے کناں بچ

خسر پھسر کر گیا۔ کوئی پاروں آکا دوئے دے کناں تلا بڑ گیا۔ کسا پیسے دتے کسالا لچ دتی۔ فر
 مسجدال تہ استھاپناں دی بے حرمتی ہوئی۔ زیارتاں تہ مندر راں دی چوری ہوئی تہ کردیاں
 کردیاں اسدیاں جاتکاں کو آپس بچ لگ گئی۔ کوئی گرنیڈ کہن کا چڑھ دوڑیا تہ کوئی کلاشن کوپ
 کہن کا لنگ آیا۔ فر خون ہويا، لہو ڈھلیا، رتا چہڑ چڑھیا تہ بڈھی ترنی۔ خاصا لوڑیس اودہ
 قالین باقاں داجندک۔ تہ جس ویلے اودہ تھاس تہ بڈھی پسر گئی۔ اسدے منہ اتافر چڑھ لیاں
 پے گیاں تہ سر چٹا ہوگیس..... نتا پجاری آجاں کل دی پچی ہے اسدی عمر ہی کہہ ہے“
 ”تہرم پے! ثساں وی کرے تہپا بچ سر نہیہ چٹا کیتا دا۔ ہک زمانے دیاں خبراں
 دیندے ہو۔“

”چھلیا! ایہہ گلاں میں تو ہڑے نال اس واسطے کیتیاں کہ تو چھلانیہہ..... دیوانہ بکا
 خود ہوشیار است!.....“ ”تد چھلا لایا دا ہے..... نتا لوکاں دیاں گلاں بچ آکا توں وی اس مائی کو
 مندا چنگا آکھیاں۔“

”دادا.....! چھلیا..... تر کھا اٹھ..... دکھ ایہہ باہر چیاوٹ تہ رولا جیا کہہ بیہا دا ہے“
 ”دکھو! تہرم پے۔ اس بڈھی دی عمروی کتنی لمی ہے۔ ہن اس دی گل کر دے آسیاں
 ایہہ سہجی“

”چھلیا! دکھ میں ہن گل کر دا آسیس..... لائے والیاں آج فر ر لا چھوڑی دی بیٹی۔
 ایہہ دکھد اہیں لوک۔ ایہہ سارے اس بڈھی دے جاتک ہین۔ کسادے ہتھانچ گرنیڈ ہے تہ
 کسادے ہتھانچ بندوق۔ دکھ کی دوئے دی رتو دے کسٹراں تہریاے ہین..... جیاں بکی
 دوئے دی رتو نال افطار کرن دی قسم کھا بیٹھے دے ہین..... ایہہ دکھد اہیں تہندھ تہ غبار..... اتھا
 کسا تھ گولہ پھٹایا ہوئیسی۔ پتہ نہیہ کنتیاں سہا گناں رنڈیاں ہویاں ہوسن تہہ کنتیاں پچیاں یتیم۔
 ”مگر تہرم پے! ایہہ بڈھی کیاں بال پوچدی بوکدی تہ کر لاندی انہاں پچھا پھر دی
 جلدی ہے۔“

اوہ اچھلیا! تگو اجاں توڑیں نہیہ سمجھ آیا..... اس کو ہن پانیاں بچ چھری دس گئی دی
 ہے۔ اس کو صاف نظر آ گیا دا ہے۔ جے اس دے جندک ہی جیہڑے اسدی عزت تہ آبرو
 دے رکھوالے آسے۔ اُیہا اس دے دشمن ہو گئے کوئی مٹھری مارن لکس تہ کوئی گولی چلان لکس
 'کوئی ہک پاسیوں پونچد ایس تہ کوئی دوئے پاسیوں چھکد ایس..... کوئی رارلیاں نال
 اسدی عزت تہ آبرو داسودا کر بیٹھا دا ہے تہ کوئی پارلیاں کولارالا آیا دا ہے“

چھلیا! تہ جس ویلے اولاد ہی آپنی ماؤ دی عزت، عصمت داسودا غیراں نال کر نہ جاتا اس
 ویلے قیامت نہیہ تہ کہہ ہے“

”آہاں! تہرم پے! ایہہ سچی نال قیامت ہے۔ تہ اس تھیں پہلیاں کہ اسدا ناں وی
 انہاں ماؤ دیاں سودا گراں بچ لکھے گچھا۔ اُٹھو سبیلا کہڑی اپنا کوئی سنبھالا کراں۔

”دفعہ ۸“

”ہیں وایا رووا..... آج توں کدھروں..... ہکی مند تا پچھاڈ تھیں.....!“
 ”جناب..... کڈ ہو جی تہ مارو اس اپنے نوکرا کو۔ میں تساں سامنے سر چائے جو گانہ
 رہیا۔ گلو تخیل کر چھوڑ یا ماہڑی اولاد خدا انہاں کو وی تخیل کرادواں جہاناں..... ایہہ کہتو جناب
 اپنی امانت تہ بخش چھوڑ واپنے غلاماں کو“
 تنگو کہہ ہو گیا دایا رو! ایہہ کاغذ میں تنگو حوالے ہی کدوں کیے آسے جے توں آج امانت
 واپس کیے کو آئیں۔

۱
 ”ایہہ کاغذ جناب اُس مائی زمی دے ہین جیہڑی میں بجمانی کر کا دب بیٹھا آساں
 تہ دفعہ ۸ کر کا اپنے ناں کرا ل چھوڑی آسی..... میں جس تھالی بیچ کھا ہا اسی بیچ گم کیتا۔ تسیں
 مائی باپ ہوتسیں گومعافی دیو“

”یارو! توں آج ایہہ کچیاں گلاں کر داہیں۔ چہلا تہ نیہہ ہو گیا دا۔ اس بیچ کوئی شک
 نیہہ کہ توں ماہڑی نوکری کیتی۔ ماہڑا کا شککاروی آسیں مگر میں خدادے نزدیک ہمیشہ تنگو اپنے
 بچے نالوں ڈٹھا۔ گلو تو ہڑے نال کوئی شکایت نیہہ۔ پونجھ اپنیاں اتھرواں تہ پی تہواہ“
 ”جناب ماہڑا تہواہ! یہی آجے تسیں گلو بخش چھوڑو۔ پہرڑے عیالا گلو بے ایمانی
 کرا لی۔ اللہ بخشد! رسول بخشد! تہ تسیں وی بخش چھوڑو“

۱۔ بے ایمانی

”تو! ایہہ کہہ گل کردا ہوں یارو پہیا۔ اٹھ ادرنج۔ ایہہ زمی ہن ماہری نیہہ توہڑی ہے۔ ایہہ تگوسر کار دفعہ ۴ دفعہ ۸ کرکا توہڑے ناں انتقال کیتی دی ہے۔ اسدے سارے حقوق توہڑے ناں ہو گے دے ہن ہن ماہر اس نمراناں کوئی واسطہ یا تعلق نیہہ۔ فرقوں اتنا پشیمان کیاں ہوندا ہیں۔ خدا خواستہ تہہ چوری مٹھی کرکا کھڑی دی ہے۔ ہاں کہن ایہہ کاغذ واپس۔“

”جناب! ایہہ ظلم نہ کرو۔ اس لمبرادے مالک اللہ دے نزدیک تسیں ہو۔ ماہری ہی نیت بدل گئی دی آسی۔ تساں ماہر انکا نکابال بچہ پالیا۔ ماہرے اوکھے سوکھے دی ٹہال بنیو تہہ ماہرے دکھاں درواں دے پہنیاں ہو یو۔ تہہ اسد ابدلہ میں تساں کو کہہ دتا جے تحصیلدار ناں مل کا تسدی ذمی ہی دب بیٹھاں۔ تہہ جناب اسدی سزاوی چا کہدی۔ تہہ کہہ چھل چھڑی دی آسی جندکاں کو۔ ہنگ منگ گچھ ذمی اُتا مٹی لاییکھ۔ ہک آکھن لگا میں اس نمرانج کو ٹھانا۔ دواء بولیوا ذمی انتقال کیے اُتا ماہر ادو ہزار لکیدا دا ہے میں اتھا باغ لانا۔ تہہ جناب لائے والیاں لائی۔ تہہ دواں پہراواں بچ اوہ چھمیل بائیکھ جے جتنی مدد میں اُتھا پچیاں نکے جے سن بڑے کو کھاناں دی سٹ مارکا لہولہان کیتا دا آسا۔ تہہ اوہ۔ اوہ کہہ شفا خانے بچ پیدا ترؤ فدا۔ پتہ نیہہ کچھی وی کہ نہ۔ ابا جنتی بچ آکھدا آسا۔“ اپنا خدا نصیب کرانہ دے داتق نہ کھوالا“

تہہ ایہہ تہہ اتق جناب میں بے ایمانی کرکا کھا ہدا۔ سرکار کھوالیا۔ تہہ لوکاں انگل انگل کیتی۔ تہہ جس ویلے ہن خدا دی مار آئی۔ نہ اوہ حاکم کرے ہیں تہہ نہ اوہ لوک جنہاں ایہہ بے ایمانی کرالی۔ اس ویلے ماہرے کھرا کو اگ لگ گئی۔ ہک جندک شفا خانے جان ترؤ دا ہے“ تہہ دواء ٹہا کے ٹہا کے پولیس تھیں چھپد اپھر دا ہے“

”جناب! تسیں ہر ویلے ماہرے دکھ درد دے پہنیاں ہوئے دے ہو۔ تہہ اس ویلے وی اپنے غلاماں اُتا مہربانی کرو تہہ بخش چھوڑو جے میں سکھاناں مر سکاں“

نواب صاحب دیاں اکھیاں بچ اتھروں آگئے دے اُسے تہہ یارو رو روکا ہلکان ہو یادا اُن دیاں پیراں نال پلچیدا آسا۔

☆☆☆

سنگل

جوں ہی سنگل پیئی..... تہ ستار علی سن دواں بنیاں اتوں چھال مارکا منور اکوگر بیاناں
تھیں پگڑ کھدا۔

”ہیں وا ! بھماناں تہ تہدھ ایہہ ماہڑے دوسرے لے کس مزے اُتا دے رکھے دے
اسنیں۔ نہ واہ ! میں تو ہڑے پیو جہنمیاں دا قرضہ دینا آسا۔ کہ تو ہڑی ماؤ دا مہر؟..... میں
چُکھدا ہئیں..... جے تہدھ ایہہ سرس زمی دے دوسرے لے چکھلے دساں سالاں تھیں کس اُتار کھی
دی اسنیں..... ہئی کھھر کوئی کنواری مگو دتے لائق؟..... اللہ کھلا کرا اس پٹواری صاحب
بچارے دا۔ اگر آج وی ایہہ سنگل نہ سدا تہ پتہ نہیہ توں کدوں توڑیں ایہہ حرام کھاندا روہیاں
..... بھماناں دیا بھماناں ! پھساواں نا آج تو ہڑا تھد تہ کہناں کچھلیاں دساں سالاں دا حساب“
بس کہہ آسا۔ ستار علی سن منور اتلا دے کھدا۔ محمد علی چا تو کڈھ کھدا اُلیاقت علی پیل
چا کھدی تہ ہک ہی چیا وٹ مچ گئی۔ خاصا خون خرابا ہو یا تہ لہوادی کوئل ٹر پیئی..... تہ اس کو
یاد پئے گیا صبح جس ویلے اوہ کھھر وں تیار ہوکا ٹریا آسا تہ اماں پچھیا آس۔

”بچہ..... آج توں سبیلان ہی اپنا دفتر بٹھ کا کر تیار ہو گیا داہین؟“

”اماں..... لمبر داردی درخواست اتا نشانہی دنی ہے۔ مَن تو ہڑ لہتر نکا آدمی مٹھی رہیا داہے مَن تہ میں تو ہڑی دُعا ئی نال حلقہ پٹواری بن گیا داہاں“

”اللہ ماہڑا تگو ماہڑی عمر وی دیو اُ بچہ۔ تہ اس تھیں وی اُچی کُرسی دیوئے..... ذرا ہک بہہ ہو ررٹی کھا گچھ۔ پتہ نہیہ تہیاڑی کرے کجھ کھاہدے کو تھا سہی وی“

”اماں..... توں کتنی چہلی ہیں۔ اجاں توں مگو سکولی جنک سمجھدی ہیں۔ حلقے دا پٹواری ہاں پتہ نہیہ کتنیاں لوکاں صبح نماز پڑھ کا دُعا کیستی ہوسی۔ جے پٹواری صاحب اُسدے کہہ بجاتہ اُسدے کھہر کھاوا ماہڑیئے اماں! توں کتنی سادی ہیں“

”سادی نہ بچہ..... ویلا ہی بدل گیا داہے آج ادھروں کوئی پتہ تا اگر اہ کھوالد اتہ ادھروں کن چھوڑا اُ توں سرکاری نوکر پچارا کچے تھا گے نال بدھا دا ہوندا کہہ پتھر وسہ بُریاں دا“

”دالماں اللہ اللہ کہہ بچیاں لوکاں واسطے ایہہ لٹھا کفن بن گیند اتہ ایہہ سنگل پھائی“

”کیہڑی سنگل؟“

ایہہ سنگل اماں!..... ایس لوہے دامن ایویں مٹی ملاندے پھر دے ہاں“

”ایہہ سنگل؟ توں اس کتے سنگلا دی گل کرداہین؟..... کڈھ کڈھ..... اس کتے سنگلا کو ماہڑے کھڑون باہر کڈھ۔ مگو پتہ ہو یا تہ میں راتیں ہی کدوں ایہہ کھہر رکھن دتی دی ہو یا۔ توبہ توبہ! خدا بخشا پتہ نہیہ کہہ شامت آئے والی ہے“

”اماں! تگو کہہ ہو یا داہے توں پتہ نہیہ کیہڑی سنگلا دی گل کردی ہیں۔ ایہہ کتے دی سنگل نہیہ مال دی سنگل ہے۔ اس نال زمیاں ناپدے ہین۔ ایہہ ہک قسم دی تر کڑی ہے“

”نہیہ..... نہیہ..... ایہہ اوہی سنگل ہے۔ آج میں بیہاں برہیاں پچھا ڈٹھی مگر میں سیان گئی ہاں..... جدھر جدھر ایہہ سنگل پھردی ہے اُدھر اُدھر اگ لگ گیندی ہے۔ کھہر پھوں پھاں ہو گیندے ہین تہ گراں دے گراں اُجر گیندے ہین۔ ایہہ تو ہڑی سنگل جدھر ہک بار

زمیاں مند دی ہے تہ ادھر سالہا سال زمی آباد کیتے والا کوئی نہیہ تھاندا..... جس جس پاسے ایہہ سنگل پھر دی ہے اُس اُس پاسے بوہٹیاں رنڈیاں تہ دودھ پندے جندک یتیم ہو گیندے ہن..... تہ دھ بچ آکھیا بچہ۔ ایہہ سنگل پھانی دیندی ہے تہہ مگووی اس سنگلا پھانی دتی دی ہے۔ جی پھانی جے اُجاں توڑیں میں تڑندی ہاں نہ جی سکدی ہاں نہ مر سکدی ہاں..... تلو کہہ یاد ہوئی اُس ویلے توں معصوم بچہ آسیں۔ اجان ہُن ہُن سکول گین لگا آسیں جے اسی طراں عٹے چوکیدار تو ہڑے پیو اتاد درخواست دتی آسی۔ تہ اسی طراں پٹواری ایہہ کتے سنگل چا کا آ گیا۔ سنگل سٹنی ہی آسی تہ اوہ خون خرابہ ہو یا تہ اوہ چیل ولاں اٹھیا جے آج وی اوہ واقعہ یاد پئے گیند تہ نیندر بچوں بدر ہک کا جاگ گیندی ہاں اکھیاں اگا ہیری پئے گیندی ہے۔ اس ہنگامے بچ تو ہڑا پئے جنتی وی شہید ہو گیا۔ عٹے چوکیدار ادا گدرا دی مارے گیا تہ مضلی دا یتیم وی جان دے گیا جبہڑ کوئی قسمتی نال بچ گیا اوہ پلکس دے ٹہائے چڑھ گیا تہ کھڑا کو اوہ اگ لگ گئی جے آج توڑیں میں رنڈیاں کندی ہاں تہ توں یتیمی دی زندگی بسر کردا ہن۔ افسوس اگر آج تو ہڑا پیئے جیندا ہوندا تہ توں پٹواری نہ تحصیلدار ہوئیاں..... میں تلو اس رنڈی بچ کسٹراں پالیا پڑھالیا تہ اتھا توڑیں بچایا..... مگر تلو کہہ پتہ آسا جے نوکر لگ کا توں جلا داں والا کم کرسیں۔ جس سنگلا اتا تو ہڑے پیو دالہوڈھیلا دا اُس اتا ہُن ہو مر معصوم لوکاں دی رت نہ ڈوہل بیہہ تہ تو ہڑے نالوں پتہ نہیہ کتنے جندک یتیم تہ ماہڑے نالوں پتہ نہیہ کتیاں بد قسمت کالسر یاں رنڈیاں ہو گیسں..... بس بچ ہو گیا اس سنگلا اتا جتنا لہوڈھل رہیا دا ہے اتنا ہی بچ ہے..... کڈھ اس منحوس سنگلا کو باہر دور کر اس کو ماہڑیاں اکھیاں اگوں“

”ہیں اماں! گئے اوہ پرانے ویلے۔ کدوں توڑیں انہاں گلاں کو کہن کا بیٹھی رہیں تہ پھٹاں اتاں لون سڈی رہیں۔ ایہہ وقت ہن ترقی دا ہے تہ دور سائنسی ہے مگر ماہڑیے اماں! توں اُتھی ہیں جتھا آسیں۔ ماہڑیاں اکھیاں نال دکھ دُنیا کتھا کچھ رہی۔ جس سنگلا کو توں کتے سنگل آکھدی ہن اس سنگلا دا آج سرکاری نال مال دی سنگل ہے۔ آج اس کو کتے سنگل

آکھناں جُرم ہے۔ گیا اوہ پرانا ویلا۔ آج جدھروں دی ایہہ سنگل تھہروئے گیندی ہے اُدھر
 مال ہی مال نظر آندا ہے۔ تہروپیاں دی بارش بہر دی ہے“
 ”نہ بچہ نہ! غلط..... دکھ دکھ رہیاں ایہہ اکھیاں جدھروں ایہہ تسدی سرکاری سنگل
 تھہروئے گیندی ہے اُدھروں رتو دے کٹھے بگدے ہین“
 تہ اماں دی ایہہ گل اجاں دو کہنٹے نہ ہوئے دے آسے جے پوری ہوگئی۔ رتو دی لکیر نما
 کوئل اتی مند اثر کا اُس دیاں پیراں بیچ آگئی تہ اوہ حیران آسا کہ اوہ کہہ کرا۔

”وکیل صاحب“

”وکیل صاحب..... گذر گئے“ ایہہ بول کناں بچ پندیاں نال ہی اودہ جیاں پاگل ہو گیا..... نہ وکیل صاحب تئیں میہ مر سکدے..... تئیں مکو راہ بچ کتیاں چھوڑ گئو..... تئیں آکھیا دا آسا آج فیصلہ سننا..... تئیں فیصلہ سننے بغیر گر چلے گئے ہو وکیل صاحب! مکو ماہری بیوی کون دواسی ماہرے وکیل صاحب..... میں ہن اُجڑ گیاں..... برباد ہو گیاں..... میں کہہ کراں ماہر یا رہتا۔

انہاں بیناں نال ہی اودہ ماضی دیاں ڈوہنگیاں یاداں بچ وکیل صاحب دیاں پر چھایاں لوڑن لگا۔ وکیل صاحب نال اُسدی ملاقاتا کوئیڑے نیڑے چار سال ہون لگے آسے تہ وکیل صاحب دی ملاقات دے ہک سال پہلیاں اُس دا بیاہ شریہ نال ہو یا آسا۔ تہ سچ پچھو شریہ ہی وکیل صاحب نال ملاقات دا بہانا بنی آسی..... اُسدے بیاہ کو ہک سال ہو گیا دا آسا تہ اس سارے سالانچ شریہ اگر مچ ہی رہی ہوسی تہ پنج سست روز سر بجانچ رہی ہوسی۔ ایہاں سنو جے پھر سال لگئی تہ فرمڑکا نہیہ آئی۔

اکبر اتلیاں داماس گلکیاں کیتا۔ کئی پوریاں چینی کچھے دی کھڑ سسوکو دے آیا مگر شریہ ہک نہ مئی۔ نیاں وی کسٹراں اودہ اٹھ جماتاں پاس چوبیاں سالان دی کڑی جواں آسی تہ اکبر اچارا اُن پڑھ پڄاہ سال دا اُدکھڑ کوئی سہل سہل مزدوری وی نہ لاند آس۔ اُپروں گراں دے گدرے تہ گدریاں شریہ کو چھیڑ دے آسے۔

ا..... تھویرا

وہ! ”لی شریہ اُدھر ہیر..... تو ہڑا ہیر و آیا۔ چٹی داڑھی آٹا خراب..... اگر وند ہینس
تہ منگ راہ چھوڑ..... پیراں شیشرا دیاں پولوں۔ تہ موہنڈے باوئے آدموں دے ویلے دی
بھنگلی۔ سنیاں نکاچ انگریزی بولدہ ہے“
بس کہہ آسا..... شریہ صاف مگر گئی۔

”مکو کپ چھوڑو میں اس آن لگانا نہ گیندی..... دریا دئے گیسوں..... زہر کھا
گیسوں مگر میں اس نال نہ بسدی“
شریہ دی ماؤ ہک واری فر سوکھنڈ کچہ تہ چینی دے دس سیر کھن کا اکبرا کو صاف انکار کر
چھوڑیا۔

”بچھا..... تہ بچہ..... توں ہی دس نا۔ توں چینی سیر تہ کلچے چار کھن کا اسطراں آبڑوا
ہیں جسطراں اللہ بچا و اتم داری اُتا آیا داہیں..... خیر کوئی گل نہیہ..... مگر میں تلو صاف دساں
گدری چھڑی مٹے نہیہ کھندی۔ گاں بکری نہیہ جے رسی باہ کا تو ہڑے لڑالا چھوڑساں اوہ
کچھ کر کا تو ہڑے لڑالائی وی آسی پرتلو بسانے دی نہیہ آئی..... پہیا! بیاہ کا سارے دیندے
ہیں۔ بسا کا کوئی نہیہ دیندا۔ تہ خبردار آج تھیں پچھا بسر پہلا وئے دی انہاں راہاں مڑیں۔ نہ
تے اسدی تہی زہر کھا گئی..... یاد دیا دے کیسی تہ خون مٹھے چڑھسی“

بچارا اکبر کہہ آکھیا۔ چپ چپتیاں دار رہیا تہ ایہہ آس کھن کا مڑ آیا جے چلو مولوی
صاحب کولوں تعویز تہا گا کھنساں۔ خدا مت کرا جے شریہ دادل پھر آوا..... پھر خیال آلیں
جے تعویز تہا گا شریہ توڑیں پچھا ساں کسٹراں میں اُدھر گیاں تہ اوہ زہر کھا گئی یا دریا دے
گئی۔ فر ماہڑا کہہ ہنسی..... ماہڑا کہہ اُجڑ گئی..... اُسدیاں اکھیاں سامنے ہنیری ہی ہنیری
آگئی۔ تہ اوہ اُٹھ اپنے بیاہ دے دوستا کولا دوڑیا جیہڑا گراں دا ڈاکیہ وی آسا۔ تہ چٹھیاں
چپاٹھیاں وی پڑھ کا سندا آسا۔ اُس کو اس گل دا تھوڑا چپتہ وی آسا..... اوہ اکبر ادار بولیا۔
”پہلیا لوکا..... سو گل دی ہک گل۔ سدھی انگلی کہیہ نہیہ چڑھدا..... جُل تہ کڈھال

عدالتی نوٹس تہ دکھ شریہ کسٹراں تتر ہوئی دی تو ہڑے کہہ پچدی ہے

اٹھی بکری داسودا ہو یا تہ پیسے چنتے بچ باہ کا اکبرا اٹھ عدالتی بچ پچیا۔ خاصا چر ادھر ادھر
مشکاں سہیڑ دار ہیا..... خاصیاں وکیلاں اُردے پردے چکر کلینس تہ آخر ہک بڈھیڑ جے وکیلا
کول جُل کھلا ہو یا تہ چھٹ کھنڈا سدا یاں کا چریاں بالاں تہ لمے کالے کوٹا کوہر دار ہیا۔ تہ آخر
اپنی ساری کہانی بیان کر چھوڑ لیس۔ بس کہہ آسا..... خدا عزت دیوا وکیل صاحب کو..... اسدا
بال بچہ جیوا..... اگ چہن لگا۔

”ہک شریف انسان نال اتنا بڑا تھو کھا..... ہو پتہ نہیہ کہہ کہہ..... اسدے منہ
بچوں چنگاریاں جلن لکیاں..... موٹیاں موٹیاں کتاباں کھول جج صاحب کو دسن لگا۔ فر جج
صاحب سر ہلایا تہ عدالتی نوٹس نکل گئی۔ پولیس شریہ کو آندے کو فر گئی۔ وکیل صاحب
..... تارتخ پرچہ دتا..... تارتخ بو لے گئی..... تہ پولیس شریہ کو کہن کا عدالتی بچ بڑی..... بس
کہہ آسا۔ وکیل صاحب ہک دم اگ ہو گئے۔ تڑ بڑ..... تڑ بڑ پتہ نہیہ کہہ کہہ..... کوٹا دے بٹن
کھولن پھر بند کرن..... عینک اکھیاں اُتو لہاژن فر انگریزی بچ جج صاحب کو کچھ آکھن فر
مڑ عینک لاواں..... میں اپنا ہی ڈر گیا آساں۔ فر بیان کچھ گئے تہ وکیل صاحب تارتخ پرچہ
دتا۔ تہ تھیں نیڑے نیڑے چار سال ہون لگے تہ مقدمہ چلدار ہیا مگر شریہ اُس پچھا ترینا اُتا
کدے نہ آئی..... وکیل صاحب آکھدے آسے۔

”اکبر! تلوام کھاہدے نال مطلب ہے کہ بوٹے گئے نال؟“

”نہ وکیل صاحب..... ام کھاہدے نال“

”تہ فر لا پُپ..... جس ویلے فیصلہ ہو یا۔ جج صاحب آپ شریہ کو تو ہڑے

حوالے کرن۔“

”ہائے وکیل صاحب..... تیں گر چلے گئے ہو۔ نوکرا کوڑستے بچ سٹ کا..... ہن

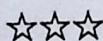
ماہڑا کہہ بنسی..... وکیل صاحب میں بد بخت ہاں..... بد قسمت ہاں ماہڑا ہیڑا سا یہ تہاں اُتا

پئے گیا۔

اکبر بین کر کر اپنا منہ دواں ہتھاں نال کٹن لگا جے اچانک اُس دی لوئی دی چوڑ کھل گئی تہ کلاڑیاں ساریاں ٹھیر ہو گیاں..... اُس کو تہیان پئے گیا جے وکیل صاحب کو کلاڑیاں مچ پسند آسیاں۔ ایہہ ہر دُوئی تری تاریخا اُتا وکیل صاحب واسطے کلاڑیاں دی ڈالی آندا آسا..... وکیل صاحب آکھدے ہوندے آسے۔

”اکبر خان! ماہری بیگم کو تو ہڑیاں بنائی دیاں کلاڑیاں مچ پسند ہین“

اکبر اجیاں پاگل ہو گیا دا آسا۔ وکیل صاحب! ایہہ کلاڑیاں میں تُدی نیٹی آندیاں دیاں آسیاں تُدی بیگم صاحب کو چنگیاں لگدیاں ہین۔ میں انہاں ہی واسطے کھڑساں۔ اکبر افر کلاڑیاں چا کالوئی دی چوڑا نچ بدھیاں۔ عدالتی دے چہر اسیاں کولوں وکیل صاحب دے کہہ ادا پتہ کچھ کا اُسی راہ شہر اٹھڑیا۔ کچھ امکند اُجل شامی وکیل صاحب دے کمر پہچیا۔ پہلیاں پولوں لوئی دکھ کا کسا اندر نہ چھوڑیا..... مگر جس ویلے اُس سن اسرار کیتا جے وکیل صاحب دی بیگم صاحب واسطے کلاڑیاں بنا کا آندیاں دیاں ہین تہ اُس کو اندر جلن دی اجازت مل گئی۔ جوں ہی اُوہ دروازہ کھول کا اندر بیگم صاحبہ دے کمرے نچ بڑیا تہ ہکا بکا ہو گیا۔ دکھدا کہہ ہے جے اُس دی شریہ گدی اُتا بیٹھی دی ہے اُس سن فٹ چنتے نچ ہتھ باہ کا وکیل صاحب دیاں ہتھاں دے لکھے دے تاریخ پرچے کڈھ کھدے..... اُوہ حیران آسا جے ایہہ تاریخ پرچے سچ ہین..... یا ایہہ سچ ہے جے اُوہ دکھ رہیا اے۔

بینسلہ

ڈپر نیلو.....!

آداب:

آج خاصی مدا پچھا گتو چھی لکھ رہی ہاں، توں سوچدی ہوئیں بیاہ تھیں پچھا بدل گئی تہ کدے یادوی نیں کیتا..... مگر میں تنکو کسٹراں سمجھاواں نیلو! جے ماہڑے اتا سر ہیناں کبہ گزردی ہے، بس ایہا سمجھ جے اسیں جس ویلے گیلے کھیڈ دیاں ہوندىاں آسیاں تہ اگر کوئی پکھڑوں اڈھروں لنگھ گیندا آسا۔ تہ تنگو یاد ہے اسیں اسدے پرکپ کا کسٹراں چھوڑ دیندىاں آسیاں تہ اوہ کسٹراں تڑنڈا رہندا آسا۔ میں ہس ہس کا دوہری ہوندى آسیاں تہ توں آکھدی آسیں۔ مچ ہنساں نیہہ چنگا ہوندا۔ مگو کہہ پتہ آسا ہک تہاڑے ماہڑے پروی اسی طراں کے گیسں میں وی اسی طراں پکھڑواں نالوں تڑنڈی رہساں..... کہہ کہہ سناوئیں۔ واہ! ماہڑے پھینیں داستان آپنی۔ سوچدی ہاں اس قضیے دی کہانی اگر تگوسنائی تہ خدا نخواستہ توں وی اس ماہڑی بد بختی بچ نہ پہلے تھیں۔ ہائے ماہڑا اللہ تنکو تھنا دی رانی بناوا۔ ماہڑا نصیب ہی سٹریا دا آسا۔ سر ہجیاں دی تہ توقع ہی نہ آسی مگر ایہہ وی اُچھے ہی ملتھے..... ہے کچھ تو ہڑے کولا اسدا علاج..... توں جے آکھدی ہوندى آسیں ”ماہڑے کولا ہر مرض دی ہڈی تیار رہندی ہے“ مگر اس بد بختی دا کہہ علاج ہے..... بس ایہا دعا کر اللہ مگو ہن اس دُنیا اتوں ہی چا کھڑا۔ اس مرض دا ایہا ہک علاج ہے۔

زیادہ کہہ لکھیں! اگر کوئی آگیا تہ پتہ نہ اس چٹھی اُتاوی کہہ کہہ بنسن۔

خدا حافظ

توہڑی آپنی انارہ

پیاری انارہ.....!
تسلیم:

توہڑی چٹھی ملی، تگو کسٹراں دساں جے کتنی خوشی ہوئی..... مگر پڑھ کا افسوس وی ہو یا کہ توں وی ہمت ہار گئیں۔ توہڑی ہمتی دیاں تہ اسیں مثالاں دیندیاں ہوندیاں آسیاں..... مگو تانیاں توہڑے متعلق سارا کچھ سنایا۔ ایہہ کوئی نویں گل نہیہ اسدے سماج بچ تہیاں پہناں اُتا ظلم کرنا تہ اُندے اُتھرواں دے ہار پرونے روز مرہ دی دل لگی ہے۔ اسدا مقابلہ آساں آپ کرنا ہو رڈٹ کا کرنا۔ پری دی مثال توہڑے سامنے ہے۔ اجاں بچاری کو بیاہ ہونیاں دیاں پورا سال دی نہ ہو یا دا آسا ہو ر مہندی دارنگ اجاں ہتھاں بچ آس جے پہیڑیاں دریا دوالی..... مگر میں توہڑے نال ہجا ہرگز نہ ہون دیندی۔

تگو یاد ہے اسیں اُٹھی کلاس بچ پڑھ دیاں آسیاں تہ اسدا کہول سکولانچ ہیڈ ماسٹر صاحب دی گدری صیہا نال ہو یا آسا..... تہ دوئے روز اسان کہہ کیتا آسا۔ رس ویلے اسیں ساریاں بنیسلہ کھیڈن لکیاں آسیاں۔ تگو اسان بنیسلہ بنایا آسا۔ میں آپنی سرادی چادر لہاڑی تہ اسدے کنارے ساریاں گدریاں سن پکڑے تہ توہڑے چھیری کھلیاں ہو کا تگو چادر نال چہنگ کرن لکیاں۔

”چوں کر بنیسلہ چوں۔ مخیاں دیسا نیں گائیاں دیسا نیں..... ہو ر دیسا نیں..... گونہہ“

بس کہہ آسا..... تہ چوں کیتا..... تہ اسی بچ تگو بنیسلہ چڑھ گیا۔ توں بیٹھے گئیں۔

توہڑیاں اکھیاں پھٹ کا باہر نکل آئیاں تہ تہ صیہا تہا دے کہدی۔ آساں وی اپنے دس لاہڑے پر تہ نہ چھوڑی رت پچھول ہو گئی تہ فر آپ ہیڈ ماسٹر صاحب آکا مکا کی آسی۔ اگر

سچ کچھیں تہ اُس تہاڑے توہڑی اکیٹنگ دکھ کا اسیں آپ دی ڈرگیاں آسیاں۔ مگر بار دگار مجال
ہے گسا کو اساں دارا کھ چا کد کھے دی جرت آویا..... ایہہ ہک پڑی ہے۔ ازما کد کھ مگو
یقین ہے توں ہمت نہ ہارسیں۔

چٹھی دا جواب دینا نہ پھلیں! تاجہ تہ پروین ماہرے کو لا پیٹھیاں دیاں ہین۔ تہ تگو
سلام آکھ دیاں ہین۔
اللہ حوالے

ہمیشہ توہڑی..... نیلو

انارہ چٹھی پڑھ دیاں نال ہی خوشی نال اُچھل گئی۔ واہ! نیلو..... واہ! توہڑاوی جواب
نہیہ۔ اُجاں توڑیں تگو اوہ نکیاں دیاں گلاں یاد ہین..... ہائے..... ہائے پجاری صبیہا۔ انہاں
ہی تیاریاں ہیڈ ماسٹر صاحب دی بدلی ہو گئی۔ اُسی اوہ چلی گئی اُسی..... کتنی پھیڑی آسیاں مگو
وی شاید اُسی دی ہائے بدلگ گئی.....
اتنی مند اباہروں واز ہو یا۔

”او..... پیہڑے کھرا دیئے۔ کمرہ ترپ کانج رہیں کرے باہر دی نکلیں آچاناں تہرم
پہر جائی نال چاولاں پروئی کو مندو کر..... چھوڑو تہرم پہر جائی تسیں۔ چھڑی اشکات لدی
آندی دی کس واسطے ہے..... مندی مٹھی ہے“

”ماسی اماں! ہُن کراں کہہ۔ صبح لاچواں نکلاں دی تہائیں چھڑ ریاں۔ میں تسدی
نونہہ بن کا آئی دی ہاں پورے گراں دی نوکر نہ..... ہُن ہٹ وی گیاں“

”اچھا! تہ توہڑی ایہہ مجال۔ آئی بڑی نونہہ بنے والی سسو کو جواب دیندی ہے۔
جیہڑیاں نونہاں بن کا آندیاں ہین اُوہ توہڑے نالوں بانہواں مار دیاں نہیہ آندیاں..... منہ
کالے..... منہ کالے..... دکھدی نہیہ ہیں۔ آہنڈ گماہنڈا اُتا جیہڑیاں نونہاں بن کا آندیاں
ہیں کسٹراں آندیاں ہین..... آصفہ پہاوی دی نونہہ کو اج سر ہجانب چوتھار روز ہے تہ انہاں
چواں روزاں تھیں اُسدے کھر چار چار آدمی سامان نوردے ہین..... فیر تگو کہہ آکھاں۔ توں تہ

”ہیں ہی کنگالاں دی“

”ماسی اماں! مگو جو آکھنا ہے آکھو۔ ماہرے کھرا داناں نہ کہنیو“

”اللہ! ایہہ تہ آج زبان لڑاں لگی۔ آن دے مگو اندر میں تو ہڑی ایہہ پہیڑی جیب چھک کا باہر نہ کڈھی تہ گودی فوجدارن نہ آکھیں“

فوجدارن مانجاچا کاہکی چھالانچ اندر بڑھ گئی فر کہہ آسا۔ آگیا انارہ کو بنیسلہ..... لگ گیس بیٹھنی نکل آئیں اکیاں پھٹ کا۔ تہ دے کہد لیس بڑھی تلا۔ اُس دے تنا اُتاپلا رہیا تہ نہ اُس دے سر اُتا ہک بال رکھیں۔ چیاوٹ مچ گئی۔ سارا محلہ بھلا ہو گیا۔

انارہ کو نہ سارہ رہیا نہہ ست۔ بچاری اُتھی بے ہوش ہو گئی۔ سارے آکھن لگے گدڑی کو تھپ ہو گئی..... کوئی آکھا تصرف ہو گیس..... کوئی آکھا جن چڑ گیس۔ مختصر ساریاں رائے دتی تہ انارہ کو کہن پھر اکولا پوچے۔ نیاز نذر دے کا فوجدارن بولی:

”حضرت ماہرا کھر لٹے گیا..... میں برباد ہو گیاں۔ چنگی پہلی گدڑی کو پتہ نہ کہہ ہو گیا۔ اُچی گل وی کرنا نہ جاندی آسی..... آساں اسدیاں موراں اُتا چٹے وی تپا تپالائے مگر جناب مجال ہے سر توڑیں چاویا..... مگر حضرت کل سکھیں مکھیں بیٹھے گئی۔ تہ دکھو ماہرا کہہ حال بنا چھوڑ لیس..... ضرور کوئی چھڑم ہو گئی دی بیس“

”چھڑم نہیہ جناب..... تھپ جناب تھپ اُوہ وی کسا پری پریت دی نہیہ بلکہ کسا جنال دیادی..... اس کو جناب میں مکایا اس دیاں بانہہ تلوں اس کو کہہ پریت“ مقدم بولیا۔ پیر صاحب ذرا تفصیل کچھی۔ سارے گراں والے اکٹھے بولے.....

”حضرت فوجدارن پہاوی دی نو نہہ انسان نہیہ فرشتہ ہے..... مگر جناب ضرور کسی بُری چیز دی تھپ ہو گئی دی بیس۔ آساں اپنیاں اکیاں دکھیا۔ ایہہ بیٹھے گئی دی آسی..... اکیاں پھٹ پھٹ کانل آیاں دیاں آسنس۔ گل تھتھیا گئی دی آسیس۔ ہورا داہور کجھ آکھدی آسی پر سیا دی چھٹ ہو گئی دی آسی.....“

”بس بس لکواتا ہی پچھنا آسا“

فر پیر صاحب وظیفہ پڑھنا شروع کیتا۔ خاصا کجھ انارہ کو پڑھ کا پھوکیا۔ کجھ تعویذ تہوفاں وی دیتنکھ..... تہ دواں بکریاں دی نیاز وی دیتے کو آکھیکھ۔ تہاڑے گذر دے گئے۔ نیاز ویا زتہ کسانہ دیتی البتہ تعویذ تہوپاں چلدیاں ریاں..... تہ ہن سارے انارہ کو لوں چکھن وی لگے مگر بری خصلت کدوں گیندی ہے۔ ہک تیاڑے فرس ڈنڈ اکھن کا اس اُتا چڑھ آئی۔ انارہ کو فر جے بیٹھنی لگی تہ ڈنڈ اکھس کا سو کو نیلونیل کر چھوڑیا۔ تہ آپ فر بے ہوش ہو گئی۔ فر لوک جمع ہو گئے تہ سارے فوجدارن کو تھک لعت کرن لگے جے تگوپتہ گدری کو تھپ ہے۔ اس نال کیاں اچیاں بولدی ہیں۔ کوئی فوجدارن کو مبارکاں دیوا شکر کرنج گئی ایں۔ کوئی نصیحت کرا جتو بہ۔ پچھلا والے آدمیاں نال کون چھیر دا ہے..... خیر اس طراں گدری چا یکھ تہ جُل پیر صاحب کو لا پچے۔ تہ سارا مارا کھول سنا یکھ ہور۔ تہ موٹی جیسی نیاز وی چاڑ یکھ۔

پیر صاحب! سباں کوتسلی دتی..... تہ گدری کو سامنے بجال کا وظیفہ شروع کیتکھ..... وظیفہ پڑھ کا پیر صاحب اپنی تسبیح اُتا پھوکیا۔ تہہ انارہ دے منہ اُتا تھکن لگے۔

بس کہہ آسا..... انارہ جی مارا پیر صاحب دی کہنڈی نال چڑ گئی۔ اُیہا جی بیٹھنی لگ گیس تہ پیر صاحب دی داڑھی بچ ہک بال نیس چھوڑیا۔ لوکاں مسال مسال پیر صاحب مکائے۔ پیر صاحب اجاں ساہ ہی سنبھال دے آسے جے کوئی بول پیا۔

”میں جے آکھیا آسا۔ پیر صاحب جھیر اُتھم فرمایا دا کہ دو بکرے نیاز کرو۔ اُوہ کر چھوڑو۔ اس ویلے ایہہ حالت مت ہوویا“

”بس ایہہ گل پیر صاحب دیاں کنال بچ پینی آسی جے پیر صاحب اگ چین لگے“ چنگا تہ انہاں صدقہ میہہ دتا۔ انہاں کو ہن جانوراں دیاں دواں سراں بدلے انساناں دے دوسر دینے پئسن۔ انہاں کو ماہریاں اکھیاں اگوں دور کرو..... انہاں کو آدمی دوسر لگدا.....“

مختصر سارے ہکن بکن پیر صاحب دیاں پیراں پئے تہ معافی کہہ دیکھ۔ تہ ہور نیاز نذر

پیر صاحب سامنے رکھیکھ..... مگر تہ ہُن پیر صاحب کس دی جزت نال گدري سامنے ہون۔
 نیاز چا کا چنتے بچ رکھیکھ فرمایکھ۔

”گدري کو خاصی بڑی تھپ ہے۔ فلانی جائی ماہڑے مُرشد دی گدی ہے، اسی گراں
 بچ ہک سائیں بابا ہے، اُسدے تابع جن ہین اُیہا اُس اُتا قابو پاہ سکدا ہے“

بچارے اسی طراں اُٹھ مُڑے۔ تہ دوئے روز اُس سائیں بابے کو لاگھ پُتھے۔
 سائیں بابے خاصے ہاڑے کیے۔ خوب کڑے وڑے لائنس۔ پیراں پیغمبران دیاں تہو انیاں
 تہ سوال سٹینس تہ اخیر جن بول پیا۔

”میں شاہ پال راجے داپتر بنیسلہ ہاں۔ کوہ قاف ماہڑا وطن۔ ناری ماہڑے پیر خاکی
 ماہڑے دشمن..... حسن د عاشق..... شہر دامہمان..... سرت سر کالے“

شاہ پال راجے دانائیں سندیاں نال ہی سائیں بابا لرز گیا۔ اُوہ شاہ پال دیا کو چنگلی
 طراں جاندا آسا۔ اُوہ پرسیا دا چھٹ ہو گیا دا آسا۔

اتنی مدابا ہر ڈنڈے گئی..... ”جن بولیا..... جن بولیا“

جیہڑے ایہہ تماشا دکھدے آسے تو بوتوب کرن لگے۔ گدري بے ہوش ہو گئی تہ
 سائیں بابے مسال مسال ہوش سنبھال کا حکم دتا جے ستاں کالیاں سر او الیاں ہنڈواں دی
 نیاز پکائی جلا تہ عام و خواص بچ بندے جُلا تہ سورہ جن دی تلاوت کیے جُلا۔ سائیں بابے
 فوجدارن کو کوئی دار کھڑ کا آکھیا جے ٹوں بڑی خوش بخت کڑی ہیں، تو ہڑے کھر کوہ قافاں دا
 شہزادہ رہندا۔ اُوہ تو ہڑی نو نہہ اُتا عاشق ہو گیا دا ہے۔ اس واسطے اس بچی دا خاص خیال رکھیں۔
 اس نال کوئی گستاخی نہ ہوا۔ اسدے کھانے پینے تہہ صفائی دا پورا خیال رکھے جُلا۔ تہ ایہہ راز
 فاش نہ کیے جُلا۔ اُگوں تو ہڑا مقدر۔ اگر شہزاد خوش ہو گیا تہ پورے کوہ قاف دی دولت
 تو ہڑے قدماں بچ ہے۔ تہ اگر ناراض ہو گیا تہ سرت سر کھا گئی“

فر سائیں بابے کچھ تہو پاپاں تہکھایاں تہ وظیفہ پڑھیکھ تہ انارہ ہوش بچ آ گئی۔ جونہی

انارہ ہوش بچ آئی تہ سائیں بابے اُس کولوں ہتھ جوڑ معافی کہدی۔ تہ نیاز جیہڑی کہیدی دی
آسی اُوہ وی واپس لیتی۔ بس کہہ آسا ساریاں اُتاڑ عجب پئے گیا۔

جُلدیاں جُلدیاں سائیں بابے فوجدارن کوہک بار فر آکھیا ”کوہ قافاں دامالک تہ
جنّاں داسر دار تو ہڑے کہر مزان ہے۔ ہوش تہ ہوش کریں۔ مت کوئی خطا ہوا“ انارہ بڑے
تہوم تہام نال کہر بچکی۔ سارا مکان صاف کیئے گیا۔ ہر پاسے خبر پھیل گئی، ستاں ہنڈواں دی
نیاز پکن لگی۔ انارہ دے ما پئے وی بچ گئے۔ نیلو کو وی خبر ہوئی۔ بہلیاں تہ سمجھ گئی مگر فر سوچیں
شاید بچ ہی نہ ہوا۔ میں اتھا بیٹھی رواں تہ اُسدی قبر اُتا کہاء جمیا دا ہوا۔ اُوہ وی اُٹھ دوڑی۔ تہ
جُل انارہ دے سر ہج بچکی۔ دکھدی کہہ ہے جے کرا گڑیاں دا پیر یا دا۔ انارہ گدی اُتا بیٹھی دی
ہے۔ پروین تہ تاجہ وی کول بیٹھیاں دیاں ہین۔ سارے خوش ہین۔ باہر نیاز پکدی ہے۔ نیلو
وی جُل انارہ نال بیٹھی تہ بجدیاں نال ہی انارہ کو شکایت لائیں۔

”نڈ ماہڑی چھٹی دا جواب کیاں نہہ دتا؟“

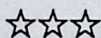
اتنی مد انارہ دی کس فوجدارن استاوانہ چلچکی کہن کا اندر بڑی تہ بولی:

”میں اُج اپنی نو نہہ تہ اُسدیاں مزماناں کو آپ ہتھ تہو السان اُلند موڑ کا دتی دی ہے“

انارہ کنال تہا نیلو کو گوشہ کہتا

”نیلو! ایہہ تو ہڑی چھٹی دا جواب ہے“

دوئے سنگناں ہس گیاں۔

”جھٹ“

”ہائے افسوس..... اماں! اماں ہی ہوندی ہے..... اپنی اماں کھتو بنی!“
 ”آج تگلو بڑھیمے پنج اماں کدھروں یاد پئے گئی واہ تنیا..... ہُن کہہ اوہ جنتی ساری عمر
 تو ہڑے نال رہویا“

متالسی دی گھٹ پھر کاتہ بہتا دا گراعتناں لہاڑکا.....

”پہاجی کہہ سناوائیں۔ کسا کسا ویلے اوہ سادہ ویلا یاد پئے گیندا تہ گلگھوٹو لگ
 گیندا۔ اوہ وی ویلا آسا آج یقین ہی نہیہ آندا..... ہائے..... ہائے وا وقتا..... ایہا میں کوئی
 دس باراں سالان دا ہواں..... بس تسدے لگوانالوں..... آجاں تھی ومی کجھ نہ لاندآ آساں
 ایہا ہاڑا دے تہاڑے آسے تہ اسی طراں تروپی آسی۔ ایہا زمی آسی..... البتہ اُس ویلے
 بڑا لمبردار آپ موجود آسا..... تہ اُسدا بڑا دب دبہ آسا..... مگر وا پہاجی بڑے لوک بڑے ہی
 ہوندے ہیں۔ انساناں پچھا جان گالدا آسا..... افسوس کہہ تہاڑے آسے۔ اگر سچ پچھیں
 پہاجی..... نیک لوکاں نال اوہ برکتاں وی اٹھ گیاں..... تگلو وی بل یاد ہوئی۔ ماہڑے تھیں دو
 چار سال ہی تہ لوہکا ہوئیں..... لمبردار ا دے اسی نمبر اکو تریہہ پنیرتری چھٹ دانے چکدے
 آسے..... تالی تروپی ویلے جنواں توڑیں آدمی ہو ترا پنج لہہ گیندا آسا..... تہ آج وی ایہا نمبر
 ہے۔ نرم جا لوڑ کالنگ لانی پندی ہے..... پوٹے وی رت پچھول ہو گئے..... پتہ نہہ میں کہہ

گل کردا آسان۔ آہاں!..... میں آکھدا آساں..... میں کوئی ایہا دس باہراں سالان دا ہواں۔
 دیکھ پہا جی بڈھیاں ہے کدھروں گل کدھر نکل گئی..... اسی طراں بڑے لمبر دارادی تروپی آسی۔
 تہ لمبر دار صاحب سارے گراں کو تہامیا..... پہیا! ویلا وی چنگا آسنا لوک آکھے لگ گیندے
 آسے۔ ابا اس تہاڑے کھر نہ آسا..... دکھ نکیاں دی گل کسٹراں یاد رہندی ہے، مگو پورا تہیان
 ہے۔ ابا اس روز داندان دی بری اُتا گیا دا آسا..... تہ اماں مگو آکھیا۔

”جل بچہ توں! حاکماں دی تروپی ہے۔ ہور نہیہ کجھ پا چھلسیں وا چھلسیں تہ سینی“
 انہاں تہاڑیاں پہا جی کجھ ہور ہی برکتاں آسیاں۔ نیک کڑیاں آسیاں۔ تہ اماں دے
 ناں اُتا مال بچھادی مچ ہی تہاڑا آسا۔ اُجا جیا ویلا مٹھی آسا۔ ایہہ نواں پھشل زمانہ کہہ آیا دھدا
 دے کٹھے سک گئے۔ آج تہ کوڑے کورنگے جوگا دو دھدا تو لہ نہیہ تھہاندا۔ اگر سچ پچھیں پہا جی
 کھلے متھے کو برکتاں دی ہین۔ اماں اسی طراں سگری لسی دی چاٹی بچ کھٹراں دا پیڑا باہ کا لمبر دار
 صاحب دے کھر ٹر گئی.....

آہا..... ہا..... ہا..... کہہ تہاڑ گزری آسی..... اتھی جے اس تلے اُتا بچ کا آساں
 بچھائیں لیتی آسی..... کڑیاں دے سوہلے۔ ٹھولا دا ٹھمکار تہ قبرے چلے جنتیا دا مہنگا۔ پہا جی
 اگر سچ پچھیں تہ ہجا آج کوئی بیاہ وی نہیہ کردا..... شامی توڑیں اسی کچھکارا بچ لگے رہیاں۔ تہ
 چرکیاں کھر گیاں، صبح جدوں اٹھیاں تہ دکھداں کہہ ہاں جے سارا منہ پھلایا دا۔ نکلے نکلے دانے۔
 میں جے نکو آکھداں ایہاں یاد ہے۔ جیاں سارا کجھ کل ہی ہو یاد ہے..... دوئے روز جے اوہ
 دانے رسن لگے..... سارے آکھن لگے پتہ نہیہ معصوم چندکا کو لمبر دارا دے کس نال پہت دے
 رے پچارے کو جٹھ لگ گئی..... ماؤ دادل..... اماں سادہ لا کا لمبر دارا کو لکھ لکھ چھ گئی۔ ماہڑا مشوم
 آج توڑیں کس دی تالی تروپی بچ گیا دا آسا۔ سرکھ خانہ پتہ نہیہ کس بد بختا دا جٹھا کھوال رہیہنس
 ۔ ماہڑے جاتکا دامنے پھل گیا۔ خاصا چھمیل پئے گیا آسا۔ مگر لمبر دار بڑے دلا والا آسا۔ سن کا ٹر
 آیا۔ تہ اماں کو آکھن لگا توں چلی ہوئی دی ہیں۔..... کجھ گل نہیہ..... اگر ایہہ سچ دی ہے کہ جٹھ

نکل گئی دی ہے تاں وی کہہ ہویا۔ خدا نجات دیو اے بچی اوجی گل نیہہ۔ فر لمبر دار صاحب آپنی
 لاری کالی بکری اسدے کھر بیچ دتی آسی تہ میں اُسدیاں تہاراں پیندار ہیاں..... تہ آج ایہہ
 ایہا تلا۔ اُیہا کھڑا ہیازی تہ ایہا تروپی۔ تہ کالو پہیا فر کہہ چیز بدل گئی دی ہے؟۔ جے آج
 اُساں دواں بڈھیاں کو کسانال نہیہہ کھان دیندے۔ تہ اسیں ادھر پاسے دار کھدیٹر چھو
 ژینکھ۔ جیاں کتیاں بلیاں کو پاسے دار روزی دا گراہ باہندے ہین..... اگر ماہڑی اماں آج
 جنیدی ہوندی تہ ماہڑا ایہہ حال دکھ کا زہر کھا کر مر گیندی..... اتنی مدا بولی چلی..... اللہ مڑ دواللہ
 تہ سارے کداڑے مار کا ہوترانچ لہہ گئے..... مگر انہاں دواں بڈھیاں دے سامنے پتہا دا
 تھال اجاں اسی طراں تہر یا دا آسا۔

”حسرتاں دا جنازہ“

جمیلہ کو دسویں پاس کیتیاں دیاں آج دو سال ہوئے دے آسے تہ اوہ ہن سرکاری سکولانچ ملازم وی ہو گئی دی آسی۔ تہ اپنے بڈھے پیودی بانہہ تہ نکے پہراؤ دا سوٹھا بن گئی دی آسی۔ ہن اسدا پہراوی پرائیویٹ سکولانچ پڑھن لگا آسا تہ اسدی اماں سن دی نکایاں والیاں چھیریاں تہ لہراں والے چندے لانے چھوڑ دیتے دے آسے۔ تہ اوہ ہن لکڑیاں کووی نکے نہ گیندی آسی تہ کنیاں دی پھکی واسطے لوکاں دے چاول وی نہ چھندی آسی۔ منگتا وی ہن لوکاں دیاں تالیاں تروپیاں چ اپنی جان نہ گالدا آسا۔ تہ نہ شڑکا اُتا میرے بیٹا نال روڑی کھدا آسا۔ صرف اپنی زمی باڑی آباد کردا آسا۔ اولاد چاہے کھئی وی کیاں نہ ہوا اپنے ماؤ پیو دا دکھ درد کدوں برداشت کر سکدی ہے۔ جمیلہ ایک مرد بن کا اپنے کہرا دا قضیہ کڈھے کو لگ گئی..... مگر تہی پہن۔ پرایا مال کدوں اپنا ہویا دا ہے..... کسا پہلے لوکاں چ اکھان کیتا دا ہے ”سریاں دی چھاماں کس آرام کیتا دا ہے“ جے منگتا جمیلہ دی چھاماں آرام کردا۔

ساریاں برادری والیاں دیاں نظراں اس دے کہرا دار اٹھن لکیاں جسطر اں جتھا

کرے مُراڑ پیدا ہوندا تہ ہلاں تہ گرجاں دیاں چوہنڈاں آپوں آپ اُس دارمُز گیندیاں ہین۔
 اسی طراں چاچیاں۔ تاہیں تہ مانویاں سہاں دیاں چوہنڈاں اس دارمُز گیاں۔ ہک سوچدا میں
 ہی چوہنڈ کہنس دوا آکھدا میں ہی پونج کھنہنس جس ویلے اوہ پڑھدی آسی تہ کسا چاچے یا
 ماویں اس دے ہتھا اُتا چوانی نہ رکھی۔ جے ہاں بچی اس دی سیاہی آئیں بلکہ اُلٹے چہنے
 چپا لے شروع کیتی کھ۔ تہ اُج اُیہا تائے چاچے صبح شام اُسدے کھرا داطوف کر دے آسے۔
 کوئی اپنے غفورے واسطے صبح پھیرا لندا آسا تہ کوئی اپنے ریحے واسطے شامی چھو لی تہ ردا آسا۔
 مگر کون اپنی اولاد واسطے برا چاہندا، جے منگتا اپنی جمیلہ واسطے مندا چاہوے یا ہرہکی ماویہ پودی
 ایہا خواہش ہوندی ہے کہ اندی تہی سرہیچاچ کرا راج کرا۔ اس دی تہی تہ پڑھی لکھی تہ
 مائٹریانی آسی۔ نہ اوہ ماویں دے کھ لکڑیاں ٹھوئے جوگی آسی۔ تہ نہ چاچے سے کھ گورے دی
 ٹھکی چائے جوگی آسی۔ اس واسطے منگتے ساریاں مامیاں چاچیاں کو دلوک جواب کیتا۔

برادری والیاں منگتے کو خاصا مندا چنگا آکھیا۔

”..... نہ کروں وانہ کروں کجھ..... عمری پچھا تہیو داصدقہ رزقا دامنہ ڈٹھا دایس۔
 کھان دیوس تہیو دی کمائی“..... شابا سیٹی واہ! شیرا۔ اتھا ہی بڈھیاں کرنس۔ دلا نال
 لا کار کھنہنس عمر ساری“۔

جمیلہ پچھاوی خاصی لنگ لائی کھ۔ دسویں کہہ پاس کر چھوڑی اس سن جے ایہہ
 اسماناں نالوں تارے تروڑن لگی۔ غفور اچار اُن پڑھ ہے..... اُنسیس پے ولایتوں کوئی
 پڑھیا دا انگریز لوڑکا“۔

دوہ پے تہی چپ چہتیاں ایہہ ساریاں سکیاں سڑیاں گلاں سُن دے رہے مگر
 جمیلہ دی مائٹری کڑی دی ذات بگڑ گئی۔

”کون ہوئے ماہڑی معصوم گدیری بچھا لنگ لائے والے۔ انگریزاں کو دیون اپنیاں
 ماواں کھڑکار جیے تہ غفورے کو دیواں وا..... میں اپنی لعل جی تہی۔ ایہہ کدے ہو ہی بیہہ سکدا۔

میں عمر ساری اس بہیڑے کہ رانچ گوا چایا تہ لکڑیاں ٹھہریاں۔ اوہ ماہری ہی بے شرم منڈی آسی۔
 ماہری جمیلہ ایہہ قضیہ کرسکدی ہے۔ ہائے اللہ نہ کرا لس۔ کرسی اُتا بنجنے والی کڑی۔ اس کو اُجی
 جائی لاساں۔ جتھا اُس دے اگاتہ پچھا غفورے تہ رحیمے جے چار چار نوکر ہوسن۔ ماہری رانی
 بختا والی ہے۔ کھبے تہرم پہراؤ اپنی اُن پڑھ تہی جیہڑی تہاڑی ڈنگراں نال تنکیاں پیراں نکا نکا
 تہ ٹھیری ٹھیری چھان ماردی آسی۔ شہر رانچ لائی تہ آج اوہ نوران نور جان بیگم بن گئی دی ہے۔
 موٹراں تہ لاریاں سوا پیر نیہہ تہردی۔ اوہ آسی کس جگہ مندی بہیڑی کالی کلوٹی۔ ماہری جمیلہ
 خدا رکھس تہ ماشریانی ہے۔ سکول جلدیاں جس ویلے پرس گلہ باندی ہے تہ رجسٹر ہتھا لاندی
 ہے۔ ایجا لگدا جیاں شہرادی کوئی میم جُلدی ہے۔“

منگتا بولیا..... ”تہ مگو کہہ ساندی ہیں..... جل ہاں..... اسی نوران کو آکھ کرے اُتھی
 شہر رانچ لاچھوڑیس“

بختی..... ”ہائے ماہری جمیلہ کل دی پکی اجاں دودھ ٹھڈاں نال بیس۔ میں معصوم
 پکی کولوکاں دے حوالے کر چھوڑاں توں تہ صفائے ہڑیا دا ہیں“

منگتا..... ”چہلے! توں سکھاں مکھاں لہر کردی ہیں۔ تاں وی کسا جائی گل تا کر چھوڑاں
 جے انہاں گراں والیاں دامنہ جیا بند ہوا۔ نتا پتہ نہیہ ایہہ کہہ کہہ اپنا منہ کالا کرسن“ کہڑی دیاں
 سویاں کس پگڑیاں دیاں ہیں۔ وقت دا کاروان گذر دا گیا۔ تہاڑے لنگدے رہے۔ اخیر ہک
 تہاڑے جمیلہ دی گل شہر دے ہک امیر تاجر دے کہر ہو گئی۔ جمیلہ دے پہاگ کھل گئے۔ کہرا
 بچ خوشیاں ہو گیاں۔

بختی..... ”میں تگوا آکھدی آسیاں۔ ماہری تہی بختا والی ہے اس اگا رحیمے تہ غفورے
 جے چار چار نوکر ہوسن۔“

منگتا..... ”توں کہہ آکھدی آسین۔ اوہ تہ دوروں پتہ لگدا میں تگوسو پوریاں آکھیا.....
 جمیلہ دی گردنی اُتا جیڑا تہل ہے اس کو ہنک کار کھدی کر“

اتنی مداحیلہ بوہا کھولیا مگر اس سن اوہ تل آنج ٹھکیا دا آسا۔ کیاں نہ ٹھکیاں دا ہوندا۔ اوہ جے اُسدی قسمتی دانل آسا۔

دوئے تہاڑے مٹھائی وٹھائی بندے گئی۔ نشانی ہو گئی تہ اُسی روز نکاح دی پڑھ چھوڑ کیکھ۔ بس نکاح ہو گیا تہ ہی پہین سروں لہہ گئی۔ ایہا ویلا اوکھا ہوندا۔ اس ویلے شہرا والے شہوالے دی بولی لاندے ہین تہ داج دکھن منکدے ہین مگر ایہہ کتنے شریف تہ ہوئے والے لوک ہین۔ انہاں تہ کڑیاں دی جوڑی وی نہیہ منگی۔ خدا تہیاں پہنیاں دیواتہ اہنجیاں قسمت والیاں۔

جیلہ آپ وی بڑی خوش آسی۔ سکول گیندیاں انہاں اوکھیاں اوکھیاں راہاں اتوں ٹردیاں اُس کو ایجا لگدا جیاں اوہ موٹراں بیٹھی دی شہراء دی کسا سٹرکا اُتا جلدی ہوا۔ اُس سن اپنے واسطے نوئیں رواج دے مطابق کپڑے وی بنوالے۔ اسطراں لگا جس طراں جیلہ بیاہ پھیر کھرائی دی ہوا۔ اسدے سامنے جد کوئی شہر ادے بارے بچ مندا چنگا گنا تہ اوہ اگ بگولہ ہو چکھا۔ ایہاں وی گرائیاں دیاں دلاں بچ شہریاں دے خلاف ہک فطرتی بغض ہوندا ہے مگر جیلہ دی ایہہ نفرت۔ پیار بچ بدل گئی دی آسی۔ سوچدی آسی۔ اگر اس غفورے نال بیاہ کیتا دا ہو یا تہ چاہے نہ نہ کردیاں سارا کھر لٹ کھڑیا دا ہو یا مگر انہاں شہر والیاں دیاں منہ بچ جیاں جیہہ ہی نہیہ۔ کتنا غلط خیال ہے اُساں گرایاں دا انہاں شہر والیاں دے بارے بچ۔

تہاڑے پاس ہوندے رہے۔ بیاہ دے جے جے ہوندے گئے۔ اخیر تہاڑے بدھے گے تہہ بیاہ دی تاریخ مقرر ہوئی۔ منگتا اپنی جیلہ واپس گنج کا کرنا چاہندا آسا۔ اُس سن جے اپنے پہراواں تہ رشتہ داراں کو دس کا چھوڑنا آسا۔ تہاڑے بندیاں نال ہی اُس سن دُور دُور توڑیں تہا مناتہ بیاہ داسواں کرنا شروع کیتا۔ جیلہ سن وی اپنیاں سنگناں مہلیاں کو پہلیاں ہی آکھ چھوڑیا دا آسا۔ گیتاں جے گوالنیاں آسیاں نس۔ ایہہ تہاڑے کتنی خوشی نال تہ کتنے تاولیاں لنگھ گئے۔ چاول چھٹنے، گیتاں گانیاں ٹھول بجانے۔ آج مہندی راتیں کو صرف دو

تہاڑے رہ گئے دے آسے تہ آج ہی جیلہ دیاں سر تہجیاں سن مہندی کہن کا آنا آسا۔ سارے اڑیکا بچ آسے تہ اخیر اُوہ آہی گئے سارے خوش ہو گئے۔ گیتاں تہ شرینی چھکری شروع ہو گئی۔ بوہی دیاں سنگناں سن تاولیاں تاولیاں مہندی دا تھاں کھولیا۔ تہ اُس اُتا ہک سونے دی انگوٹھی تہ تلا ہک پرچی آسی۔ کوئی انگوٹھی کو پرت پرت دیکھن تہ کوئی پرچی کو پھیر پھیر پڑھن جیڑا پرچی پڑھدا جیاں اُس کو سپ سوگھ گیندا پرچی ہکی تھیں دوئے دے ہتھانچ پھر دوئے تھیں دوئے دے ہتھانچ۔ کوئی وی منہ تھیں کجھ نہ بولا..... شاید ایہہ داجادی لسٹ آسی۔ ست ایٹم۔ اُف! سونے دے چار سیٹ لکھیا داد کھ کا سارے حیران تہ پریشان آسے۔ اُپروں ٹی وی تہ فریق دی فرمائش بچارا منگتا اس اوکھے ویلے اتنا کجھ گھسوں مہیا کرسی۔ اتنی مدا منگتا اندر بڑیا۔ ”کیاں وا! کڑیوہ..... تساں کو کہہ ہو یاد..... مہندی آئی دی ہے گیتاں دوچاؤ۔ آخر تہیاں پہناں ہک روز اپنے کھنر جلنا ہی ہوندا..... تساں بیاہ جیاں ماتم بنا چھوڑ یاد“

”اہاں ابا..... تمہیں سچ آکھ دے ہو۔ ایہہ بیاہ ہن بیاہ نہ رہیا ہک ماتم ہی بن گیا“ اس نال ہی جیلہ بوک مار کا بے ہوش ہو گئی۔

منگتا تہ پہلیاں ہکا بکا ہو گیا..... ”یا اللہ ایہہ کہہ ہو گیا میں ابھجا کہہ آکھ رہیاں“ مگر تاولیاں ہی اُس کو ساری گلا دا پتہ لگ گیا۔ مگر ہن اُوہ کروی کہہ سکدا آسا۔ نکاح جیہڑا اُوہ کر رہیا دا آسا۔ ہو ر فر عزت داسلہ وی آسا۔ اوہیا برادری والے کہہ آکھسن۔ بچارا ستماں ماریا اُسی طراں اُٹھ دوڑیا تہ جل زیلدا صاحب کو لا بچیا تہ اُستدے سامنے لسٹ رکھپس۔

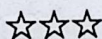
ساری زمی باڑی، ڈنگر بوٹا کراٹا لا کا وی چار ہزار روپیہ کہٹ ہوندا آسا۔ تہ اُنہاں چواں ہزاراں بچ منگتے سن اس کول ہک سال نوکر رہے دا اِشقام لکھ دتا۔ اُوہ ساریاں چیزاں کہن کا سدا کہہ ادا ر دوڑ پیا اُس کو اندازہ آسا جے جت پکھی دی ہوسی۔ اُوہ کہہ ادا دے دراہڈے بچیا تہ خوشی نال کد گیا۔ شاید جیلہ دی ڈولی لنگدی آسی۔ اُوہ دوڑ کا لوکاں دی پھیرا بچ بڑ گیا..... افسوس ایہہ اسدی ڈولی نہ بلکہ جنازہ قبرستان دا ہر جلد آسا۔

اُس سن خود کشی کر چھوڑی دی آسی تہ اپنے پیو کو ہک چھٹی لکھ رکھی دی آسیس۔

”ابا..... ایہہ بیاہ بن بیاہ نہ رہیا۔ ایہہ بیاہ ہک سودا بن گیا، ہک قید بن گئی۔ ماہڑیاں سر بیچ والیاں کو ماہڑی نہ سونے دی ضرورت ہے۔ میں اپنے آپا کو قید بیچ بند کرکے تساں کو عمر ساری پہنکھ نہ منگال سکدی۔ لہذا میں اس قید بیچ جلن تھیں بہلیاں ہی آزاد ہونا چاہندی ہاں۔ ابا..... تسیں مگو معاف کریو

تدی تہی جیلہ

اسی کہڑی دوروں میںڈ باجے تہ پٹاخیاں داواز آیا شاید جیلہ دی جتج ٹردی آسی۔

شعلے دے رنگ

”سُنیا جی تُساں سُنیا..... اُج کہہ ہویا؟“

”کہہ ہویا؟“..... اُس سن اخبار چھوڑ کا سگریٹ بالدیاں ہوئیاں کچھیا۔

”ہائے! سارے محلے بچ کھل ملی مچ گئی دی ہے تہ تُساں کو پتہ ہی نہیہ“

”اُوہ ہے نا..... حاجی علی خان موڑ والا ڈی سی ہوراں دا گماہنڈی۔ اس دی نو نہہ بن

اُج ذہیہ دو پہری اپنے آپا اُتا تیل سٹ کا اگ لا چھوڑ لیس۔ لوکاں اُس کو پچائے دی مچ
کوششیں کیتی مگر بے سود۔ بچاری اللہ کو پیاری ہو گئی۔ ہائے! کوری بوہی آسی اُجاں ہتھاں
نالوی مہندی دارنگ نہ لتھاوا آس۔ کہہ ہو گیا اِس دنیاں کو تہ کہہ بن گیا انہاں لوکاں کو۔

ایہو جیاں کہانیاں تہ کرے کتاباں بچ پڑھدے آسیاں تہ اُج سامنے پیش ہون لکیاں۔ بچاری
ہُن اس تھیں زیادہ کہہ آندی۔ سارا کجھ ہی آندا آسے جے ہک تہی بیہن آندی ہے۔ پڑھی
لکھی دی آسی تہ آپ دی ہزار باراں سو روپیہ کمائی آسی۔ ہُن بچاری ماروتی کھتوں آندی
..... توبہ توبہ کتنا ظلم ہے بچاری کا لسری اُتا۔ پہلیاں تہ ار تھی نال شمشان گھاٹ اُتا سڑھے
واسطے مجبور کیتے گیندی آسی تہ ہُن پڑا ہے بچ دا ج واسطے سڑھے اُتا مجبور کیتے گیندی ہے“

میں ایہہ کہہ دکھدی ہاں اکرم..... تسدیاں اکھیاں بچ اُتھروں..... واقعی تئیں اتنے
مہان ہو کہ تئیں ہک عورت دیاں مجبوریاں سمجھدے ہو“

اکرم اُتھرواں دیاں قطریاں کو شہادت دی اُنکی اُتا لہاڑ کا اُنکو ٹھے نال ہولیاں ہولیاں

ملدیاں ہوئیں۔

”عابدہ! سوچو ہاں کتنی ٹھنڈک آئی انہاں مشعلاں بچ تہ کتنا سیک ہے انہاں مشعلاں بچ“

”تسیں ایہہ کجیاں گلاں کردے ہوا کرم..... جدھ تھیں اودھ مکان سرٹھیا۔ پتہ نہیہ تسیں کجیاں کجیاں گلاں کردے رہندے ہو۔ ایہہ کرائے دامکان وی ماہڑے واسطے کسا محل تھیں کہٹ نہیہ قسمت بچ تہ آسا سرٹھ گیا۔ تقدیر نال آج توڑیں کس کہول کیتا دا ہے“

اکرم..... سگرٹ دالماں کش مارکا:

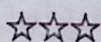
”نہ عابدہ نہ..... متھے دیاں لکیراں کو مندا چنگانہ آکھ..... تو ہڑا مجرم میں ہاں۔ صرف میں..... تگوا یاد ہے۔ آج تھیں ترے سال پہلیاں جس روز اسدا مکان سرٹھیا آسا..... اُسدے دوئے روز اسدے کہر نیاز آئی۔ ایہہ نیاز تہدھ اسدے بیہ تھیں پہلیاں قاضی ناگ شریف دی زیارتی اُتامنی دی آئی۔ تہدھ کتنے تہوم تہام نال تیاریاں کیتیاں دیاں آسیاں۔ سارا مکان سونت سانت کا تہ طاق دروازے تہوتہا کار کھے دے آسے۔ تہدھ ساری برادری کو سدھ کیتی دی آئی۔ تہدھ اپنے پہناں تہ پہرا سارے راتیں ہی تہام آندے دے آسے تہ ماہڑیاں رشتہ داراں دے بارے بچ تہدھ آکھیا آسا۔ جے راتیں مکاناں بچ جا نہٹ گئی انہاں کو دوئے روز نیاز بچ تہامساں۔ اُسی شامی لگوا یاد ہے میں بیٹھکا بچ بیٹھا دار سالہ پڑھدا آساں تہ توں دروازہ کھول کا اندر آئیں تہ لگوا آکھسی جے ماہڑے رشتہ دار آئے دے ہین انہاں کو لاچھٹ کہڑی بیٹھا دا ہو دیاں۔ اودھ تو ہڑے وی تہ رشتہ دار ہیں دشمن نہیہ۔ توں ایہہ آکھ کا تہ کمرے بچوں چلی گئیں۔ مگر میں اپنے آپا بچ ہک عجیب کیفیت محسوس کیتی۔ میں سوچاں بچ پئے گیاں کہ ایہہ ماہڑا کہر کسٹراں۔ آج اتھانیاں دیاں تیاریاں ہو ریاں ہیں۔ نہ ماہڑا پہرا اتھانہ کوئی بہین تہ نہ ما۔ میں آپنا غم غلط کیتے واسطے پھر رسالے دے ورق پرتن لگاں مگر اس عجیب جے احساس سن جھیرا میں زندگی بچ پہلی بار محسوس کر رہیا آساں لگو بڑا بے

چین کر چھوڑیا، تہ میں رسالہ پھینک کا کرے بچ غیر شعوری طور اُتار اُدھر دھن لگاں۔
 اچانک ماہڑی نظر کندا اُتاپچی تہ اوہ فوٹو اُتھانہ آسا۔ اے جنتیاد فوٹو اُتھانہ دکھ کا ماہڑے اندر دا
 اضطراب ہو رہا گیا۔ اے جنتیاد کا ٹکڑا کھا کا تہ لسی دی کہٹ مار کا گو پڑھالیا لکھالیا تہ ملازم
 لوالیا۔ اس فوٹو ماہڑے واسطے مشعل راہ آسا۔ میں پردیاں کو ادھر ادھر ہلا کا طاقا اُتار ڈٹھا
 مت لہاڑ کا طاقا اُتار کھیا دا ہوئے مگر اُتھاوی نہ آسا۔ فر میں اپنی بے چینی اُتاقا پوپائی واسطے
 اخبار چا کہہ تہ آرام کرسی اتا دراز ہو گیاں تہ سوچن لگاں کتنی آرام دہ ہے کرسی۔ چٹ خیال آیا
 جے ایہہ تہدہ دا جانچ آندی دی ہے۔ تہ میں کرسی اُتوں اُٹھ کا صوفے اُتار بیٹھان پھر خیال آیا
 جے ایہہ وی تہ تہدہ دا جانچ ہی آندا۔ کونے بچ نظر گئی تہ اُتھا تہر یادائی وی وی توہڑے دا ج
 دی نشانی آسا۔ سیلنگ نال لکیدا پکھا..... فرشا اُتار ڈھریا دا قالین..... طاقتا نال لگے دے
 پردے سب توہڑے دا جانچ آئے دے آسے۔ حتی کہ ایہہ مکان جس بچ میں بیٹھا داساں اوہ
 بھی تگ پوسن دا جانچ دتا آسا۔ سوچن لگاں فر ماہڑا کہہ ہے اس کہرا بچ۔ ہک فوٹو آسا۔ اوہ بھی
 تہدہ لہاڑ کہہ دا آسا۔ ماہڑی اضطرابی کیفیت بدھدی گئی۔ تہ میں لائبریری کڈ کا سگریٹ بالن
 لگاں ایہہ لائبریری توہڑے دا جا دا آسا..... ماہڑا سر چکرا گیا تہ میں سکریٹ بالے دے
 بجائے لائبریری طاقتا نال لگے دے ریشمی پردے تلابال چھوڑیا تہ دکھ دیاں دکھ دیاں اگ پھیری
 پھیل گئی تہ میں زوراں نال بوکنا شروع کیتا بچاؤ بچاؤ“

”اُف! تہدہ ایہہ کہہ کر چھوڑیا اکرم..... تہدہ اپنا سارا تہدہ ساڑھ چھوڑیا..... اکرم دیاں
 انگلیاں بچ مھسیا دا سگریٹ سرٹھ کا اس دیاں انگلیاں توڑیں بچیا دا آسا۔ تہ اسدیاں انگلیاں
 دی چربی فٹکا فٹکا بن کا کردی آسی۔“

عابدہ سن فٹ اکرم دا تہدہ اپنیاں ہتھال بچ پکڑ کہہ د۔

”انہاں ہتھال کونہ ساڑھ اکرم..... انہاں نال اسیں اپنا کہہ بنا ساں جس بچ ککھ

بھی پرایانہ ہوسی۔

”سلامانہ“

”..... ظلم جناب ظلم!..... قہر صاحب قہر!..... ماسٹر صاحب انڈیاں اُتوں لکڑی پکڑال کھڑی۔“

”چپ کروا فقیر یا..... بکواس نہ کردا کر، جد بڑے آدمیاں سامنے گل کرنی نہیہ آندی تہ فرکیاں پہونکدا این۔“

”تائیں تہ ہرویلے پچھار ہندے ہو۔ دوئے آدمیاں کونال آن کا خجل کردے ہو۔“
 ”جناب عرض اسطراں دی ہے۔ ایہہ اسدا گرائیں سادہ جیا ہے، اس کو گل کرنی نہیہ آندی..... جناباں کو اللہ ماہڑے عزت بخشی دی ہے۔ ایہہ اساں واسطے فخر دی گل ہے۔
 تہاں کو اللہ ماہڑا اس تھیں وی اُچی کرسی دیوا..... تہیں پہاویں لگو کپ ٹک کا دریا پھینک چھوڑو مگر جناب گل سچ ہے تہدی حکومت بچ ہی ظلم ہے، جیہڑا نہ کدے ڈٹھانہ سنیاں۔“
 لمبردار صاحب کہہ گل ہو گئی۔ آج تہیں بڑے تیز نظر آندے ہو۔“

”جناب!..... بے ادبی معاف۔ جس جانی اگ بلدی ہے اوہیہا جاجا جاندی ہے، تہیں وی ماسٹر رہے دے ہوئے اللہ کیتا آج DEO دے عہدے اُتا فائز ہو۔ تہیں آپ

دسوا یہ غدر نہیہ تہ ہور کہہ ہے۔ حکماً ماسٹر صاحب سن میلوادے جندکاں کولوں عطے دی کھڑی پگڑال کھڑی اپنا عطا جناب تئساں کولوں کہہ چھپیا داہے جانڈے جے ہوسں بچارے کوایہا ہک چلی کہرا دے بوہے آسی۔ اوہ وی انٹریاں اُتا آسی۔ عطے دا جندک کرے ماسٹر صاحب دے کہرا اپنی چلی سیان گیا تہ ایہہ گل کھل گئی میلو وی ایہہ سامنے ہے۔ آپ ہی کچھ کہنوس نا۔“

”صاحب! میں ہاں اوہ بد بخت میلو۔ جیہڑا گراں بیج منہ کڈ ہے جگانہ چھوڑیا اس گدرے جو انا مرگا۔ تئسیں اپنیاں ہتھاں ماہڑا قتل کر چھوڑو میں سر نہ چاساں مگر جناب اس تھیں پہلیاں تئسیں قسم دے کا اس گدرے کولوں کچھ کہنوں کے کہہ ماسٹر صاحب کہہ آکھئی آکھن لگے۔“

”جد توڑیں توں سلامانہ نہ آئیں تو ہڑاناں نوئیں کلا سانج درج نہیہ ہوسکدا۔ تگوتہ سلامانے بیج دو کٹڑا آنے ہین تگوتہ نمبر وی زیادہ آئے دے ہین۔“

جناب ماہڑے کول وی گدرے ایہا گلاں کیتیاں تہ ہتھوں میں اس کو تھپڑ دووی مارے جے اس باریں فر تہ زیادہ نمبر کیاں آندے۔ کہرا دے بوہے ہک پوتا وی نہیہ دو کٹڑکتھوں آئساں۔ فر دل سڑھیا گدرے دے اتھروں برداشت نہ ہوئے۔ تہ میں اس کو آکھیا ”بچہ دور و زہر کر کچھ لگو کماٹی اُتا تہاڑیاں دولان دے مگر جناب لگو مسیتی دی قسم تہ لگو ایہاں مال بچھا مرا جے لگو ایہہ پتہ ہے کہ اس جو انا مرگا میلو تہرم پہراؤ دے کہڑوں چلی پگڑ کھڑی دی ہے۔ جناب تئسیں مائی باپ ہو میں تئساں اگا سارا ماجرا بیان کیتا۔ اگر ماہڑی غلطی ہے تہ لگو اتھی اپنیاں ہتھاں قتل کرو تہ اگر ماسٹر صاحب دی خطا ہے تہ اسدی عدالت کرو۔ اس لگو گراں بیج منہ کڈھے لائق نہیہ رکھیا تہ برادری بیج نک کپال سیٹاس۔ باقی رہیا ایہہ جو انا مرگ میں کہہ پچاں تہ اس کو جنیدیاں درگور کر ساں۔“

”لمبردار صاحب! ایہہ کون بد بخت نیچر ہے جس سن پورے محکے داناں

بدنام کر چھوڑیا؟“۔

”جناب! گراں والے ماسٹر صاحب کو تھانے دین لگے آسے۔ مگر میں انہاں کو صلاح دتی جے آسیں اس کو پہلیاں اپنے حاکما کو لکھراں۔ تہ جناب اسماں ماسٹر صاحب کو نال ہئی پگڑ آند“۔

”لے آؤ بھائی اس کمبخت ٹیچر کو اندر“ DEO صاحب سن میزا اتار کھی دی کہنٹی بجاکا حکم کیتا۔

بوہا کھلیا تہ چہر اسیا سن ماسٹر صاحب کو اندر باڑیا۔ یاسر ماسٹر صاحب کو دیکھ کر ہکا بکا ہو گیا تہ اپنی کرسی بچ جم گیا۔ جیاں اُس کو سپ سوگھ گیا ہوا اُس کو اسبجا لکیا جیاں کہہ دی دیاں سویاں پھر کا بیہ سال پچھا ہو گیاں دیاں ہون۔ تہ ہک ہک یاد آکا دم تر وڑ رتی ہوا.....
ہک تہاڑے اوہ وی اسی گدرے نالوں سکولی جندک آسا۔ تہ اسی ماسٹر صاحب کو لا سرٹیفکیٹ واسطے گیا آسا۔

”سلام علیکم.....! ماسٹر صاحب کتھاہن“

”سلام کرواہ.....! ہور کسا کو گچھ کا۔ ترے روز ہوئے نی رزلٹ نلتھے دیاں تہ ایہہ ترے روز گر مریدا آسیں.....! آگیا اچ می می کر دا.....! ماسٹر صاحب کتھاہن۔ توں سنانا تو ہڑا سلا مانہ کتھا.....! اگر ایہہ نہ ہوا تہ دکھاں تلو پاس کون کریا“
”میں ٹساں کو پچھیا آسا۔ ماسٹر جی کتھاہن؟“

”اُوہو!.....! آج تہ گدرادہ نہاں نال چھیاں پھند اٹھھی کہہ پاس کر گیا جے اسماناں نالوں تارے تر وڑن لگا.....! جُل واگدر یا جُل راہ سام اپنا۔ سلا مانہ آن تہ سرٹیفکیٹ کھڑ۔ دکھدی ہاں تلو سلا مانے بغیر کون سرٹیفکیٹ دیسی“۔

اُس کو سخت لہر چڑھی آسی۔ آکھن لگا آس جے ماہراناں گدرانیہہ یاسر ہے مگر چُپ ہو ریا۔ سوچیاں ماسٹر جی دکر اکہر والی ہے کہہ آکھنس۔ تہ بھیاں دیاں لتاں نال واپس مُڑ آیا۔

”اماں!..... اماں!..... ماسٹر جی دی بیگم جی سلامانہ منگدی ہے اُس سن مچ لہر کیتی۔
آکھدی ہے جے دکھساں تلو سلامانے بغیر سرٹیفکیٹ کون دیسی۔“

”بچہ جے کچھ آسا اُوہ اُسی دے ماتے لکیا اُتروں ہی انڈیاں دے دو درجن تہ
کھوڑاں دے چار پانچ دے کا آہنسن۔ ہک ہک گلو کھرا ابو نے تھیں اس مکایا۔ آج وی ہويا
تہ کہن ہی گچھیاں پہنکیاں ایہہ پڑھائی نہ ہوئی نراقضیہ ہويا۔ سوپوریاں تلو آکھیا۔ بس اُٹھ
جھاتاں پڑھ رہیں۔ ہُن بس کر جہاں پڑھائی نہیہ کیتی دی اوہ نہیہ کھاندے..... اُوہ وی تہ
دوئے ترے تھیں چنگا کھاندے ہن۔“

میں وی پڑھائی چھوڑ دیساں تہ اماں نال ہتھ بٹاساں۔ لاواماسٹرادی زنانی سرٹیفکیٹ
اپنے ماتے۔ اماں وی سچ پندی ہے۔ روز روز کھتوں آنسی..... فر خیال آئیس ہن تہ ہائی
سکول بچ گینا۔ انور آکھدا آسا اتھا سلامانہ کوئی نہیہ منگدا..... فر سوچیں..... ”سرٹیفکیٹ نہ
..... سلامانہ..... ہک ہک گلو کھرا ابو ہے تھیں اس مکایا۔“

..... اچانک اُس کو تہیان پیا..... تہ باٹاجیا تہا گا آن کا اُس نال مکئی دے دانے
پرونے شروع کیتینس۔ اماں آکھد ہوندی آسی جے جس ویلے لگڑاں دے چور آندے ہن۔
تہ اسی طراں رسی بھینکدے ہن۔ لگڑوانہ کھا گیندے ہن تہ رسی آندے اندر چلی گیندی ہے۔
تہ فر ہولیاں ہولیاں انہاں کو نیرے چھک کا پگڑ کھندے ہن..... فر خیال آئیس۔ ایہہ تہ
چوری ہے مگر میں اپنے واسطے مٹھی کر ساں منگو تہ سرٹیفکیٹیا دی مجبوری ہے۔ گناہ چڑھسی تہ
ماسٹرادی کھراوالی کو منگو کہہ۔

خیر یاسر اُٹھ ٹریا..... ہکی ہتھ بچ بی دی رسی تہ دوئے بچ کھیلدا۔ تہ جلدیاں جلدیاں
مغلی تھرم ماؤ دے کھرا باہر بچیا تہ بنے تلاٹھک کا لگڑاں کوتاژن لگا۔ اتنی مند اسدی نظر بنے
تلا پئی دی مری دی کڑی اتاپی۔ شاید لگڑوکانے نال ہُن ہی کرے مری دی آسی تہ مغلی تھرم
ماؤ کڈھ کا باہر پھنکی دی آسی۔ اسی واسطے اجاں ہلاں کاگ نہ پئے دے آسے۔

یاسر آرام نال ٹہک کا کٹڑی چائی تہ جل کٹھی اُتاپچیا۔ لکڑی کو کھو کھاہ کا زنج کرکاری
 سیاہی دی دوات اسدی گردنی اُتا ڈول کاتہ کا غذا بچ پہلیٹ کا ماسٹر جی دے کبھر فر گیا۔ تہ
 سلا مانہ دے کا سر ٹیفکیٹ کھن آیا۔ تہ آج اوہیہا ماسٹر جی اُسدے سامنے ملزم بنیاد کھلتھا دا
 آسا۔ تہ سارے گراں والے اُسدے اردے پردے منکر نکیراں نالوں کھلتے دے آسے.....
 جناب تسیں حاکم ہو..... اسدے مائی باپ ہو..... تئیں فیصلہ سناؤ..... قصور اس جوانا مرگا دا
 ہے کہ ماسٹر جی دا۔

اوہ حیران آسا۔ کہ اوہ کہہ فیصلہ سناوا۔

ٹوچن

”میں ساوتری دیوی..... اس مقدس ”گیتا“ اُتا ہتھ رکھ کا قسم کھاندی ہاں جے جو کجھ بھی میں اس عدالت بیچ آکھساں بیچ آکھساں بیچ دے سوا کجھ نہ آکھساں۔“

”..... میں اس گل دا اقرار کردی ہاں جے میں پولیس دی تحویل بیچ شیشے نال اپنا گل کٹ کا خود کشی کرن دی کوشش کیتی آسی..... میں ایسا کیوں کیتا؟..... ایسا کس کر لیا؟ اس دا ذمہ دار کون ہے؟ اس ویلے توڑیں مچاں ماہڑے بیان کہہ دے مگر کسا ایہہ گل نہ چکھی۔ تہ مگو پورا یقین ہے بیچ صاحب کہ تئیں وی ایہہ سوال نہ پوچھنتو..... تہ نہ تئیں اکوئی وکیل چکھسی۔ کیاں جے تئیں سارے مرد ہو۔ ذات پات دیاں فرسودہ بے ثبات رسیاں بیچ جھکڑے دے۔ مذہب زدہ تہ تعصب دا شرکار مرد۔ تئیں ہک کالسری دا درد کہہ جانو مگر تئیں کرسی انہاں ساریاں چیزیں تھیں بالا تر ہے۔ اس واسطے میں اپنا ڈکھڑا تئیں سامنے کھولنا چاہندی ہاں!“

”ضمیمہ نال ماہڑی ملاقات محض ہک اتفاق آسا۔ ایہہ آج تھیں ٹھیک بیچ سال پہلیاں انہاں تہاڑیاں دی گل ہے جدوں کشمیر بیچ ریز گاڑی دی قلعت آسی۔ بساں تہ بیٹا ڈوراں دے کلینز سواریاں کوریز گاری بدلے ماچساں ہک دو پگڑال سٹدے آسے۔ یادواں تریاں سواریاں کو ہک نوٹ پگڑال کا ٹوچن کو چھوڑ دے آسے۔ فر اُوہ سواریاں بچاریاں ہک ادھ کہہ نہ بس اڈے بیچ اُوہ نوٹ کہن کا ہٹی ہٹی ماریاں پھر دیاں آسیاں مگر کوئی بھی دکاندار

پڑی والا اُن دی مجبوری اُتاترس کھا کا اُنہاں کوریزی گاری نہ دیندا آسا۔ جد توڑیں اُنہاں
بچوں کوئی سواری چار اٹھ آنے دے چھو لے یا پکوڑے نہ کہندا۔ ٹھیک ایہا واقعہ ماہرے نال
دی پیش آیا۔ میں کانٹنٹ بیچ ٹیچر آسیاں تہ ہر روز چھاپنورہ سٹاپ تھیں میٹاڈور بیچ لالچوک
آندی آسیاں۔ ضمیر وی اسی سٹاپ تھیں میٹاڈور بیچ چڑھدا آسا۔ تہ جس ویلے پہلے روز آستیں
لالچوک بس سٹاپ اُتالٹھیاں تہ بکی دوئے کو نہ جاندا آسیاں۔ میٹاڈور داکرایہ اٹھ آنے آسا
تہ میں کلینرا کو ہک روپے داسکھ دتا آسا۔ شاید ضمیر وی اُس کو ہک روپیہ دتا ہو یا۔ تہ جس
ویلے آستیں میٹاڈور بچوں لٹھیاں تہ کلینرا چٹی جو گے ہک روپیہ ماہرے ہتھ بیچ تھما کا اس
دوواں سواریاں دا ٹوچن کر چھوڑس۔ فر آستیں چھاپڑی چھاپڑی تہ ہی ہی پھریاں کسا چنچ نہ
دتا۔ بیچ گل ہے جے ضمیر اپنی اٹھانی گویہی بخش گیا آسا۔ مگر ماہری اتا ایہہ گوارہ نہ کیتا۔ فر
اساں اُس روپے دے دو سنگترے کہندے تہ ہک ہک بندھ کیدا۔ اسی شامی پھر آستیں میٹاڈور
بیچ کھٹھے ہو گیاں۔ تہ جس ویلے آستیں چھاپنورہ بس سٹاپ اُتالٹھیاں تہ پھر ایہا ہک روپے والا
حادثہ پیش آیا۔ ممکن ہے جے کسی ہوری نال وی ٹوچن ہو گچھیا مگر لے دے کا آستیں ہی دو
سواریاں میٹاڈور بیچ رہ گیاں دیاں آسیاں خاصی شام ہو گئی دی اسی تہ چھاپڑی فروش بنی
اپنیاں دکاناں بند کرک چلے گئے دے آسے۔ چونکہ کلینر سُن روپیہ ماہرے ہتھ بیچ بانیدا آسا۔
اس واسطے ضمیر بغیر اٹھانی کہندے کہرا کو چلا گیا مگر گوساری رات بے چینی رہی۔ جے پرانے
مردادے اٹھ آنے ماہرے کو لا رہ گئے۔ دوئے روز میں سنبیلا ہی بس سٹاپ اُتار ہیماں تہ
ضمیر واسطے دو گڈیاں دی چھوڑیاں جے میں کسٹراں اُسدی اٹھانی واپس کراں۔ آخر ضمیر
آگیا تہ میں بغیر اُس نال کوئی گل بات کیتے دے گڈی اُتاج گیاں۔ میں چاہندی وی رہیاں
جے میں اُسدا کرایہ دواں مگر ماہرے اندر دی حیا مگو اجازت نہ دتی۔ تہ اُس اپنا تہ اپنیاں
دوستاں داکرایہ دتا۔ تہ بس سٹاپ اُتاج کا گڈی بچوں لہہ گیاں۔ اِس سارے سفر دے دوران
اُس ماہرے دارا کھچا کاوی نہ ڈٹھا۔ مگر اُسدی ایہہ بے پرواہہ ادا بیچ ہی پسند آئی۔ رات ساری

اُس دے متعلق سوچدی رہیاں۔ دوئے تہیاڑے فر اوہ ہی پہلے روز والا واقع پیش آیا۔ کلیز ا
اُس کو ساڑھے چار روپے واپس دینے آسے تہ گواٹھ آنے۔ اُس پھر پنج روپے چا ماہری مٹھی
باہے تہ ضمیر نال ٹوچن کر چھوڑ لیس۔ میں مچ کوشش کیتی جے میں ایہہ پنج روپے ضمیر کو ہی چا
دیواں مگر جیاں اُس ماہرے کو لوں پیسے پگڑے دی قسم کھادی دی آسی۔ اوہ بے پرواہ ہوکا مڑ
گیا آسا مگر ماہرے ضمیر ایہہ برداشت نہ کیتا تہ پتہ نہیہ مگو کتھوں طاقت آئی جے میں اسکو
بانہہ تھیں پگڑ کھد اتہ طنز آکھیا:

”نندہ کہہ مگو بھکارن سمجھ رکھیا دا، ہک بار اٹھ آنے کہتدے بغیر جل گیں، آج پنج
روپے چھوڑ کا جلد ایہن۔“

فر مگو آپ ہی افسوس ہو یا کہ میں اُس دار اسطراں کیاں بولیاں۔ سارے اڈے پنج
پھر کا بھی مگو چیخ نہ تھا یا۔ فر دُردیاں دُردیاں ضمیر ہی تجویر رکھی ”جے چا دی ہک پیالی گُرنے
پی کہناں۔ صبح ٹیوٹن پڑھے گویا دا آساں۔ دیر ہو گئی کہروی کجھ کھادے دی فرصت نہ لگی۔
پسکھ وی مٹ کیسی تہ چلیج وی بن کیسی۔“

ضمیر سُن ایہہ ساری گل اِس صفائی تہ معصومیت نال آکھی جے میں تہ چاہندیاں
ہو یاں وی اُس نال ہکی ٹی شال اُتا چڑھے واسطے مجبور ہو گیاں۔ آساں پورے پنج روپے دی
چا پیتی۔ اِس دوران ضمیر ماہرے نال گلاں وی کردار ہیا۔ اُس دی ہر ہر اداتہ ہر ہر گل ماہرے
دلا پنج بسدی گئی۔

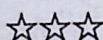
وقت گزردا گیا اُس دی ملاقاتاں بڑھدیاں گیاں۔ اسیں ہکی دوئے پنج جذب
ہوندے گیاں تہ آخر اوہ ماہرے جگر دالگو ابن گیا۔ میں اس کو اپنا مقدر سمجھ کھد اکر فر ا دیہا ہویا
جسدا ڈر آسا۔ مذہب دیاں دیواراں اسدے درمیاں حائل ہو گیاں۔ مذہب دے ٹھیکیدار
جے کجھے اٹھ آئے تہ اِس تھیں پہلیاں کہ اوہ مذہب دے ناں اُتا اُسدے لہو نال اپنی بیاس
بجھاون آ میں ضمیر کو کہن کانس آیاں۔ تہ انہاں خاک کی وردی والیاں دے ٹہائے چڑھ گیاں

میں چمکدی ہاں کہ اسماں جرم کہہ کیتا دا ہے جس پنج آستیں بندھ ہاں۔ اسماں کو تہ پڑے والے ہکی دوئے نال جوڑیا تہ گڈی دے کلیر اُدے ذریعے اسدا ٹوچن کرالیاں ورنہ آستیں ہکی دوئے کو جان دے تک نہ آستیاں تہ پیار دی گُل ہی نہیہ اٹھدی۔ اگریشو دھامیا اپنی اس بچارنی واسطے ضمیر دا ہی انتخاب کیتا نہ فر میں اپنے مقدر کو کیاں ٹھکراواں.....“

”..... میں اس کچھری پنج بیٹھے دیاں باعزت لوکاں کو نہایت ہی احترام نال چمکھے دی جسارت کردی ہاں کہ اگر ایہہ جرم اس سماج دے کسی پیر و کریم دی ماڈرن لڑکی سُن کیتا دا ہو یا تہ ایہہ پولیس والے اُس اُتا بھی تیر و تفنگ کھن کا اسی طراں ٹٹ پئے دے ہوناں جے اوہ اُن دی حراست پنج گلاکٹ کا خود کشی کرن واسطے مجبور ہو گئی دی ہو یا؟ بالکل نہ..... بلکہ اُس کو مذہبی بھائی چارے دی علمبردار آکھ کا شاباشی وی دتی ہو یا۔ تہ نیولا کف دانان دے کا اس دی ضرورت اُتا زور دتے گیا دا ہو یا“

”..... سچ صاحب! میں تہ آپ ٹساں کولا اُن دی آستیاں تا کہ تئیں اُس دی شادی دا دستاویز جسٹر کرک سماج دیاں انہاں پہکیاڑاں کولون بچاؤ۔ تہ اسماں کو باعزت زندگی گزارن دا موقع بخشو“

ساوتری دیوی بڑے بے باک طریقے نال اپنا بیان قلمبند کروا رہی آسی تہ سچ صاحب دنداں پنج قلم دبا کا سارا کچھ بغور سُن دے آسے۔ انہاں اُس دے بیان دا ہک لفظ وی قلمبند نہ کیتا دا آسا۔ شاید اوہ آپ خیالاں دے اُڑن گھٹو لے اُتا اپنی بیگم نال بچکولے کھارے آسے تہ یاداں دے اُفتق اُتا میٹا ڈور دے اُس کلیر دا دھندلا چہرا تلاش کرن دی کوشش کر دے آسے جس سُن اُن دا ٹوچن اُن دی بیگم نال اسی طراں آج تھیں ست سال پہلیاں درگاہ شریف بس سٹاپ اُتا کرالیا آسا۔

”بومالی“

اوپر لیشن تھیٹر بچوں آج ہی اُسکو آندا آسکھ۔ تہ اُسدیاں دواں بانہواں بچ دو
 ٹلکیاں لکیاں دیاں آسیاں۔ ہکی بچوں خون تہ دوئی بچوں گلکوز چلدا آسا، جس طراں طوفان
 دے بعد سمندر بچ ہک سکون طاری ہو گیندا تہ فرار مارا مازنگی اپنے معمول اُتا آگیندی ہے
 اسی طراں ایہہ طوفان وی منک گیا دا آسا۔ تہ ہولیاں ہولیاں کلور و فارماں دا اثر وی ذائل ہو
 ریہا آسا۔ اُس کو وی راما راما ہوش آندا گیا..... تہ جس ویلے اُسکو ہوش آیا اُس دی نظر گلکوز دی
 نلی اُتا پیئی۔ جس بچو وقفے وقفے نال پانی دا ہک ہک قطرہ گذرکا اُس دی بینی بچ آندا آسا.....
 تہ اُس کو ہک ہک کرکا پرانیاں گلاں یاد پیدیاں گیاں..... اُس دے مَنہ بچوں بے ساختہ نکل گیا:
 ”ہائے ربا!..... کس شامتی کو سہری سوئی آسی“

جس ویلے سہری سوئی دی نہ آسی تہ اُوہ ہر روز اماں کو پچھدا۔

”..... اماں!..... اماں!..... اسدی سہری کدوئی سوئی..... یو با آکھدا آسا جے اُندی

تاری وی سورہی..... پٹو آکھدا آسا جے اُندی گان وی کل سورہی..... دس ناما ہڑیئے لہاں!
 اسدی سہری کدوئی سوئی.....!“

تہ اماں اُس کو تلی دیندی:

”بچہ سہری وی ٹھہلی ہوئی دی ہے..... اگرچہ ہی چاسی تہ ایہا دو چار بچ روز چاسی“

فر اُوہ اپنی کبھی تلی اُتا شہادت دی انگلی نال دائرہ جیا بناند تہ آکھدا.....

”بوہلی کاہڑیو..... بوہلی کاہڑیو۔

آ!..... کاگاتوں وی کھاہ

آ!..... طوطیا توں وی کھاہ

بوہلی کاہڑیو

بوہلی کاڑیو

اتھار کھی کُتا کھا گیا

اتھار کھی بلی کھا گئی“

تہ جس ویلے سہری سوئی، اماں بوہلی کاہڑی..... خوب زیرہ ویرہ سٹ کا۔ تہ اجاں ہک
ہی ڈنگ کھاہدادا آسا جے ٹیکا لگ گیاں..... شاید اس واسطے بیمار ہو گیاں جے بوہلی دا پہانڈا
خالی موڑیا آسا..... سوچداں کیاں اسدی سہری سوئی آسی۔

اتنی مدد اسدیاں نظراں پنج رت ہی رت آ گئی..... افسوس گلکوز دی نلکی پنج لہو ٹردا
آسا..... شاید اسدا آخری ویلا آ گیا دآسا۔

شیتل بُڈھی

ڈاکٹر صاحب تہ فر گیا دا آسا مگر گیندیاں گیندیاں پتہ نہیہ کہہ آکھ گیا دا آسا جے سارے صُم اُبکُم آسے۔ پر لا کمرہ جس بچ سارا گراں جمع آسا۔ بے بسی دے عالم بچ قمر وادی کھٹا پُخیری بیٹھے دے آسے۔ اُن دا حال ایہہ آسا جیاں مُنکر نکیر آکا میت دا انزو یو کر کا مُز گئے دے ہون تہ نتیجہ آنا باقی ہوا۔

آخر مٹھی تہرم ماؤ! دل بٹا کر کا بچھ ہی کہہدا۔

”ہیں ماؤس! کہہ آکھیا ڈاکٹر صاحب ہوراں“

”پہاوی! کہہ پُچھ دی ہین..... اپنی قسمت سرُھی دی۔ تو ہڑے کولوں کہہ چھپیا دا ہے۔

تکو پتہ کہیڑے پیر تہ حضرات سور سور کا ایہہ جنک اللہ کولوں منگیا آسا۔ مگر امان ہے کدے اِس واسکھ دکھاں۔ توں آپ سوچ اُج دسواں تہیاڑا گدرے کوکھٹا اُتا پیاں دیاں۔ کھٹا دیاں رسیاں وی ٹرٹن لکیاں تہ ہزار باراں سواں تھیں وی لنگھ گیاں مگر مجال ہے گدرے کو ذرا وی ارام آویا۔

اُج فر آیا دا آسا رانی خانا دا سالا..... اُج اٹھویں تہیاڑے گدرے کو ذری ٹنول کا ڈٹھٹھس تہ چھست پوریاں صبوناں نال ہتھ مل مل جھوٹنس تہ فر دوائی وی ہتھاں اُتا ڈولیس۔

جیاں ماہڑے گدرے کو اللہ خیر کرا، کوڑھ آسا۔ ہائے کہما نوس، اُنہاں اُمن زمانے دیاں حکیمان اُتوں..... انڈے بھی کھوالے..... ماکیاں دی بوتل وی نال چوالی فیس وی پھری۔

فر وی پھیرا گدرے دے نکا بچ نکلی چک گیا۔ تہ جلدیاں جلدیاں پھشل گل کڈھ گیا..... آکھن لگا..... مائی!..... اگر گدرے وی جان لوڑ ہی تہ صبح ہسپتال آئیس اِس دا آپریشن کرنا“

”ہائے! اپریشن کرو اتوں ماؤ دا..... نال کر پھرانو اں دا..... ماہڑے گدرے دی لگیں
 بلائی تلو کپے ٹکے واسطے کوئی نہیہ تھایا۔ اپنے لگے لائے موئے دے پئی جے ماہڑے مشوماں
 اُتا نظر پئے گئی..... چٹی جو گیا میں اجاں اسدی کیمڑی بہار ڈھٹی دی ہے“

”اہاں! اوں! توں سچ آکھدی ہیں۔ پہاچی وی راتیں ایہا گلاں کردا آسا۔ جے
 انہاں چھو کریاں ڈاکڑاں کوگرانواں پنج ٹریگ کیستے واسطے جولدے ہین، تاکہ آساں سادیاں
 تہ بے دیلیاں دیاں جانیاں اُتا ٹریننگ کرن تہ بڑے ڈاکڑ ہو کا شہر پنج جلن۔ کیاں جے اتھا
 اگر سو پنجاہ آدمی اُن دے ہتھوں نقصان وی ہو گیا تہ کوئی پچھے والا نہیہ تہ شہر پنج اگر زراوی نیم
 سام ہو جلا تہ پرچول پئے گیندی ہے۔ گل ریڈیو تہ اخباراں توڑیں پنج گیندی ہے“

”ہائے نہ پہاوی!..... کھماساں انہاں منکر نکیراں کو اپنے شہزادے اتوں.....
 سوئیں اُتا سوئیں لاندے ہین۔ ہتھ پنج نہ شفا نہ کجھ..... ہائے پرانے ویلے کدھر گئے..... تلو
 یاد ہے پہاوی! جس تہاڑا سی نلے کو چھا نگرے دی کسر ہوگی آسی..... تہ سچ کا کھوٹا ہو گیا دا
 آسا۔ اُمیدال ساریاں ترور چھوڑیاں دیاں آسیاں کس کو یقین آسا کہ ایہہ واپس مُردی۔ مگر
 بچائے والے دی شان، شیتل لگڑی کہہ کدھی جے ساری بلا دفع، دوئے روز گدرا چکا، بھلا
 ہو تراں پنج ائی ڈنڈا کھیڈ دا آسا۔ ہائے کھماواں اس ڈاکڑا کو تہ اُسدی اس سائنساجی کو اُس
 ”شیتل بڈھی“ اتوں“

شیتل بڈھی دلاں کنال پنج پیندیاں نال ہی دوئے کمرے پنج قمر وکھٹا اُتا بدھرک گیا۔
 جیاں اُس کو موتو دی کھٹا اُتا کوئی آب حیات دا پیالہ تھہا گیا دا ہوا۔ اُس کو یاد پئے گیا، اُوہ نکاجیا
 ہوندا آسا۔ آجاں انہاں ہی تہاڑیاں سکولا پنج درج ہویدا آسا۔ تہ اس کو چھا نگر اُتل گیا۔ فر
 دکھدیاں دکھدیاں سچ کا ٹھول ہو گیا۔ سباب اُمیدال ترور چھوڑیاں دیاں آسیاں اُفر اچا نک
 نماشاں ویلے گدریاں پرچول باہی۔

”نانی اماں آئی..... نانی اماں آئی.....“ تہ نانی اماں آنندیاں آنندیاں چھڑ پئی۔

”ہائے کمنٹو! تئساں کو ہو یاد اکہہ ہے، اسیں بھی گدرے جما جمار ہیاں۔ تہ مجال ہے کسا
دابل وی ڈنگا ہوا..... دوروں نظر آندا جے گدرے کو چہا نگر انگلیا دا ہے۔ تہ آجاں توڑیں شیتل
لگڑی نہیہ کدھی..... ہائے کھا گچھا تئساں کو ایہہ سائیس..... کوئی حیلہ کروا..... کوئی ٹونا
گروا..... اُلٹا گدرے دیاں بیڈیاں سوئیاں نال پروں کھر چھوڑیاں..... ویلے دی چھہنگ
اجی لگی جے تئسیں پرانیاں رہتاں ہی بہہل بیٹھو!“

فر کہہ آسا اُسی ویلے تیاریاں شروع ہو گیاں۔ کالی جی پرانی لگڑی آندے گئی..... تہ
چاولاں بچ پکائے گئی اچاک جہم جہمیاں جیاں نماشاں آسیاں تہ کٹھی پک کا تیار ہو گئی۔ اتنی
مدا باہر شور مچیا..... ”شیتل بڈھی“ آئی..... شیتل بڈھی آئی..... ساریاں اُس کو تھکاں سٹنیاں
شروع کتیاں..... تہ شیتل بڈھی آندیاں آندیاں ماہڑے کولا پچ گئی..... دکھا کہہ ہاں جے
کچھ اُسی ہک سال دی بڈھی..... جیہڑی بڈھی نال کبھی ہو گئی دی اُسی..... اُسدے چٹے بال
بکھرے دے منہ اُتا کا لکھ ملی دی گلے بچ پولاں دے ہار تہ تئساں اُتا جھاناں دے جندے
..... سارے اُس کو مندا چنگا آکھن“

”دفعہ ہوا!..... بڈھیے..... دفعہ..... موت وی نہیہ آندی تلو..... لگیں بلائی اس نکلے
دی..... تھوئے تو ہڑی ذاتی کو..... اُفاتا جو گئے“

اچانک بڈھی سن چھٹ ماریاتہ ماہڑے سامنے رکھی دی کٹھی چا کھڑیس..... سارے
گراں دے گدرے اُس پچھا لگ گئے تہ میں ڈراناں بے ہوش ہو گیاں..... تہ دویئے روز
جس ویلے ہوش آیا تہ ست خیریاں آسیاں..... سوت ووت لے گیا دا آساتہ سارے خوش
آسے۔ ہائے کتنی چنگی اُسی اوہ شیتل مائی ماہڑی جان بچائے واسطے سارا ٹونا اپنے سر کھدس۔
اچانک دروازہ کھلیاتہ ہک بڈھی اندر بڑی اُوہ خوش ہو گیا۔ شاد شیتل مائی پچ گئی.....
مگر جونہی اُوہ اُسدی کھٹا کولا پونچی تہ اُس کو چیخ نکل گئی..... افسوس اُوہ شیتل بڈھی نہ آسی۔
☆☆☆ اسدی ما آسی۔

ڈوہنگے پھٹ

نور محمد، عرف نور ادبلیک وارنٹ سائین ہو گیا دا آسانہ آج اُس دی زندگی دی آخری تہاڑا سی جیل دیاں ملازماں اُس کو نہوال تہوال کا Physical Test واسطے تیار کر چھوڑیا دا آسا۔
ہن اگر اڈیک آسی تہ ڈاکٹر صاحب دی جس واسطے سارے بے چین آسے۔ جیل دا ہک پرانا بزرگ ملازم اُس اُتا عطر سدا آسانہ ہولیاں ہولیاں آکھدا آسا۔

”بیٹا..... اپنے رب کو یاد کرا“

مگر نور محمد دُنیا مانیہا تھیں لا تعلق ہو کا کرے یاداں دی پٹاری بچ اُس نورے کو تلاش کر دا آسا جیہڑا آج تھیں ٹھیک دس برس پہلیاں نیلی جی نیل باٹم تہ اوہ پرانیاں کھیڑیاں جیہڑیاں اُس سن مکئی دا ہک ترک دے کا گراں بچ پنواں منوچیا کولوں بنوایاں دیاں آسیاں۔
لا کا کالج دے نوٹس بورڈ اگا کھلا اپنے جمن تہیاڑے کو پٹدا آسا۔ ایہہ نوٹس بورڈ اس واسطے نوٹس بورڈ نہ آسا بلکہ بد قسمتی دا بورڈ آسا۔ جدوی اس نوٹس بورڈ اُتا کوئی نوٹس آندی آسی تہ اسدی بد بختی دا پیغام آندی آسی۔ تہ اُسدی مفلسی دا مذاق اندا آسا۔ اج وی ابھی ہی ہک نوٹس لگی دی آسی۔

”B.A فائنل ایئر دے امتحان دی فیس ترے سو روپیہ مقرر ہوئی ہے اندر ہک ہفتہ جیہڑا طالب علم مقررہ فیس نہ داخل کرسی گا اُس کو امتحان بچ بیٹھے دی اجازت نہ ہوئی“
بائی آڈر..... پرنسپل

ترے سوروپے دی رقم اُس واسطے بکی ہفتے اندر مہیا کرنی تکی گل نہ آسی۔ اُسدا دل آیا جے اوہ اپنا سراسر نوٹس بورڈ نال مار کا سارا قرضہ ہی تمام کرا۔ فر خیال آیس ایہہ کالج دا آخری سال ہے۔ فر ملازم ہو گیساں تہ عیش کرساں، مگر سوال ترے سوروپے دا ہے۔ آبا پچارا کھٹوں آنسی۔ اجاں پچھلے مہینے ڈیڑھ سو روپیہ ہو سٹلا دی فیس دیتیس۔ اوہ وی اماں سُن اپنی بکری بیچ کا دتی۔ سُن کوئی بکری بکرو نہ وی نیہہ جیہڑا اتناں پچسی..... اچانک اُس کو خیال پیا تہ اوہ خوش نال اُچھل گیا۔ چلو نیلہ پچساں مگر آبا کھٹوں راضی ہوئی۔ ایہہ اس سن بڑی محنت نال پالیا داتہ اس سال خیری نال بل وی ٹُری۔ چلو اماں کو منت عاجزی کرساں۔ آکھنس اگلے سال میں ملازم ہو ساں تہ جے جے دس نیلے مل آن دینس۔

ایہہ خیال آن دیاں نال ہی اُس دے پیر آپوں آپ ہی کھرا دابرا اٹھن لگے۔ جونہی کھڑ پھینچیا تہ کہرا بیچ ہک ہی محشر چچا دا آسا۔ اُسدا اباتہ اماں پہارے اُتا بیٹھے دے روندے آسے تہ سارے گراں والے اُن دے آس پاس بیٹھے دے اُنہاں کو چپ کرالدے آسے۔ بڑا ماواں اُچیاں اچیاں آکھدا آسا۔

”کوئی گل نہیہ..... مال ہتھادی میل ہوندا۔ رُہڑ گیا تہ فر کہہ ہویا۔ دُعا کرو خدا پچیاں دی خیر کرا۔“

بڑے مانوس دی گل کنناں بیچ پیندیاں نال ہی نورے دیاں تمام امیدیاں اُتاپانی پھر گیا۔ اُس دیاں اکھیاں بیچ اتھروں آگئے۔ قسمت نال کس دی پیش چل دی ہے اگر خدا کو ایہا منظور ہے کہ میں فیس نہ پیراں تہ میں کہہ کر سکدا ہاں۔

خیر روتھو کا سارے چپ ہو رہے مگر نورے دا بُرا حال آسا جیہڑا آندا آکھدا۔ ایہہ دیکھو..... ایہہ حال ہے پڑھ لکھ دے لڑکے دا۔ اس سن کل تھیں کجھ نیہہ کھا ہدا۔ ہیں دا آج انساناں کو کوئی نیہہ پچھدا تہ داند کہہ چیز ہے۔ کل ہی عطیہ تھرم ہتھراؤ دی جوان گدڑی مر گئی تہ اُس کہہ کیتا..... اُس نال مت مر گیا..... روتھو کا صبر شکر کر رہیا۔ مگر نور اپچارا اُنہاں کو کہہ آکھیا،

کہ ایہہ ماہڑا نیلہ نہیہ مر یا بلکہ ماہڑا مستقبل مر یا۔ ہُن میں فیس گتھوں آناں، مگو امتحان نہ دین دیں۔ ماہڑی سالادی محنت ضائع ہو گئی۔

اخیر دئے روز اُس سن دل بانٹا کر کا ”ابے“ کو آکھ ہی چھوڑیا۔
 ”ابا! مگو امتحان دی فیس ترے سو روپیہ“

”فیس..... فیس..... فیس..... کدے داخلے دی فیس، کدے ہوٹل دی فیس، ہُن امتحان دی فیس..... جتھا کرے بوٹا کر اٹا آسا تو ہڑے اُتالا یا ڈنگر ونگر آسے اوہ وی تو ہڑے ماتے لگے۔ ہُن ہک بیہڑا ریا آسا اوہ وی..... ٹسیں ہو ہی منحوس..... ہُن ماہڑیاں ہڈیاں ہی رہیاں دیاں ہین۔ اُیہا بچہ نہ فیس.....“

اتنی مدد بڑا مانواں خدا کرے آن لایا۔

”کیاں پہا جی ٹسیں جاتکا اُتار کیاں لال بیل ہوئے دے ہو“

”کہہ آکھدا ہیں بہکھر وا..... اس دار و نار وندا آساں۔ کل ہی دو ہزار روپے دادا ند ہڑ گیا..... تنہا ایہہ بے شرم امتحان دی فیس لوڑ دا ہے“

نورے دیاں اکھیاں بچ آتھروں آگئے تہ اوہ اٹھکا جلن لگا مگر بڑے مانویں سن اُس دی مٹی پکڑ کھدی۔

”کوئی گل نہیہ بچے۔ میں وی تگوبو جانی ہاں میں تو ہڑی فیس دا انتظام کرداں“

”کتنی فیس ہیسی؟“

”ترے سو روپیہ“

”فر کہہ ہو یا پہا جی..... ترے سو روپیہ واسطے جنک روا لیا ئی۔ کل ہی ہزاراں نال

کما سی“

”آ..... بچا توں ماہڑے نال ماہڑے کولا کہہ روپیہ دو چار سو پیا دا ہے۔ توں کہہن آ۔

فر میں آپ پچھا پہا جی نال گل کر کہہنساں نور ماوہیں پچھا پچھا ہو گیا، تہ جل اسدے کھر

بیچیا۔ مانو پس کو سلام کتیس مگر اوہ اس دے سلا ماں دا جواب دے بغیر ہی اندر چلی۔ مانو اں وی اُس کچھا کچھا اندر بڑھ گیا۔

”نورا..... اُج کس طراں آیا دا ہے جی؟“

اسکو روپیہ ترے سو ضرورت ہے امتحان دی فیس دینی بیس“

”پیو کو کہہ ہو یا دا بیس، اوہ کیاں نہ دے بیس“

”پے تہ نہیہ رُو ہڑیا، اسیں کہہ کوئی خیرات کر دے ہاں جے نورا، گا سا رے چلے آسن“

”میں تگوز زیادہ گلاں کرنیاں نہیہ آکھیاں جُل اندر بکسے بچوں روپیہ ترے سو کڈھ آں“

”آ..... ہا..... ہا..... ہا..... بکسے بچوں کڈھ آں۔ جیاں کما کار کھیا دا بیسی..... بکری

بیچ کا میں روپیہ چار سو کھد ادا ہے۔ تہ چڑھ گئی نظر اں تلا“

”بکری بیچ کا..... جیاں دا جانچ کچھلیاں دتی دی آسی“

”توں ماہڑیاں کچھلیاں دا ناں کھدے والا کون ہیں جس ویلے میں اتھا آئیاں سہا

گے دا ہیر آسا“

”زیادہ بکواس نہ کر۔ جُل روپیہ ترے سو کھن آ“

”توں وی زیادہ بکواس نہ کر، ماہڑے کو لا کوئی پیسے ویسے نہیہ“

”وائے ماہڑیا اللہ! ظالماں مار چھوڑیاں۔ لو کو ملو بچاؤ“

اندر ہک ہی کہول مچ گیا۔ نور ابا ہروں ہی اٹھ نسیا، اپنی قسمت کو مندا چنگا آکھدا کہ اوہ

کس شامتی کو بڑے ماویں نال اٹھڑیا آسا۔ اندا کبھر وی اُجاڑیا۔

میں بد قسمت ہاں..... میں بد بخت ہاں، گلوں گیناں چا سیدا..... کہر چھوڑ کا.....

گراں چھوڑ کا..... دُنیا چھوڑ کا..... زندگی چھوڑ کا..... خود کشی کرنی چا سیدی..... نور اسو چدا تہ

ٹردا..... آندیاں آندیاں آشہرادی سڑکا اُتا آ لکلیا..... تہ اچانک اسدی نظر جرنیلی سڑک دے

پار ہک عمارت نال ٹنگے دے بورڈ اُتا پی، لکھیا دا آسا۔

”فیملی پلانگ کروائیے، تین سو روپیہ انعام پائیے۔ چھوٹا کنبہ..... خوشحال زندگی“
 300 روپے اتنا نظر پینداں نال ہی جیاں اُس کو ریگستاناں بچ ٹھنڈے پانی دا چشمہ تھہا
 گیا ہو، اُس جلدی جلدی سٹرک پار کیتی تہ اُس کو اس بورڈ اتلا ہک ہو، بورڈ لکیداں نظر آیا۔
 ”ڈاکٹر مہندر سنگھ..... فیملی پلانگ سرجن“
 اوہ ترکھیاں ترکھیاں بوہا کھول کا ڈاکٹر صاحب دے کمرے بچ داخل ہو یا تہ ڈاکٹر
 صاحب کو عرض کیتیئیں۔

”جناب ڈاکٹر صاحب..... ماہر آپریشن کرو“

”کتنے بچے ہیں تُسڈے“

نورا چپ ہو گیا

”دو سو سو..... شرمائے دے گل نیہہ“

”ڈاکٹر صاحب ماہر ایباہ نہیہ ہو یا دا“

”پھر تسدا فیملی پلانگ آپریشن نہیہ ہو سکدا“

”نہ ڈاکٹر صاحب..... ایسی گل نہ آکھو اگر تسین ماہر آپریشن نہ کرسوتہ میں خود کشی
 کرساں، مگور روپیہ ترے سو ضرورت ہے، مگوا امتحانادی فیس دینی ہے“

ایہہ آکھدیاں آکھدیاں نورے دیاں اکھیاں اتھروں ہی اتھروں ہو گیاں۔

”چلو ٹھیک ہے، میں تسدا آپریشن کرساں مگر میں سرٹیفکیٹ نہ دے سکتا“

”ڈاکٹر صاحب روپیہ ترے سوتہ دیسو“

”جی..... پیسہ تُساں کو سارا ملسی“

”فر جلدی جلدی ماہر آپریشن کرو“

نورے دا آپریشن ہو گیا، اس کو روپیہ ترے سول گیا، تہ اوہ بی اے وی پاس ہو گیا۔
 سرکاری نوکروی ہو گیا۔ تہ خوشی خوشی زندگی گزارن لگا مگر ایہہ خوشیاں زیادہ جراس داسا تھ نہ

دے سکیاں۔ آخر ساریاں کو نورے دے بیاہ دی فکر ہوئی۔ ایہہ ساریاں دے پیر پگڑا تہ پڑدا کہ اوہ بیاہ نہیہ کرنا چاہندا مگر کساہک نہ منی۔ ایہہ کھل کاوی نہ آکھ سکیا جے اوہ بیاہ کیاں نہیہ کرنا چاہندا۔ بے شرمی دی گل جے آسی۔ ٹہول تمہا کے تہ بیاہ دیاں رنگ رلیاں بچ جیاں اُسدے ضمیر دی آواز دے گئی دی آسی۔ وقت دا پکھیروں اڈ دا گیا تہ نورے دے کہہک بچہ ہو یا بس جیاں نور اسماناں اتوں چھڑیا۔ کدے اس کو ڈاکٹر مہندر سنگھ دا بورڈ یاد پواتہ کدے آپنا آپریشن کدے اپنا ضمیر اُس کو مجبور کرا کہ توں چیخ چیخ کا آکھ ایہہ بچہ ماہرانیہ ایہہ حرام داہ فر خیال آوس جے بدنامی ہوسی تہ تھو کہہ دی دے الزم بچ پھس گیساں تہ جیل ہو گئی۔ مگر راما را نورے دے دلائل اس بچے واسطے نفرت پیدا ہونی شروع ہو گئی۔ جیہڑی آہستہ آہستہ انتقام بچ بدلن لگی۔ تہ آخر ہک تہاڑے اس سُن موقع تاڑ کا زہری بوتل اپنے بچے دے منہ بھی لٹ چھوڑی جے اچانک دروازہ کھلیا تہ اس دی بیوی اندر بڑی تہ اس کو زہری پالیاں پگڑا کھدس۔ شور مچیا..... آہنڈی گماہنڈی سارے جمع ہو گئے پولیس آگئی مقدمہ چلیا تہ بلا خر نورے کو سزا بے موت ہو گئی تہ آج اُس کو پھانسی لگے والی آسی۔

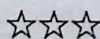
اچانک دروازہ کھلیا تہ ڈاکٹر صاحب اندر داخل ہوئے۔ ڈاکٹر مہندر سنگھ کو دکھ دیاں نال ہی بدھریک گیا جیاں اوہ ڈونگی خوابا بچوں جا گیا دا ہوا۔ ڈاکٹر مہندر سنگھ دا چہرہ اسدیاں اکھیاں سامنے اجاں وی پھردا آسا۔

ڈاکٹر صاحب وی نور محمد کو سیان گیا مگر نور محمد دا ہر کھور ہو کا بولیا۔

”گلو کہہ پتہ آسے ہک روز تو اپنی ہی اولاد دا قاتل بنسیں ورنہ میں اُسی روز تو ہڑا صحیح آپریشن کیتا دا ہویا۔ تہ آج تلو اپنی اولاد دے قتل بچ پھانسی دے تختے اتانہ چڑھنا پوویا“

”ڈاکٹر صاحب! تہ کہہ ٹساں ماہرانیہ صحیح آپریشن نہ کتا آسا کہہ میں اپنا ہی بچہ مار چھوڑیا؟“

اس نال ہی اوہ ڈاکٹر صاحب دیاں پیراں بچ چہڑ کا بے ہوش ہو گیا۔

”ششتر تھڑواں تہ سٹاں کٹھا؟“

جوں ہی عدالت دے نال خانے دادر وازہ کھلیاتہ اُسدی نظر ششتر اُدی اُس رسی اُتا
ہئی جس نال سیکڑیاں پولاں تہ کھٹریاں بدھیاں دیاں آسیاں ۔ اوہ چونک گیا جیاں اوہ
اچانک کساڈونگی نیندر اچوں جگال چھوڑیا دا ہوا تہ وقا دیاں سوئیا پھر کاچودہ برس پچھا ہو گیاں
دیاں ہون۔ ہک ہک یاد اُس پے سامنے آ کا دم تڑون لگی تہ اوہ یاداں دے اُڈن کھٹولے اُتا
ہچکولے کھان لگا۔

”.....اُہ! کہہ تہاڑے آسے فرصتاں آسیاں نہ غم نہ پریشانی، آج سوسائٹی ہی بدل
گئی۔ سماج بچوں پر انیاں رہتاں تہ رواج ہی مُک گئے۔ ننا مجال ہے ششتر تھڑوٹھے بغیر یا
نیل چری پکائے بغیر کوئی پیل پچھ کر یا بوٹا کراٹا لاویا۔

پہلی سونت اُسی تہ ایہہ ششتر اُساں تھڑوٹھا آسا۔ چووداں برسے لنگ گئے پر مگو
اجاں وی پورا یاد ہے۔ ششتر تھڑوٹھے والا تہاڑا اسناں واسطے عید ہوندا آسا تہ میں اُسی
تہاڑے سے گیاں تہ چراں توڑیں اکھ نہ کھلی..... اچانک کناں بچ وازہ پیا۔

سونت تہ ششتر ہر کرے

دانہ پھکا تیار کرے

منے کو ہشیار کرے..... اماں گدیریاں کو ڈکتی رہی.....

”تھڑو بچو..... تھڑو..... میں منے کو جگال دی ہاں“

مگر بچھا ششتر والے گدرے..... اُوہ کدوں ایہہ چونچلے مندے ہین.....

سدھے اندر بڑھ آئے نہ مگو تھریک کا بسترے بچوں باہر کڈھا آندھ فرکہہ آسا۔ شیشر تھرونا شروع ہو گیا۔ کھھر کھھر گیندے پولالاں جمع کر دے شیشر انال بندھے شیشر بولدے دانہ پھگّا اگر اہندے جیہڑے دتے پنج کنجوسی کردا اُسدے کھر نعرہ دیندے:

سونت نہ شیشر ہر کرے

دانہ پھگّا تیار کرے

صاحب خانہ کو کنگال کرے

خیر دینہہ ٹھلے توڑیں ایہا کجھ لکھا رہیا۔ دینہہ ٹھلے نال شیشر تھروندیاں تھروندیاں گراں تھیں باہر کڈھ کھڑیا تہ دوئے گراں دے بنے اُتاسٹ آئیاں..... تہ ہُن شیشر پکانا شروع ہو گیا۔ شیشر پک کا تیار ہو گیا تہ اخیر توڑیں گراں دے دوچار بزرگ تہ لمبردار صاحب وی پہنچ گئے۔ اُنہاں آندیاں آندیاں پہیلیاں زیارتی دا حصہ چایا۔ دعا منگی تہ پہنڈارا شروع ہو گیا۔ خاصا مڈا ایہا کھاؤ کھائی لگی رہی تہ چراں سارے اپنا اپنیاں کھراں چلے گئے بس شیشر تھروٹھے گیا تہ ست خیریاں ہو گیاں۔ کل بلائیاں مُلکوں دور ہو گیاں اُکھان ہے جے شیشر تھروٹھے گیا تہ شکستی تھروٹھے گئی تہ جن ویلے شیشر بندھے گینداتہ زمی داموکل رَج گینداتہ اُٹھ گیندا۔ مائی زمی رہے باہے واسطے پہلی ہو گیندی ہے تہ آسمانی بلائیاں تھیں محفوظ رہندی ہے۔ بس ایہہ دوئے گلاں پوریاں ہو کیاں دیاں آسیاں تہ دوئے روز گراں والیاں بوئے کرا لے لانے تہ پیل پچھ کرنی شروع کیتی۔

اُجاں شیشر تھروٹھے دیاں کوئی دو تہیاڑے دی نہ ہوئے دے آسے جے دیگر ویلے کجھ بارشادیاں کنیاں جیاں لکیاں تہ سُن دے کہہ ہاں جے گماہنڈی گراں پنج پنج پئی تہ ہاڑ چڑھ گیا۔ زمی مال بچھا سارا سیلا بانچ آ گیا۔ سر پنج صاحب دا پوتر اُوی سیلابدی نذر ہو گیا لائے والیاں لائی جے ستارے دے چند کا مہکا دے کارو ہڑ چھوڑیا۔ گراں پنج پارٹی بازیاں ہو گیاں تہ چھمیلا دورا ہڈے توڑیں پچ گیا۔ کوئی آکھن تونا وونا ہو گیا..... کوئی آکھا

میسٹ آباد کرو غرض جتنے منہ اُتیاں گلاں۔ راز اکثر کد توڑیں راز رہندا ہک تہاڑے گراں
والیاں کو پتہ چل ہی گیا کہ پرلی بستی والیاں ششتر تھہر دکا اُندے پاسے سٹیا دا ہے بس کہہ آسا
اوہ اگ تہ انگار چین لگے۔

”ایہہ ہوندے کون ہین اینیاں بلانیاں اسدے پاسے سٹے والے..... بلا پوکھ اپنیاں
کبھراں اُتا اسد اسبسا یا گراں اُجاڑ چھوڑکھ..... ہائے اُجڑ کیکھ اپنی بستی۔
سرچ دی نو نہیہ تہ ششتر اداسن کا پاگل ہوگئی۔

”ہائے ماہر لعل مارن والیو..... جی بج پوے تسدے بال بچے اُتا..... اسی طراں مرا
تُسد مال بچھا۔ اسدے گراں بچ ششتر سٹے والیو..... ششتر پوے تُسدا یاں..... چھکیاں اُتا“
بہر حال مسئلہ بڑے دور توڑیں بچ گیا آسا۔ مگر دھلا ہوا تحصیلدار صاحب داتہ
ذیلدار صاحب دا اوہ وقتا بچ گئے تہ سمجھا بچھا کا مسئلہ رفع دفعہ کیتکھ۔ کہ سائینسی دور ہے
ایہہ پرانیاں رساں رواج چھوڑو تہ ششتر اسدیاں گراں والیاں کو واپس کیتکھ

مگر بُن گراں والیاں واسطے ایہہ مسئلہ بن گیا دا آسا کہ آخر ششتر اکوٹاں گتھا۔ کسا
آکھیا ذمی بچ دفن کراں، کسا صلح دتی دریا بُر دکر اں کسارائے دتی۔ پول پول سارے بنڈھ
کھڑاں اخیر فیصلہ ہو یا کہ خاناں دی بستی بچ کٹاں..... فر کہہ آسا۔ راتوں رات سارے لوک
ششتر کھن کا خاناں دے محلے بچ گچھ پہنچے تہ اُتھا بوٹے اُتا ٹنگ آئے۔ قسمتی دی مار خان
محلے دا یک شخص جیہڑا راتیں پانیاں دی راکی آسا اوہ سارا کچھ دکھ گیا۔

اللہ دی کرنی! اُسی راتیں بڑے خانصاحب دے کھر اگ لگ گئی تہ دکھدیاں
دکھدیاں ترے پور مکان سڑھ کا انگار ہو گیا..... تہ ہتھ پھوک پھوک کا خانصاحب آپ تہ اُندا
عیال بچ گیا۔ پرانیاں آکھیا دا ہے جے علاقے بچ کوئی ویاختی آندی ہے تہ اوہ پھکیاں گراں
دے بڑے کو قابو کر دی ہے۔ دوئے تہیاڑے محلے بچ ہک ہی جرگہ لگ گیا۔ سارے آندے
خانصاحب کو لاچھٹ کبھڑی بجدے انہاں نال دکھ بنڈ دے..... کوئی آکھام کاناں کو نذر ہوگئی/

کوئی آکھدا ”جناب شکر کروٹساں کو خدا خیر کیتی آج پنج سست روز ہوئے عین نماشاں ویلے گدڑ
اڑونکدے آسے..... مگواؤسی ویلے شک ہو یا آسا جے خدا محلے دے سرپوشا کو خیر کرا۔

کوئی رائے دیو ”جناب اللہ کو ایسا ہی منظور آسا“..... اتنی مدادوروں ہک شخص دوڑدا
تہہ انداتہ ہلقلدا آچڑھیا تہہ راتیں دی ساری داستان ہک ہی ساہنج سناٹیس، جے اُس
راتیں کہہ ڈٹھا۔ فر کہہ آسا۔ سارا محلہ اُگ بگولہ ہو گیا مشیر ادی پرچول تہہ پھلیاں تھیں
ہی پی دی آسی تہہ خانصاحب آپ دی اُس چہیلے پنج بیٹھا آسا۔ سارے محلے والے اُس
بوٹے تلّا گچھ پھنچے تہہ مشیر لہاڑکا تہہ مٹھے بال پر پی بستی کو ساڑھ کو ٹر گئے، بستی والے وی
نکل آئے تہہ لڑائی چھڑ گئی، بڑا خون خرابہ ہو یا، بابے جنتیادی بانہہ وی پنج گئی، تہہ مگو وی کسادو
چار چنڈاں کڈھ چھوڑیاں۔

تھانے رپوٹ ہو گئی، پولیس آگئی مشیر ضبط کرکا تھانے کھن گئی، تفتیش شروع ہو گئی
..... جے اچانک زبردست چہنگ چلی تہہ تھانے نال کھلا سفیدہ جیاں کسا بلائی چا تھانے
اُتار ماریا۔ مسال مسال پولیس والیاں دی جان پچی۔ تہہ اوہیہا مشیر آج عدالت دے مال
خانے پنج ضبط آسا۔

اوہ۔ بن اوکڑکا مشیر چان ہی لگا آسا۔ جے مہتمم مال خانہ سن اسدا ہتھ پکڑ گہدا۔
”آئی جناب! اس منحوس شے نال ہتھ نہ لائیو جناب نج صاحب..... اس کو جناب
مشیر آکھدے ہین..... جدتھیں جناب ایہہ اس مال خانے پنج پچیدا ہے، کوئی ملازم
ٹھکانے لگ کا نہ ریہا..... اُسکو جناب ڈسٹرائے کر چھوڑو“

مگراوہ! اُس کو کہہ آکھیا جے ایہہ مشیر اس واسطے اوپر اتہنیہ..... بلکہ ایہہ مشیر اُس
سن آپ تنکیاں پیراں تہہ تنکیاں ہتھاں گلی گلی گچھ کہ کبھر کبھر تھہر تھادا ہے۔ دل آکھدا ہے
ایہہ ٹائی والی کھول کا تہہ ایہہ چھوٹھی شان والن چھوڑ کا فر ایہا ”منا“ بن جلاں تہہ مشیر تھہر وال
تہہ مشیر بولاں..... مگر فر خیال آندا..... مشیر تھہر وساں تہہ سٹساں کتھا؟۔ ☆☆☆

Uss Paar

(A Collection of Pahari Short Stories)

By: Raja Shahid Shujat

جدید پہاڑی ادب پنج افسانہ حالیں اپنی عمر دے محض تریہ
برے مکمل کرنے دے نیڑے اے۔ افسانے دے میدان پنج
جیڑے افسانہ نگار افسانے دے تخلیقی سفر پنج شامل ہیں انہاں پنج
راجہ شاہد شجاعت ہوراں داناں اپنی جگہ اک مقام رکھدا ہے۔ راجہ
صاحب پہاڑی افسانہ نگاری پنج اک روائت ساز دی حیثیت
رکھدے ہیں تہ انہاں سُن کس حد تک ہوراں دی پیروی کرنے
دے بجائے اپنے واسطے اپنے رستے آپ ٹھونڈھ کڈھے ہیں۔

جدوں دی پہاڑی افسانوں ادب دی تاریخ رقم کیے جلسی
تہ راجہ صاحب داناں سنہری حرفاں نام لکھیا جلسی نالے مستقبل دا
قاری راجہ صاحب دی افسانہ نگاری تے بجا طور فخر وی محسوس کری۔

زیر اہتمام..... جموں اینڈ کشمیر پہاڑی ویلفیئر سوسائٹی

ناشر: بخش بری پبلی کیشنز۔ سری نگر، کشمیر